

**UCHWAŁA NR XVIII/160/19
RADY MIASTA KOŚCIERZYNA**

z dnia 27 listopada 2019 r.

**w sprawie przyjęcia „Programu Opieki nad Zabytkami
Miasta Kościerzyna na lata 2019 – 2022”**

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt. 9, art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. 2019r. poz. 506 z późn. zm.) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. 2018r. poz. 2067) po uzyskaniu pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku,

Rada Miasta Kościerzyna na wniosek Burmistrza Miasta Kościerzyna uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Program Opieki nad Zabytkami Miasta Kościerzyna na lata 2019 – 2022” stanowiący załącznik nr 1 do uchwały.

§ 2. Traci moc Uchwała Nr XXII/160/15 Rady Miasta Kościerzyna z dnia 30 grudnia 2015r. w sprawie przyjęcia Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Kościerzyna na lata 2015 – 2018.

§ 3. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta Kościerzyna.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego.

Przewodniczący Rady Miasta
Kościerzyna

Helena Kaszubowska-Nitz

Załącznik nr 1 do Uchwały Rady
Miasta Kościerzyna Nr XVIII/160/19
z dnia 27 listopada 2019 r.

**GMINNY PROGRAM
OPIEKI NAD ZABYTKAMI
MIASTA KOŚCIERZYNA
na lata 2019-2022**

Kościerzyna 2019 r.

Gmina Miejska Kościerzyna
ul. 3 Maja 9a
83-400 Kościerzyna

Burmistrz Miasta Kościerzyna

Michał Majewski

Opracowanie:

**Wydział Rozwoju i Promocji
Urząd Miasta Kościerzyna**

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOŚCIERZYNA na lata 2019 -2022

SPIS TREŚCI:

1	Wstęp	5
2	Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami	6
3	Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	7
3.1	Konstytucja RP	7
3.2	Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami	7
3.3	Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym	10
3.4	Inne istotne uregulowania prawne	10
4	Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	14
4.1	Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami	14
4.1.1	Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2018-2021- projekt uchwały do zatwierdzenia przez RM	14
4.1.2	Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013, Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020;	15
4.1.3	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030	16
4.1.4	Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020	16
4.2	Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	17
4.2.1	Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020	17
4.2.2	Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego	19
4.2.3	Program Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego	22
4.2.4	Zgodność programu opieki nad zabytkami z dokumentami powiatowymi	23
4.2.4.1	Strategia Społeczno - Gospodarczej Ziemi Kościerskiej na lata 2010 – 2025	23
4.2.4.2	Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Kościerskiego na lata 2015-2018	24
5	Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	25
	Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych Gminy Miejskiej Kościerzyna)	25
5.1	na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych Gminy Miejskiej Kościerzyna)	25
5.1.1	Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Miasta Kościerzyna na lata 2014-2020	25
5.1.2	Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Kościerzyny 2007 (aktualizacja – zmiany 2011r.)	26
5.2	Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta	28
5.2.1	Rys historyczny miasta	28
5.2.2	Opis zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miast	32
5.2.2.1	Zespół urbanistyczny	34

5.2.2.2	Obiekty sakralne	35
5.2.2.3	Obiekty użyteczności publicznej	42
5.2.2.4	Obiekty przemysłowe i zabytki techniki	44
5.2.2.5	Cmentarze	47
5.2.2.6	Zieleń zabytkowa	49
5.3	Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	50
5.3.1	Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków	51
5.3.2	Wykaz zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków	52
5.4	Wykaz zabytków wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków	54
5.4.1	Zabytki nieruchome	54
5.4.2	Zabytki ruchome w zbiorach muzealnych, obiektach sakralnych	56
5.5	Zabytki archeologiczne	59
5.6	Pomniki, tablice pamiątkowe i krzyże przydrożne elementem dziedzictwa kulturowego miasta	63
5.7	Niematerialne dziedzictwo kulturowe	63
5.8	Obiekty postulowane do wpisu do rejestru zabytków	65
6	Ocena stanu dziedzictwa kulturowego Miasta Kościerzyna. Analiza szans i zagrożeń.	66
7	Założenia programowe	70
8	Działania w zakresie opieki nad zabytkami	70
9	Instrumentarium i monitoring realizacji Programu Opieki nad Zabytkami	74
10	Źródła finansowania ochrony, opieki i promocji dziedzictwa kulturowego	80
	<u>Załączniki</u>	91
	Załącznik nr 1. Zestawienie zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków województwa pomorskiego	
	Załącznik nr 2. Zestawienie zabytków nieruchomych wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków.	
	Załącznik nr 3. Zestawienie zabytków nieruchomych postulowanych o wpis do rejestru zabytków województwa pomorskiego	
	Załącznik nr 4. Obszar ochrony środowiska kulturowego	

1. WSTĘP

Dziedzictwo kulturowe, to dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń, to również dorobek naszych czasów. Najczęściej utożsamiamy dziedzictwo kulturowe z archeologią, architekturą i sztuką. Również dawne formy gospodarowania jak sposoby uprawy roli, sposoby produkcji różnych wyrobów charakterystycznych dla danego regionu np.: plecionkarstwo, haft, tradycyjna kuchnia kaszubska oraz wiele innych przejawów życia i rozwoju społeczności, stanowią elementy naszej kultury. Nazywamy je dziś niematerialnym dziedzictwem kulturowym.

Świadomość potrzeby ratowania i ochrony zabytków jest coraz powszechniejsza, a podejmowane działania w zakresie poprawy ich stanu technicznego sprzyjają dobremu wizerunkowi przestrzeni publicznej. Rewitalizacja poszczególnych obiektów jak również całych zespołów zabudowy jest szansą na ich uratowanie.

Głównym celem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Kościerzyna na lata 2019-2022 jest ochrona dziedzictwa kulturowego miasta oraz podwyższenie świadomości społecznej mieszkańców i właścicieli zabytkowych obiektów dla zachowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego oraz kultywowania tradycji regionalnych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Kościerzyna na lata 2019-2022 zwany dalej Programem lub GPOnZ, jest dokumentem o charakterze uzupełniającym w stosunku do innych aktów planowania w gminie w tym: planu zagospodarowania przestrzennego miasta Kościerzyna, Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Kościerzyna. Program nie stanowi aktu prawa miejscowego, lecz jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Program jest dokumentem kontynuującym politykę Miasta zapoczątkowaną Gminnym Programem Opieki nad Zabytkami na lata 2007-2010, zaktualizowanymi kolejnymi edycjami na lata 2011-2014 oraz 2015-2018. Dokument podlega cyklicznej, co cztery lata, aktualizacji. Obecna IV edycja Programu obejmuje lata 2019-2022 i uwzględnia nowe uwarunkowania prawne oraz najważniejsze zmiany, które dokonały się w minionym okresie.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Opracowanie Programu na terenie gminy jest zadaniem własnym jednostki samorządu terytorialnego. Gminy zgodnie z Ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. z 2019, poz. 506 z późn. zmianami) w zakresie zadań własnych realizują sprawy dotyczące *kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami* (art. 7 ust 1 pkt. 9).

Podstawą prawną opracowania Programu stanowi Ustawa dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2018 r. poz. 2067 z późn. zm.), która nakłada na samorzady wojewódzkie, powiatowe i gminne obowiązek sporządzenia na okres czterech lat Programu opieki nad zabytkami.

Zgodnie z art. 87, ust. 2 przytoczonej powyżej ustawy GPOnZ ma na celu, w szczególności:

- 1) *włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,*
- 2) *uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,*
- 3) *zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,*
- 4) *wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,*
- 5) *podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,*
- 6) *określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,*
- 7) *podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.*

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

3.1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polski.

Zabytki są objęte ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Konstytucja Rzeczypospolitej Polski wskazuje w szczególności w:

- art. 5: *Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolność i prawa człowieka, i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju,*
- art. 6: *Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju,*
- art. 73: *Każdemu zapewnia się wolność twórczości artystycznej, badań naukowych oraz ogłaszania ich wyników, wolność nauczania, a także wolność korzystania z dóbr kultury,*
- art. 86: *Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.*

3.2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2018 r. poz. 2067z późn. zm.) stanowi główny akt prawny, regulujący zasady ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce. Ustawa definiuje pojęcie zabytku:

Zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich część lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki lub zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną artystyczną lub naukową.

Ustawa reguluje również zasady ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określa formy ochrony, kompetencje organów ochrony zabytków (w tym administracji rządowej i samorządowej), formy finansowania opieki nad zabytkami i ich ewidencjonowania.

Zgodnie z art. 4 Ustawy ochrona zabytków polega na:

podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,*
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,*
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,*
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,*
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,*
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.*

Natomiast opieka nad zabytkiem zgodnie z art.5 Ustawy sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza i polega, w szczególności, na:

zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku,*
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,*
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,*
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,*
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.*

W myśl Ustawy zabytki, bez względu na stan ich zachowania, podlegają ochronie i opiece:

1. Zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,*
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,*
- c) dziełami architektury i budownictwa,*
- d) dziełami budownictwa obronnego,*
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,*
- f) cmentarzami,*
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,*
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;*

2. Zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,*
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,*
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,*
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju ywilizacyjnego,*
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 Ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (tekst jednolity Dz. U. z 2018 r. poz. 574, z późn. zmianami),*
- f) instrumentami muzycznymi,*

- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3. Zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto zgodnie z art. 6.2. Ustawy: „Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

Art. 7. Ustawy definiuje następujące formy ochrony zabytków:

- 1) wpis do rejestru zabytków,
- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- 2) uznanie za pomnik historii,
- 3) utworzenie parku kulturowego,
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Art. 21. Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Art. 22.

- 1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.
- 2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.
- 3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.
- 4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.
- 5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:
 - 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru,
 - 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
 - 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Ustawa reguluje zasady zagospodarowania zabytkami, prowadzenia badań, prac i robót oraz podejmowanie innych działań przy zabytkach. Określa obowiązki i zadania organów ochrony zabytków, właścicieli lub posiadaczy zabytków, wykonawców prac konserwatorskich,

restauratorskich lub robót budowlanych prowadzonych przy zabytku oraz nadzoru konserwatorskiego.

Ponadto Ustawa określa tryby postępowania w przypadku:

1. odkrycia przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem,
2. odkrycia przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym,
3. wywozu zabytków za granicę.

3.3. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym

Zgodnie z Ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. z 2019, poz. 506 z późn. zmianami) w zakresie zadań własnych, gminy realizują sprawy dotyczące zaspokojenia zbiorowych potrzeb wspólnoty, w szczególności sprawy kultury, w tym ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 7 ust 1 pkt.9). Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

3.4 Inne istotne uregulowania prawne

Inne, istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znalazły swoje miejsce w wielu obowiązujących ustawach, tj.:

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (tekst jednolity Dz.U. z 2018 r. poz. 1202 z późn. zm.)

Ustawa - Prawo budowlane, normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, a w szczególności, m.in. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - w odniesieniu

do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Ustawa traktuje zabytki w sposób szczególny: w art. 5, ust.1 pkt 7 oraz ust 2 Ustawa stanowi, iż obiekt budowlany należy projektować i budować zapewniając: *ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz objętych ochroną konserwatorską.*

Ustawa wymienia literalnie rodzaje czynności w procesie budowlanym, również w kontekście obiektów wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na obszarze wpisanym do rejestru zabytków, obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, a także obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków (art. 39 ust. 1-4). W przypadku obiektów wpisanych do rejestru zabytków wymagane jest uzyskanie pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (WKZ) na remont tych obiektów lub ich rozbiórkę¹. Natomiast w przypadku chęci zainstalowania na obiekcie zabytkowym wpisanym do rejestru zabytków tablic i urządzeń reklamowych, Ustawa nakazuje uzyskanie pozwolenia na budowę i uzyskanie zgody WKZ.

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jednolity Dz.U. z 2018 r. poz. 1945, z późn. zm.)

Ustawa, określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa, mówi także, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

Ustawa precyzuje zakresy sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, a także ustalenia lokalizacji inwestycji celu publicznego:

- w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględniania się *wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej* (art. 1),
- w studium uwzględniać należy uwarunkowania wynikające z: *stanu środowiska, w tym stanu rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej, wielkości i jakości zasobów*

¹ Rozbiórka obiektu wpisanego do rejestru zabytków możliwa jest dopiero po wykreśleniu obiektu z rejestru przez Generalnego Konserwatora Zabytków.

wodnych oraz wymogów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10),

- studium oraz plany zagospodarowania przestrzennego winny określać: *obszary oraz zasady ochrony środowiska i jego zasobów, ochrony przyrody, krajobrazu kulturowego i uzdrowisk, obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.*

Zgodnie z Ustawą obowiązkiem Burmistrza jest zawiadomienie m.in. WKZ o przystąpieniu do sporządzania studiów, planów zagospodarowania przestrzennego i występowania o opinie i wnioski, jak również opiniowania lub ich uzgadniania z konserwatorem.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz.U. z 2018 r. poz. 799 z późn. zm.)

Ustawa określa, iż prognoza oddziaływania na środowisko, sporządzana przy okazji opracowywania polityk, strategii, planów lub programów powinna *określać, analizować i oceniać przewidywane znaczące oddziaływania, (...) na środowisko, a w szczególności na (...) zabytki, jak również w przypadku odstąpienia od przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko.* Ustawa nakłada obowiązek sprawdzenia, czy decyzja o odstąpieniu od Oceny Oddziaływania na Środowisko (OOS) uwzględnia: *cechy obszaru objętego oddziaływaniem na środowisko, w szczególności obszaru o szczególnych właściwościach naturalnych lub posiadających znaczenie dla dziedzictwa kulturowego wrażliwe na oddziaływanie, istniejące przekroczenia standardów jakości środowiska lub intensywne wykorzystywanie terenu.*

Istotne są przepisy dotyczące planowanych przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko i wymagających sporządzenia „raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko”. Dla ochrony dziedzictwa kulturowego przepis ten ma znaczenie w kontekście budowy np. wież telefonii komórkowej czy farm wiatrowych i ich oddziaływania na krajobraz kulturowy, a więc przestrzeni historycznie ukształtowanej w wyniku działalności człowieka. Zgodnie z art. 71 ust. 3 ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego. Natomiast art. 101 ust 2 określa, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu funkcji kulturowych, w tym zbioru dziedzictwa archeologicznego.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity Dz.U. z 2018r. poz.1614 z późn. zm.)

Ustawa określa cele, zasady i formy ochrony przyrody żywej i nieożywionej oraz krajobrazu. Jednym z celów ochrony przyrody jest między innymi ochrona walorów krajobrazowych, zieleni (...) oraz zadrzewień (art. 2, ust. 2, pkt. 5). Jako jedną z form ochrony przyrody, w tym jej immamentnego składnika, jakim jest krajobraz, Ustawa przyjmuje park krajobrazowy (w art. 6, pkt. 3). Zgodnie z art. 16, ust. 1: *park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.*

Zarówno ustanowienie parku krajobrazowego jak i nadanie mu statutu należą do uprawnień sejmiku wojewódzkiego (art. 16, ust. 3 i ust. 5).

Pozostałe uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami ujęte są w ustawach:

- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz.U. z 2018 r. poz. 2004 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz.U. z 2012 r. poz 406 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (tekst jednolity Dz.U. z 2018 r. poz. 450 z późn. zm.) – w zakresie zadań publicznych prowadzonych przez organizacje pozarządowe w sferze kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego,
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (tekst jednolity Dz.U. z 2015r. poz. 774 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 21 listopada 1996r. o muzeach (tekst jednolity Dz.U. z 2018r. poz. 720, z późn. zm.) – w zakresie ochrony zabytków nieruchomych znajdujących się w muzeach,
- Ustawa z dnia 27 czerwca 1997r. o bibliotekach (tekst jednolity Dz. U. z 2018 r. poz. 574, z późn. zmianami) – w zakresie ochrony zabytków nieruchomych znajdujących się w bibliotekach,

- Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz.U. z 2019r. poz. 553, z późn. zm.) – w zakresie ochrony materiałów archiwalnych.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami zostały nakreślone w dokumentach strategicznych, na szczeblu krajowym:

- Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami,
- Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013,
Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020,
- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030,
- Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020.

4.1.1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

Nowy projekt Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2018-2021 został złożony do zatwierdzenia przez Radę Ministrów.

Zgodnie z obowiązującą Ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Krajowy Program jest najważniejszym dokumentem określającym politykę państwa polskiego w sferze ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym.² Krajowy Program opracowywany na okres 4 lat stwarza warunki niezbędne do sprawowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określa cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposoby finansowania planowanych działań oraz harmonogram ich realizacji. Celem głównym Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami 2018-2021 jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami.

Dla realizacji celu głównego opracowano trzy cele szczegółowe wraz z kierunkami działań:

² Art. 84 i 85 ust. 1 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2018 r. poz. 2067, z późn. zm.)

- wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce,
- wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków,
- tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji.

4.1.2 Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013, Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami nakreślone w Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2013 przyjętej przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r. wraz z Uzupełnieniem Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 są rządowymi dokumentami tworzącymi ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, a także dla wspólnoty Polski z Unią Europejską.

Misją wyrażoną w Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest: *zrównoważony rozwój kultury, jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów.*

Celem strategicznym Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest zrównoważenie rozwoju kultury w regionach. Jego realizacja odbywać się będzie przez osiąganie celów częściowych. Niniejszy Program Opieki jest spójny z Narodową Strategią Rozwoju Kultury, m.in. w realizacji celu częściowego nr 4 Strategii - Zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków. Narzędziami wdrażającymi Strategię w dziedzinie ochrony zabytków są Programy Operacyjne ogłaszane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, mające na celu ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym dziedzictwa archeologicznego), kompleksową rewaloryzację zabytków, zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych, poprawę warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych, a także udostępnianie zabytków na cele publiczne.

4.1.3 Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

Najważniejszym dokumentem strategicznym, dotyczącym ładu przestrzennego Polski jest *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030* przyjęta Uchwałą nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r.

Celem strategicznym określonym w dokumencie jest efektywne wykorzystanie przestrzeni i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie czasu. Dla osiągnięcia podstawowego celu ustanowiono sześć celów operacyjnych, z których czwarty i szósty najbardziej związane są z ochroną dziedzictwa kulturowego kraju i tak:

Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski.

Kierunki działania:

- 4.1. Integracja działań w zakresie funkcjonowania spójnej sieci ekologicznej kraju, jako podstawa ochrony najcenniejszych zasobów przyrodniczych i krajobrazowych
- 4.3. Wprowadzenie gospodarowania krajobrazem zgodnie z zapisami europejskiej konwencji krajobrazowej,

Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

W ramach realizacji niniejszych celów skoncentrowano się na objęciu ochroną prawną najcenniejszych pod względem przyrodniczym i kulturowym krajobrazów naturalnych i historycznych, w tym układów urbanistycznych i ruralistycznych oraz stanowisk archeologicznych.

4.1.4 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020

Strategię przyjęto Uchwałą Nr 61 Rady Ministrów z dnia 26 marca 2013 roku. Wskazano w niej między innymi, na fakt, że dziedzictwo kulturowe stanowi (...) nie tylko przedmiot ochrony, ale jest również zasobem, który winien zostać wykorzystywany dla obecnego i przyszłego rozwoju. Obejmuje ono nie tylko materialne dobra kultury, ale także wartości artystyczne i poznawcze utrwalające naszą pamięć narodową oraz tworzące tożsamość.

Wśród przyjętych celów na uwagę (z punktu widzenia ochrony dziedzictwa kulturowego) zasługują przede wszystkim **cel szczegółowy 1: Kształtowanie postaw sprzyjających kooperacji, kreatywności oraz komunikacji** z następującymi kierunkami działania:

– **1.2.3.** Rozwój kompetencji kulturowych w uczeniu się innym niż formalne oraz upowszechnienie różnych form uczestnictwa w kulturze,

– **1.2.4.** Rozwijanie kompetencji społecznych liderów i animatorów,

oraz **cel szczegółowy 4: Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego** z kierunkami działania:

– **4.1.2.** Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu,

– **4.1.3.** Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.

4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Kościerzyna na lata 2019-2022 opracowany został zgodnie z zaleceniami i w powiązaniu z dokumentami o znaczeniu wojewódzkim oraz powiatowym wpisując się w następujące w dokumenty:

– Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020,

– Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego,

– Program Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2016-2019,

– Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Ziemi Kościerskiej na lata 2010 –2025, aktualizacja Strategii 2015,

– Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Kościerskiego na lata 2015-2018.

4.2.1 Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020

Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2005 - 2020 przyjęta przez Sejmik Województwa Pomorskiego w dniu 18 lipca 2005 r. (uchwała nr 587/XXXV/05) została zaktualizowana uchwałą nr 458/XXII/12) podjętą w dniu 24 września 2012 r.³

³ Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020, Gdańsk 2012, (Załącznik nr 1 do Uchwały nr 458/XXII/12

W strategii tej, w części dotyczącej diagnozy (wnioski z analizy sytuacji społeczno-gospodarczej Województwa Pomorskiego) stwierdzono, iż *Pomorskie charakteryzuje się unikatowym środowiskiem i walorami krajobrazowymi oraz różnorodnością kulturową, wynikającą z tożsamości regionalnej i lokalnej czerpiącej z dziedzictwa Kaszub, Kociewia, Powiśla, Żuław i innych części regionu oraz tradycji morskich i historycznych, w tym solidarnościowych. Dziedzictwo kulturowe coraz częściej traktowane jest jako istotny czynnik rozwoju lokalnego, sposób na aktywizację gospodarczą, tworzenie nowych miejsc pracy oraz kreowanie pozytywnego wizerunku danego obszaru⁴.*

Dziedzictwo kulturowe województwa stanowi duży i nie do końca wykorzystany potencjał regionu. Pomorskie wyróżnia oryginalna wielokulturowość, stanowiąca mieszankę dziedzictwa polskiego (w tym kaszubskiego, kociewskiego i kresowego), hanzeatyckiego, ukraińskiego i innych. Jej materialnym odzwierciedleniem są liczne zabytki i obiekty kulturalne. Brakuje jednak spójnej i konsekwentnie realizowanej promocji wykorzystania dziedzictwa kulturowego dla wzmocnienia świadomości historycznej i tożsamości regionalnej oraz podniesienia atrakcyjności osiedleńczej, turystycznej i inwestycyjnej regionu. Trwałe miejsce w wartościach kulturowych regionu zajmują kaszubska oraz kociewska kultura i tradycja. Społeczności te są wewnętrznie zintegrowane i dobrze zorganizowane. Szczególnie intensywnie rozpowszechniane są kaszubskie wartości etniczne poprzez edukację regionalną oraz naukę języka kaszubskiego – jedyne regionalnego języka w Polsce (...).

W strategii określono wizję województwa pomorskiego roku 2020 wskazując, że region ten będzie znaczącym partnerem w regionie Morza Bałtyckiego - regionem czystego środowiska; wysokiej jakości życia; rozwoju opartego na wiedzy, umiejętnościach, aktywności i otwartości mieszkańców; silnej i zróżnicowanej gospodarki; partnerskiej współpracy; atrakcyjnej i spójnej przestrzeni, a także kultywowania wielokulturowego dziedzictwa oraz tradycji morskich i solidarnościowych. Ponadto województwo pomorskie do roku 2020 ma stać się:

- regionem konkurencyjnym: *dysponującym dobrze zorganizowaną, efektywną i działającą w sposób przejrzysty administracją publiczną, ukierunkowaną na trwałe rozwój społeczno-gospodarczy, z wykorzystaniem m.in. partnerstwa publiczno-prywatnego i publiczno-społecznego, włączonym do międzynarodowej sieci przepływu informacji, wiedzy i kooperacji naukowej, gospodarczej i kulturalnej; stanowiącym*

Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 24 września 2012 roku w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020).

⁴ Ibidem, Rozdział I, pkt D.4. Wnioski z analizy sytuacji społeczno-gospodarczej województwa pomorskiego, s.11.

atrakcyjne miejsce dla inwestorów, turystów, studentów, naukowców, a także obecnych i potencjalnych mieszkańców,

- regionem spójnym: *umacniającym - zgodnie z zasadą jedność w różnorodności - tożsamość budowaną na fundamencie poszanowania bogatej spuścizny historycznej oraz tradycji, dorobku i dziedzictwa Kaszub, Kociewia, Powiśla i Żuław oraz innych części regionu, a także tradycji morskiej i solidarnościowej,*
- regionem dostępnym: *dobrze powiązany z otoczeniem zewnętrznym poprzez zintegrowany i bezpieczny regionalny system transportowy wspierający mobilność ludzi, a także poprzez wydajny regionalny system teleinformatyczny zapewniający sprawny przepływ informacji i wiedzy, zapewniającym wysoki standard życia, dobrą jakość środowiska przyrodniczego i kulturowego, a także bezpieczeństwo powodziowe i energetyczne, oferującym wyrównany dostęp do wysokiego poziomu świadczeń i usług w sferach: edukacji, ochrony zdrowia, bezpieczeństwa publicznego, pomocy społecznej, kultury, sportu i rekreacji.*

Samorząd Województwa Pomorskiego dbać będzie o rozwój regionalnych sieciowych produktów turystycznych obejmujących m.in. małe porty morskie, mariny, szlaki rowerowe, kajakowe, śródlądowe drogi wodne oraz szlaki promujące unikatowe dziedzictwo regionalne i ofertę kulturalną.

4.2.2 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego 2030

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego 2030 uchwalony został przez Sejmik Województwa Pomorskiego uchwałą nr 318/XXX/16 z dnia 29 grudnia 2016r. wszedł w życie z dniem 1.03.2017r.⁵

Plan jest opracowaniem o charakterze regionalnym, stanowi integralny element szeroko pojętego planowania strategicznego w zakresie przestrzennej koordynacji działań na terenie Województwa Pomorskiego. W zapisach Planu poświęconych systemowi ochrony środowiska kulturowego czytamy: *ochrona elementów dziedzictwa kulturowego jest częścią składową procesu kształtowania i ochrony ład przestrzennego.* W tym celu sformowano n/w zasady zagospodarowania przestrzennego:

- *ochrona różnorodności dziedzictwa kulturowego, wykształconego w wyniku wielu procesów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej,*
- *ochrona zachowanych zespołów obiektów zabytkowych o wyrazistej tożsamości – nawet jeśli poszczególne obiekty nie posiadają wybitnej wartości historycznej lub artystycznej,*
- *wprowadzanie funkcji umożliwiających efektywne i racjonalne gospodarowanie obiektem zabytkowym,*
- *unikanie przekształceń przestrzennych mogących zagrażać zasobom dziedzictwa kulturowego np.: dysharmonijne lub szkodliwe sąsiedztwo,*

⁵ Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego, Gdańsk 2016,

- *stwarzanie przestrzennych warunków dla kontynuacji funkcji tożsamyh dla tradycji miejsca, których podtrzymywanie jest racjonalne np.: targowe w śródmieściach miast o korzeniu średniowiecznym, rybołówstwo na wybrzeżu i rybactwo na Zalewie Wiślanym,*
- *eksponowanie w strukturze przestrzennej, w panoramach i sylwetach miejscowości elementów najcenniejszych i udostępnianie miejsc o wysokich walorach kulturowych, w szczególności zabytków rangi światowej, europejskiej i krajowej oraz wybitnych dóbr kultury współczesnej,*
- *komponowanie nowych struktur z uwzględnieniem historycznej zabudowy – uzupełnianie istniejących struktur o nowe elementy tworzące harmonijną całość.*

Określono kierunki zagospodarowania przestrzennego:

- *ochronę i odnowę charakterystycznych zasobów dziedzictwa kulturowego regionu, m.in.: układów urbanistycznych i ruralistycznych, zabytków wsi pomorskiej, dziedzictwa morskiego i rzeczno, dziedzictwa budownictwa ceglanego (przede wszystkim najstarsze kościoły i założenia klasztorne, zamki krzyżackie) i drewnianego (przede wszystkim dziedzictwo kulturowe Ziemi Słupskiej, Żuław, Powiśla, Kaszub i Kociewia), obiektów dziedzictwa obronno i techniki, w tym systemów hydrotechnicznych, kultury materialnej portów morskich i rzecznych oraz wsi rybackich, materialnych relikwów dziedzictwa solidarnościowego, zespołów rezydencjalnych, zespołów zieleni urządzonej, wybitnych dóbr kultury współczesnej,*
- *rewitalizację zabytkowych układów przestrzennych zwłaszcza: obiektów pokolejowych, zabytkowych struktur mieszkaniowych i wzbogacenie ich o nowe funkcje podwyższające atrakcyjność miejsca,*
- *ekspozycję i udostępnienie stanowisk archeologicznych o własnej formie krajobrazowej,*
- *obejmowanie ochroną miejsc o wyjątkowych wartościach, gdzie została zachowana historyczna struktura przestrzeni i szczególne walory przyrodniczo-krajobrazowe – zalecane w takiej sytuacji formy ochrony, to odpowiednie zapisy miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego lub powołanie parku kulturowego.*

W rozdziale poświęconym środowisku kulturowemu i jego ochronie wskazano następujące zasady zagospodarowania przestrzennego:

- *w strefach krajobrazu harmonijnego (parki krajobrazowe) zachowanie i uczytelnianie istniejących wartości estetyczno-widokowych związanych z rzeźbą terenu oraz jego naturalnym i kulturowym pokryciem,*
- *w sferze krajobrazu dysharmonijnego i zdegradowanego (aglomeracja Trójmiasta, obszary podmiejskie ośrodków regionalnych, główne ciągi komunikacyjne) – przywracanie równowagi przyrodniczej, zwiększanie bioróżnorodności, porządkowanie i odtwarzanie zasobów kulturowych, usuwanie lub maskowanie zielenią elementów obniżających walory estetyczno-widokowe,*
- *ograniczanie zainwestowania na terenach leśno-rolnych (szczególnie o wysokich wartościach kulturowych i estetycznych) przez wyznaczenie w dokumentach planistycznych gmin obszarów wyłączonych spod zabudowy i jej ograniczenie oraz wskazywanie linii zabudowy oddzielającej obszar zabudowany od obszarów rolnych, lub zagrodowej zabudowy rozproszonej,*

- *eliminacja i przeciwdziałanie powstawaniu zabudowy o cechach dysharmonijnych w strefach wglądów na tereny o wysokich walorach krajobrazowych,*
- *eksponowanie i odtwarzanie dominant architektonicznych (np. baszty, wieże zamków, wieże kościołów czy ratuszy),*
- *preferowanie i kontynuacja dobrej praktyki w zagospodarowania przestrzeni (układów ruralistycznych, niw siedliskowych etc.) i sposobie użytkowania obszarów o wyraźnych walorach przyrodniczo-kulturowych i krajobrazowych.*
- *ochrona przestrzeni o specyficznych i unikatowych walorach krajobrazowych,*
- *ograniczanie wprowadzania obcych krajobrazowo elementów i form zagospodarowania antropogenicznego oraz dewastowania elementów przyrodniczych i architektonicznych krajobrazu – ochrona tożsamości wszystkich typów krajobrazu,*
- *kształtowanie i podnoszenie walorów krajobrazowych oraz ich lepsze udostępnienie, jako elementu jakości życia i atrakcyjności turystycznej województwa,*
- *opracowywanie studiów krajobrazowych przy realizacji inwestycji wielko powierzchniowych, wysokościowych, lub liniowych w dominujący sposób oddziałujących na przestrzeń,*
- *zachowanie charakterystycznych cech naturalnych krajobrazów nadmorskich i naturalnych procesów ich kształtowania, ekspozycji widokowej⁶.*

Jako kierunki zagospodarowania przestrzennego wskazano m.in.:

- *Zachowanie ciągów alejowych dróg wojewódzkich, powiatowych i lokalnych w tym: Aleja Jaworowa w Kościerzynie ul. Strzelecka – Strzelnica⁷,*
- *Podjęcie czynnych działań – restytucji, rewaloryzacji i rekultywacji elementów przyrodniczych i architektoniczno-kulturowych decydujących o zachowaniu, lub przywróceniu walorów krajobrazowych specyficznych dla poszczególnych typów obszarów⁸.*

Ochrona oraz utrzymanie walorów środowiska kulturowego regionu, szczególnie ważna w kontekście wzrastającej presji inwestycyjnej, wiąże się z koniecznością zapewnienia warunków dla trwałego zachowania, zagospodarowania i utrzymania zabytkowych krajobrazów kulturowych oraz zespołów zabytków poprzez:

- 1) *przywracanie historycznych zespołów staromiejskich oraz układów wiejskich,*
- 2) *odnowę zabytkowych obiektów wraz z adaptowaniem do nowych funkcji,*
- 3) *kompleksową odbudowę zdegradowanych zespołów zabytkowych w obszarach historycznych centrów miast i wsi, złoża rezydencjonalnych, terenów zielonych, w tym założeń parkowych, alei, szpalerów oraz nieużytkowanych kościołów i cmentarzy,*
- 4) *przeciwdziałanie dewastacji zabytków techniki, przemysłu oraz stanowisk archeologicznych,*
- 5) *promowanie i oznaczenie w terenie historycznych miejsc pamięci,*

⁶ Ibidem, s. 217.

⁷ Ibidem, rozdział 12.1.3. pkt 4) ppkt.f).

⁸ Ibidem, rozdział 12.1.3. pkt 11).

- 6) *rozwój nowych form obszarowej ochrony krajobrazu kulturowego, w tym zwłaszcza systemu parków kulturowych,*
- 7) *zabezpieczenie i prace konserwatorskie przy obiektach archeologicznych o własnej formie terenowej.*

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Kościerzyna na lata 2019-2022 zgodny jest i zachowuje zapisy Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego.

4.2.3 Program Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2016-2019

Obowiązujący Program Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2016 – 2019 został przyjęty uchwałą nr 274/XXVI/16 przez Sejmik Województwa Pomorskiego dnia 26.09.2016r. Program jest kontynuacją polityki województwa zapoczątkowanej Programem Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2007-2010 i kontynuowanym w latach 2011-2014.

Celem strategicznym Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2016-2019 jest wzmocnienie poziomu ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym Województwa Pomorskiego służące zachowaniu zabytków, budowaniu tożsamości regionalnej oraz promocji turystycznej regionu. Oprócz zamieszczonej charakterystyki zasobów dziedzictwa kulturowego Województwa Pomorskiego Program zawiera sformułowane cele i zadania na rzecz zachowania tego dziedzictwa.

Dla realizacji celu strategicznego wyznaczono poniższe priorytety:

- 1 priorytet: zachowanie dziedzictwa kulturowego miast i wsi,
- 2 priorytet: zachowanie dziedzictwa kulturowego morskiego i rzecznoego,
- 3 priorytet: badanie, dokumentacja i promocja dziedzictwa kulturowego,
- 4 priorytet: opieka nad zabytkami stanowiącymi mienie i własność Samorządu Województwa Pomorskiego.⁹

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Kościerzyna na lata 2019-2022 zgodny jest z zapisami Programu na szczeblu wojewódzkim.

⁹ Program Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2016-2019,

4.2.4 Zgodność programu opieki nad zabytkami z dokumentami powiatowymi

4.2.4.1 Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Ziemi Kościerskiej na lata 2010–2025 – aktualizacja Strategii 2015

Strategia Rozwoju Społeczno - Gospodarczego Ziemi Kościerskiej na lata 2010 – 2025 jako jeden z najważniejszych dokumentów Powiatu Kościerskiego jest kontynuacją celów wyznaczonych w obowiązującej wcześniej Strategii Rozwoju Gospodarczego Ziemi Kościersko – Zaborskiej. Obecna Strategia uwzględnia aktualną diagnozę społeczno-gospodarczą obszaru oraz prognozy oddziaływania na środowisko. Nad opracowaniem dokumentu pracowały wszystkie samorządy gminne powiatu jak i Starostwo Powiatowe w Kościerzynie.

Misją wyznaczoną w Strategii jest uczynienie Ziemi Kościerskiej obszarem wysokiej jakości życia. Celem nadrzędnym Strategii Rozwoju Społeczno - Gospodarczego Ziemi Kościerskiej na lata 2010 – 2025 jest podniesienie jakości życia mieszkańców Ziemi Kościerskiej poprzez:

- *zwiększenie konkurencyjności gospodarki lokalnej,*
- *poprawę dostępności komunikacyjnej i spójności wewnątrz obszaru,*
- *poprawę stanu środowiska naturalnego,*
- *podniesienie umiejętności i aktywności mieszkańców Ziemi Kościerskiej.*

Znalazło to odzwierciedlenie w zapisach Strategii, która zakłada następujące cztery priorytety:

Priorytet 1: Konkurencyjność Gospodarcza i Atrakcyjność

Priorytet 2: Dostępność Komunikacyjna i Spójność Wewnętrzna

Priorytet 3: Środowisko i Racjonalne Wykorzystanie Zasobów

Priorytet 4: Zasoby Ludzkie i Zintegrowane Społeczeństwo

Priorytety te obejmują kluczowe obszary działań w ramach których wyznaczone są konkretne grupy zadań i przedsięwzięcia niezbędne do realizacji dla osiągnięcia nadrzędnego celu.

Jednocześnie priorytety te są ze sobą powiązane i w dużej mierze przenikają się wzajemnie.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Kościerzyna lata 2019-2022 zgodny jest z zapisami powyższego dokumentu na szczeblu Powiatu.

4.2.4.2 Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Kościerskiego

Obowiązujący na dzień sporządzenia GPOnZ Miasta Kościerzyna lata 2019-2022, jest Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Kościerskiego na lata 2015-2018, który został przyjęty przez Radę Powiatu Kościerskiego Uchwałą nr VI/7/2015 z dnia 20 lutego 2015 r.

We wstępie do Programu zapisano: *Świadomość potrzeby ochrony zabytków dla nas i dla przyszłych pokoleń jest coraz powszechniejsza wśród mieszkańców naszego regionu. Jednak nie każdy do końca wie, jak właściwie należy zadbać o zabytek. Dlatego stworzenie programu opieki nad zabytkami przez powiat jest ważnym czynnikiem w upowszechnianiu tej wiedzy i pomaganiu właścicielom zabytków w dbaniu o ich należyty stan i atrakcyjny wygląd. Zabytki nie mogą kojarzyć się z zapuszczonymi budynkami, ruinami, do których nie można wejść. Zabytki – to świadectwo naszej historii, w naszym więc interesie, powinno być zaprezentowanie ich z jak najlepszej strony. Jednocześnie musimy pamiętać, że zabytkami w naszym powiecie są nie tylko budynki, to także całe zespoły zabudowy, takie jak: miasto Kościerzyna czy wsie Juszek, Wąglikowice, Przytarnia, Wiele, Wdzydze Tucholskie. Tutaj zadanie ochrony rozciąga się na całe układy przestrzenne.*¹⁰

Dalej stwierdza się, że Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Kościerskiego na lata 2015-2018 stanowi punkt wyjścia do stworzenia możliwości współpracy między powiatem i gminami oraz właścicielami zabytków w celu jak największej dbałości o nasze wspólne dziedzictwo kulturowe, a także wypromowanie go w kraju i za granicą jako atrakcyjnego produktu turystycznego.

Program Opieki Nad Zabytkami Powiatu Kościerskiego na lata 2015-2018 ma na celu:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,

¹⁰ Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Kościerskiego 2015-2018, str. 2

- *podjęcie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.*

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Kościerzyna na lata 2019-2022 w pełni pokrywa się z celami i założeniami Powiatowego Programu, który podkreśla wysoki potencjał tkwiący w zabytkach regionu, w kaszubskiej kulturze, w roli miasta jako centrum kulturowego Powiatu Kościerskiego.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami ze strategicznymi dokumentami gminy

5.1.1 Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Miasta Kościerzyna na lata 2014-2020

W 2014 roku Rada Miasta Kościerzyna mając na uwadze zmiany społeczno-gospodarcze, a także zmiany krajowej i wojewódzkiej polityki rozwoju oraz wkroczenie w nowy okres programowania Unii Europejskiej podjęła uchwałę w sprawie aktualizacji Strategii Rozwoju Miasta Kościerzyna na lata 2014-2020. Jest ona podstawowym dokumentem planowania długookresowego rozwoju społeczno-gospodarczego, określającym wizję i misję miasta oraz cele i kierunki działania do roku 2020. Dokument strategiczny jest powiązany z aktualną Strategią Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020, jak również z głównymi dokumentami strategicznymi i inwestycyjnymi na poziomie krajowym i wojewódzkim.

Strategia Rozwoju Miasta Kościerzyna na lata 2014-2020, opracowana na podstawie diagnozy społeczno-gospodarczej wraz z celami strategicznymi, szczegółowymi oraz kierunkami działań w niej określonymi wskazują Kościerzynę jako *miasto o atrakcyjnej przestrzeni..., ...dobrze rozwiniętej infrastrukturze technicznej i społecznej przyjaznej mieszkańcom i turystom*¹¹, co jest nieodłącznie związane z dbałością o dziedzictwo kulturowe i opieką nad zabytkami.

Biorąc pod uwagę misję miasta oraz założenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022, wpisuje się on w Obszar Infrastruktura i Obszar Przestrzenny, a tym samym w określone w Strategii dla tych obszarów poniższe cele strategiczne, szczegółowe i kierunki działań:

¹¹ Strategia Rozwoju Miasta Kościerzyna na lata 2014-2020, str.19

- Cel strategiczny 2. Dobrze rozwinięta infrastruktura techniczna i społeczna
Cel szczegółowy 2.2. Wysoki potencjał turystyczny, uzdrowiskowy i sportowo-rekreacyjny
Kierunek działania 2.2.1. Rozwój i podwyższenie standardów bazy sportowo-turystycznej i kulturalnej
- Cel strategiczny 4. Atrakcyjna przestrzeń
Cel szczegółowy 4.1. Zrewitalizowane, zdegradowane obszary miejskie
Kierunek działania 4.1.1. Rewitalizacja Starego Miasta, śródmieścia i zabytkowych obiektów historycznych
Kierunek działania 4.1.3. Rewitalizacja dworca kolejowego wraz z jego otoczeniem

Wskazane powyżej kierunki działań zakładają m.in.:

- rewaloryzację przestrzeni publicznej w obszarze starego miasta i śródmieścia, w tym układu urbanistycznego miasta wpisanego do rejestru zabytków Województwa Pomorskiego i objętego GPOnZ,
- rewitalizację cennych historycznie i kulturowo obiektów np. Dworca kolejowego z nadaniem im nowych funkcji,
- prowadzenie działań w kierunku zapewnienia ochrony dóbr kultury będących w posiadaniu osób prywatnych.

5.1.2 Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Kościerzyny.

Aktualnie obowiązujące Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Kościerzyna, zwane dalej Studium, uchwalone uchwałą Rady Miasta Kościerzyna Nr 41/466/2002 z dnia 28 sierpnia 2002 zostało zaktualizowane w 2014r. i przyjęte Uchwałą Rady Miasta Kościerzyna Nr LXVI/496/14 z dnia 28 maja 2014r. Obecnie przygotowywana jest kolejna aktualizacja studium (etap uzgodnień).

Studium składa się z dwóch części. Pierwsza część, to diagnoza stanu wraz z uwarunkowaniami, druga część Studium zawiera kierunki zagospodarowania przestrzennego. Studium nie jest przepisem gminnym i nie stanowi podstawy prawnej wydawanych decyzji administracyjnych. Stanowi jedynie wykładnię - zapis polityki przestrzennej gminy i wg ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym jest jedynym dokumentem, w którym gmina określa zasady

rozwoju przestrzennego jako całości w swoich granicach administracyjnych. Studium służy także jako materiał koordynujący w zakresie gospodarowania przestrzenią, zwłaszcza dla planów miejscowych sporządzanych dla fragmentów gminy. Jest to dokument sporządzany obligatoryjnie dla każdej gminy w granicach administracyjnych¹².

W części I określono strukturę funkcjonalno-przestrzenną miasta w której wyróżniono siedem obszarów funkcjonalnych zróżnicowanych pod względem cech fizycznych, stopnia zainwestowania i wyposażenia materialno-technicznego. Śródmieście to obszar istniejącego historycznego centrum miasta (Starego Miasta), objęty jest obowiązkiem opracowania miejscowego planu opartego przede wszystkim na ustaleniach zawartych w wytycznych konserwatorskich. Centrum Kościerzyny to średniowieczny układ urbanistyczny śródmieścia z XIV w stanowiący największą wartość środowiska kulturowego Kościerzyny. Do dziś prawie w niezmienionej formie zachowany został układ urbanistyczny z czasów lokacji miasta przez Krzyżaków na prawie chełmińskim z czytelnymi do dziś średniowiecznymi granicami działek i siatką ulic. Elementami środowiska kulturowego są też parki. Na terenie miasta stanowią jeden z najbardziej wartościowych elementów zieleni. Najczęściej tworzą je stare drzewa, często o wieku i wymiarach pomnikowych. Parki wyróżniają się także dużą różnorodnością gatunkową drzewostanu.

Do najcenniejszych zespołów zieleni urządzonej w Kościerzynie należą: Park przy ulicy Józefa Wybickiego, Park przy ulicy 8 Marca, Park przy ul. Dworcowej, Park przy ul. 3 Maja, Park wokół jeziora Kaplicznego i jeziora Gałęźnego.

Parki na terenie miasta są nie tylko świadectwem kultury mieszkańców, ale również bardzo cennym elementem środowiska przyrodniczego miasta. Największym ich walorem jest przeważnie stary i urozmaicony gatunkowo drzewostan. Ze względu na położenie w części miasta pozbawionej innych większych terenów zieleni, pełnią ważną funkcję ekologiczną (ostoję ornitofauny w obrębie miasta), krajobrazową i rekreacyjną.

Dla zachowania krajobrazu kulturowego Kościerzyny, w zapisach zaktualizowanego studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta znalazły się następujące zapisy:

W zakresie ochrony krajobrazu kulturowego miasta obowiązują generalne zasady przy lokalizowaniu nowej zabudowy i nowych sposobów zagospodarowania terenu:

¹² Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Kościerzyna, część I Uwarunkowania, s. 4.

- należy kontynuować miejscowy i historyczny krajobraz kulturowy miasta,
- obowiązuje kontynuacja regionalnych i lokalnych tradycji budowlanych,
- obowiązuje maksymalne ograniczenie ewentualnego negatywnego oddziaływania na krajobraz przy zastosowaniu wszelkich możliwych środków łagodzących.

Inną cenną wartością kulturową Kościerzyny są liczne znaki szczególne w mieście, między innymi pomniki poświęcone postaciom związanym z Kościerzyną i jej regionem, pamiątkowe głazy kamienne z tablicami oraz same tablice pamiątkowe montowane na budynkach i kościołach dla upamiętnienia wydarzeń z minionej historii miasta, a także przydrożne krzyże i pomniki kultu religijnego znajdujące się na terenie miasta.¹³

Gminny Program Opieki nad Zabytkami miasta Kościerzyna na lata 2019-2022 w pełni pokrywa się z celami i założeniami powyższych dokumentów, które podkreślają wysoki potencjał tkwiący w zabytkach regionu, w kaszubskiej kulturze, w roli miasta jako centrum kulturowego Powiatu.

5.2 Charakterystyka zasobów, analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta

5.2.1 Rys historyczny miasta

Kościerzyna to 23 tysięczne miasto pełniące funkcję centrum administracyjnego powiatu na pograniczu środkowych i południowych Kaszub.

Najwcześniejsze dzieje miasta jako osady sięgają czasów prehistorycznych, o czym świadczą przypadkowe odkrycia archeologiczne. „Informacje o najstarszych dziejach ludności zamieszkujących te tereny są skromne, a wynika to przede wszystkim ze słabego stanu badań archeologicznych stacjonarnych, jak i badań powierzchniowych o charakterze rozpoznawczym, prowadzonych w ramach tzw. Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP)”¹⁴.

Teren dzisiejszego miasta i okolic musiał być dość gęsto zaludniony przez ludność prasłowiańską kultury wschodnio-pomorskiej już we wczesnej epoce żelaza. Świadczą o tym dokonane przypadkowo odkrycia miejsc pochówków w grobach skrzynkowych. Po słowiańskich mieszkańcach Kościerzyny, zajmujących ten teren we wczesnym średniowieczu, zachował się

¹³ Ibidem, s. 54.

¹⁴ KOŚCIERZYNA Zarys dziejów miasta do 1939 roku, praca zbiorowa pod redakcją Mariana Kallasa, tom pierwszy, Toruń 1994 r.

ślad grodu książęcego. Gród ten pierwotnie graniczny, dla ziemi Pirsna, stał się później, prawdopodobnie w pierwszej połowie XIII w., ośrodkiem władzy tego obszaru.¹⁵

Z okresu średniowiecza pochodzi pierwsza informacja źródłowa o Kościerzynie zawarta w dokumencie z 1284 r. wystawionym w Słupsku przez księcia wschodnio-pomorskiego Mściwoja II, w którym przekazał swej krewnej, najmłodszej córce Sambora II z Tczewa, księżniczce Gertrudzie, ziemię Pirsna, w skład której weszły 22 miejscowości łącznie z Kościerzyną, wymienioną tu pod nazwą „Costerina”. Bezpośrednie rządy Gertrudy w Kościerzynie trwające 31 lat zakończyły się w okresie, kiedy Pomorzem Gdańskim zawładnęli Krzyżacy. W styczniu 1312 roku ziemia kościerska za niską kwotę trzystu grzywien została sprzedana przez księżniczkę Krzyżakom. W roku 1346 Krzyżacy dokonują lokacji wsi Kościerzyna („Costrin”) na prawie chełmińskim (dokument wystawiony przez Wielkiego Mistrza Krzyżackiego Henryka Dusemera w Malborku dnia 4.12.1346r)¹⁶. Odrębnej lokacji Kościerzyny („Bern”) jako miasta, które z czasem wchłonęło wioskę dokonano ok. 1398 roku. Kościerzyna będąc wówczas siedzibą okręgu sądowego, wchodziła w skład komturstwa gniewskiego. Na mocy pokoju toruńskiego w 1466 r., po wojnie trzynastoletniej (1454-1466), miasto wróciło pod panowanie polskie stając się siedzibą polskich starostów i częścią powiatu tczewskiego w województwie pomorskim. W połowie XV wieku Kościerzyna liczyła 300 mieszkańców. Jej mieszkańcy zajmowali się oni głównie rolnictwem, rzemiosłem, warzeniem piwa itp. W XVII wieku zaczęła się osiedlać w mieście okoliczna szlachta, wkrótce wysuwając się na czoło lokalnej społeczności, sięgając po stanowiska radnych i burmistrzów. W czasach polskich Kościerzynę nawiedzały liczne spustoszenia, pożary, przemarsze wojsk i *morowe powietrze*. W wyniku pierwszego rozbioru Polski, miasto znalazło się pod zaborem pruskim. Kościerzyna nie pełniła wówczas znaczących funkcji w administracji państwowej. Początkowo przynależała do powiatu starogardzkiego, wchodzącego w skład regencji kwidzyńskiej w Zachodnich Prusach (Westpreussen). W wyniku reform administracyjnych od dnia 15.05.1818 roku Kościerzyna stała się siedzibą władz powiatowych i różnych urzędów.¹⁷ Nowy status administracyjny wpłynął na ożywienie handlu, rzemiosła i drobnego przemysłu. Istotne znaczenie dla rozwoju miasta

¹⁵ Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Kościerskiego 2015-2018, Iwona Gołombiowska, Kościerzyna, 2015, str.14.

¹⁶ KOŚCIERZYNA Zarys dziejów miasta do 1939 roku, praca zbiorowa pod redakcją Mariana Kallasa, tom pierwszy, Toruń 1994 r.

¹⁷ Tamże, s 83.

w drugiej połowie XIX w. i na początku XX w. miała budowa dróg bitych do Gdańska, następnie Tczewa, Bytowa i Chojnic oraz połączeń kolejowych z Tczewem (1873r.) i Gdańskiem przez Skarszewy i Pszczółki (1885r.), oraz z Bytowem przez Lipusz (1901-1907). Od połowy XIX stulecia Kościerzyna aktywizuje się jako polski ośrodek działalności społecznej i narodowej. W latach sześćdziesiątych XIX stulecia powstał w Kościerzynie klasztorny zakład Nnajświętszej Marii Panny Anielskiej dla dziewcząt z rodzin szlacheckich i mieszczańskich oraz Seminarium Nauczycielskie. Z początkiem XX wieku powstał Bank Ludowy i Towarzystwo Czytelni Ludowych, zaczęło wychodzić kaszubskie pismo "Gryf", otworzył podwoje Dom Kaszubski "Bazar" z salą widowiskową, restauracją i hotelem (1909r). Od 1896 r. działało Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”. Celem nadrzędnym kościerskich polaków była walka z germanizacją i odzyskanie niepodległości. Po I Wojnie Światowej Kościerzyna powróciła do Polski. Miasto stało się siedzibą starostwa powiatowego należącego do województwa pomorskiego, ze stolicą w Toruniu. Kościerzyna w styczniu 1921 roku liczyła 5849 mieszkańców¹⁸, w tym 5321 Polaków, 504 Niemców i 18 Żydów.

Miasto miało wówczas charakter ośrodka rolniczego z nielicznymi zakładami przemysłowymi. Ważnymi czynnikami rozwoju miasta w okresie dwudziestolecia międzywojennego była budowa jednej z największych w Polsce bekoniami, modernizacja sieci elektrycznej z dodatkowym zasilaniem z elektrowni Wodnej w Rutkach oraz budowa magistrali węglowej Śląsk-Gdynia, której trasa wiodła przez Kościerzynę. Rozwój miasta przerwała II Wojna Światowa. Lata okupacji nie przyniosły miastu większych zniszczeń i strat materialnych, jednak dla jego mieszkańców to okres prześladowań, mordów, wywozu do obozów koncentracyjnych i wysiedleń do Generalnego Gubernatorstwa. Dla mieszkańców Kościerzyny wojna skończyła się 8 marca 1945 r. Po wojnie Kościerzyna nadal pozostała miastem powiatowym, aż do 31 maja 1975 r., kiedy to w wyniku reformy administracyjnej zlikwidowano powiaty w całym kraju. Kolejna reforma administracyjna z dniem 1 stycznia 1999 przywraca Kościerzynie status miasta powiatowego¹⁹.

¹⁸ Waclaw Bendoric, Lankreis Berent, Marburg 1981, s.36

¹⁹ Przy sporządzeniu rysu historycznego miasta posłużono się n/w materiałami źródłowymi:

- Dokumentacja historyczno - urbanistyczna miasta Kościerzyny, Anna Gosławska - Fortuna, t. I-VI, Gdańsk 1979 r.
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Kościerzyny, PPW „GLOB”, Gdańsk 2002 r. oraz sporządzone i pozytywnie zaopiniowane nowe Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Kościerzyna zmiana - aktualizacja z sierpnia 2011 roku w opracowana przez PP-R DOM Sp. Z o.o. Stargard Gdański.

Miasto Kościerzyna będące silnym ośrodkiem tradycji i kultury kaszubskiej leżące w samym sercu Szwajcarii Kaszubskiej, krainy licznych rzek, pięknych jezior i wzniesień, rozwój swój upatruje w turystyce opartej na dziedzictwie kulturowym i ochronie środowiska naturalnego. Dlatego dbanie o materialne i niematerialne dziedzictwo kultury jest ważnym kierunkiem działania gminy. Najlepszym tego przykładem jest wykonana renowacja zabytkowego obiektu Ratusza Miejskiego z 1843 roku i umieszczenie w nim Muzeum Ziemi Kościerskiej im. dr Jerzego Knyby, w którym zgromadzono swoisty zasób archiwaliów i eksponatów świadczących o bogactwie kultury ziemi kościerskiej. Kolejnymi działaniami świadczącymi o dbałości o nasze dziedzictwo kulturowe jest:

- Rewitalizacja przestrzeni publicznej śródmieścia miasta, przeprowadzona w 2010 i 2011 roku. Przedsięwzięcie zrealizowane zostało w ramach partnerskiego Projektu pn. „Pocztówka z Kościerzyny - Rewitalizacja Rynku Miasta”, na które otrzymano wsparcie finansowe z Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013,
- Rewitalizacja zabytkowych obiektów Zespołu Parowozowni w Kościerzynie zrealizowany w ramach projektu pn.: „Pomorskiej kolei Skarbnica - Rewitalizacja zabytkowych obiektów Zespołu Parowozowni w Kościerzynie" finansowany w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2007 - 2013,
- Termomodernizacja budynku ratusza miejskiego - obecnie siedziby Muzeum Ziemi Kościerskiej im. dra Jerzego Knyby przeprowadzona w 2017/2018 roku w ramach projektu dofinansowanego z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020, umożliwiającą powiększenie powierzchni wystawienniczej,
- Rewitalizacja zabytkowego dworca w Kościerzynie przeprowadzona w 2018r. w ramach projektu pn.: „Budowa węzła integracyjnego w Kościerzynie połączona z rewitalizacją i adaptacją dworca kolejowego oraz utworzeniem komunikacji zbiorowej w Powiecie

-
- Kościerzyna Zarys dziejów miasta do 1939 roku, praca zbiorowa pod redakcją Mariana Kallasa, tom pierwszy, Toruń 1994 r.
 - Kościerzyna i Ziemia Kościerska, Franciszek Mamuszka, Izabela Trojanowska, Gdańsk 1972 r.
 - Kościerzyna na starej fotografii, Album wydany w 1998 r przez UM w Kościerzynie.
 - Kościerskie Zeszyty Muzealne – wyd. Muzeum Ziemi Kościerskiej im. Jerzego Knyby w Kościerzynie.
 - Kwerenda akt dotyczących miasta Kościerzyna z zespołu akt nr 506 Archiwum Państwowego w Gdańsku. Kwerenda zasobów kartograficznych Starostwa Powiatowego w Kościerzynie.

Kościerskim” dofinansowanego z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020.

5.2.2 Opis zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta

Dokonanie ogólnej charakterystyki zasobu zabytków znajdujących się na terenie miasta Kościerzyna ma na celu określenie obiektów i zespołów obiektów, które należy chronić i otoczyć opieką. Skuteczna opieka nad zabytkami wymaga od samorządu, nie tylko wiedzy dotyczącej wartości zabytków zlokalizowanych na terenie miasta, lecz także dostrzegania występujących problemów i reagowania na pojawiające się zagrożenia.

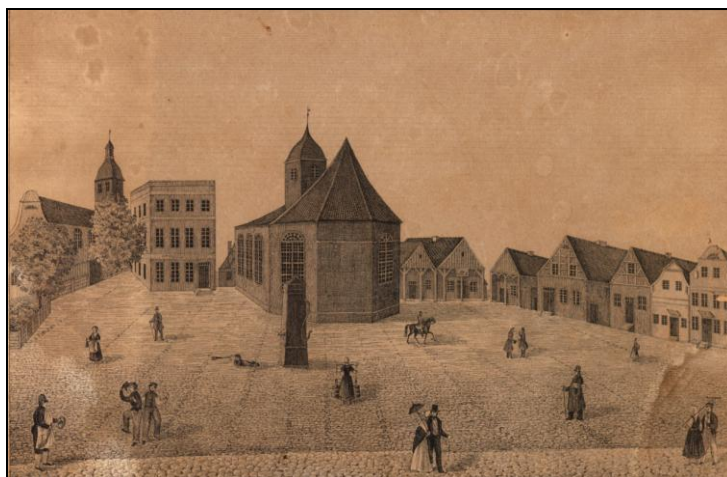
Charakteryzując zasoby zabytków znajdujących się na terenie miasta Kościerzyna podzielono je wg następującej klasyfikacji na: zabytki nieruchome, zabytki ruchome i archeologiczne. W literaturze przedmiotu zabytki nieruchome dzieli się, z uwagi na ich znaczenie oraz formę ochrony i opieki, na cztery zasadnicze części:

1. Obiekty objęte szczególną ponadnarodową ochroną sprawowaną poprzez wpis na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO.
2. Zabytki objęte krajowymi prawnymi formami ochrony, do których zaliczamy:
 - a) uznanie za pomnik historii,
 - b) utworzenie parku kulturowego,
 - c) wpis do rejestru zabytków,
 - d) ustanowienie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.
3. Obiekty zabytkowe wpisane w ewidencji zabytków (gminnej, wojewódzkiej).
4. Pozostałe obiekty nigdzie nie zakwalifikowane, a godne zachowania i objęcia opieką.

Na terenie miasta Kościerzyna nie znajdują się obiekty o nadzwyczajnym znaczeniu w skali globu lub kraju, takie jak zabytkowe obiekty, czy zespoły wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO czy Listę Pomników Historii. Nie został tu utworzony żaden park kulturowy. Nieliczna jest też grupa obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych Województwa Pomorskiego, co nie oznacza, że Kościerzyna pozbawiona jest obiektów zasługujących na wpis do rejestru. Świadczyć o tym może lista obiektów preferowanych do takiego wpisu oraz zasób 273 obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków. Są wśród nich obiekty murowane budownictwa sakralnego, użyteczności

publicznej, przemysłowego, budownictwa mieszkalnego, poczynając od kamienic z bogatą dekoracją architektoniczną po kamienice skromniejsze o charakterze małomiasteczkowym. Zachowały się wprawdzie nieliczne, relikty najstarszej parterowej zabudowy miasta datowane z pierwszej i drugiej połowy XIX wieku (dokładniejsze daty powstania tych obiektów można ustalić po przeprowadzeniu badań historyczno – konserwatorskich).

Widok z ok. 1840 r. przedstawiający fragment Rynku z nieistniejącymi już obiektami, w tym z kościołem ewangelickim rozebrany w 1894 roku²⁰.

Ukazują one mieszkańcom i turystom w bardzo okrojonym, wycinkowym fragmencie charakter zabudowy małego, rzemieślniczo-rolniczego miasteczka, które przez wieki było zabudowane drewnianymi parterowymi domkami o dwuspadowych dachach usytuowanych w przeważającej większości na wąskich (ok. 9,5-10,5m) i długich (ok. 30m) parcelach szczytem do ulicy, rzadziej dłuższym bokiem.

Działania w zakresie ochrony krajobrazu kulturowego miasta powinny zmierzać do poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego poprzez zachowanie jak największej pierwotnej substancji historycznej. Ważnym jest tu zachowanie kształtu i materiału pokrycia dachów i elewacji, w tym oryginalnej drewnianej stolarki otworowej, z zastosowaniem lokalnych materiałów budowlanych jak drewno, kamień, ceramika.

Przeobrażenia społeczne i gospodarcze zachodzące w ostatnim okresie w naszym kraju oraz na lokalnym rynku, przy małej świadomości społecznej mieszkańców i właścicieli obiektów zabytkowych, prowadzą do destrukcji i zniszczeń trudnych do odbudowy, a niekiedy wręcz

²⁰ Zbiory Muzeum Ziemi Kościerskiej w Kościerzynie.

całkowitej ich utraty. Zabytkowe obiekty z piękną historią zastępowane są nowymi, betonowymi ocieplonymi styropianem, obiektami. Dlatego ważnym jest podwyższenie świadomości społecznej mieszkańców i właścicieli zabytkowych obiektów, jak również ciągła długofalowa polityka miasta w zakresie ratowania tego dziedzictwa dla przyszłych pokoleń²¹

5.2.2.1 Zespół urbanistyczny

Najcenniejszym zabytkiem miasta jest, zachowany niemalże w całości, średniowieczny układ urbanistyczny śródmieścia Kościerzyny pochodzący z okresu lokowania miasta. Układ ten wpisany został do rejestru zabytków Województwa Pomorskiego decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 25.09.1978r. pod nr 925 jako jeden z najcenniejszych zabytków miasta Kościerzyny.

Mapa ukazująca śródmiejską zabudowę Kościerzyny z 1935 roku.

Układ urbanistyczny, pochodzący z czasów lokacji miasta przez Krzyżaków na prawie chełmińskim przetrwał do dnia dzisiejszego w niezmienionej formie z czytelnymi do dziś średniowiecznymi granicami działek i siatką ulic. Zasada rozplanowania układu ulic Kościerzyny oparta została o układ z rynkiem zamkniętym z ośmioma ulicami wychodzącymi z jego rogów. Rynek zbliżony jest kształtem do kwadratu o przekątnych przebiegających zgodnie z kierunkami

²¹ Zmiana Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Kościerzyna - część II kierunki zagospodarowania przestrzennego, w pkt 2.4. Obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej

stron świata. Przy rynku zgrupowane były po dwa prostokątne bloki zabudowy oddzielone równoległymi do jego boku ulicami oraz po jednym bloku między ulicami wychodzącymi z naroży rynku. Bloki narożne od strony północno-wschodniej zamknięte są przebiegającymi półkolistymi ulicami zamykającymi od tej strony układ urbanistyczny. Między drugim blokiem rynkowym od strony południowo-wschodniej, a narożnym od strony południowej usytuowano kościół parafialny. Wyżej wymienione bloki zabudowy stanowiły część mieszkalną miasta. Dalsza równoległa do drugiego boku przyrynkowego, zachodnia część narożna była najprawdopodobniej przeznaczona na cele gospodarcze służące całemu miastu. Teren na południowy zachód od kościoła był prawdopodobnie podmokły, aż do wód okalających miasto z tej strony²². Kościerzyna to miasto otwarte mogące rozwijać się w różnych kierunkach. W przeszłości rozwój ten odbywał się wyjątkowo powoli, hamowany przez częste zniszczenia. Przykładowo - w 1570 roku było w Kościerzynie ogółem 90 domów mieszkalnych: 25 w rynku i 60 w ulicach, czyli tylko o 30 więcej niż około dwa wieki wcześniej, tj. w momencie zakładania miasta. Zabudowa miasta zachowała się w bardzo małym procencie i to dopiero z pierwszej połowy XIX wieku²³.

5.2.2.2 Obiekty sakralne

Znaczącymi budowlami kościerskiej architektury, stanowiącymi swoistą dominantę kościerskiego krajobrazu są obiekty kultu religijnego, które za swoje wyjątkowe walory architektoniczne oraz zachowaną, prawie nienaruszoną, substancję zostały wpisane do rejestru zabytków Województwa Pomorskiego, a niektóre z nich zaliczono do grupy zabytków postulowanych o taki wpis.

Zabytki sakralne wpisane do rejestru zabytków Województwa Pomorskiego:

Parafialny kościół farny, rzymskokatolicki, pw. Świętej Trójcy w Kościerzynie wraz z terenem nieistniejącego cmentarza i otaczającym go kamiennym murem został wpisany w 2007 roku do rejestru zabytków pod nr 1813. Wzniesiony w latach 1914-1917 jako

²² Dokumentacja historyczno-urbanistyczna miasta Kościerzyny, Anna Gośławska - Fortuna, P.P. Pracownia Konserwacji Zabytków o. Gdańsk, Pracownia Dokumentacji Naukowo-Historycznej, 1979 r. t. I, str. 31-32.

²³ Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Kościerskiego na lata 2015-2018, Iwona Gołombiowska, Kościerzyna 2015, str. 17.

neobarokowy kościół farny. Posiada on niezmienną bryłę, starannie zaprojektowany, wyważony wystrój elewacji i wnętrza, stanowi cenny, dobrze zachowany przykład pomorskiej architektury sakralnej z początku XX wieku.

Fot. Kościół farny p.w. Świętej Trójcy w Kościerzynie.

Masywną bryłą i usytuowaniem tworzy malowniczą dominantę w sylwecie miasta. Wnętrza bogato zaprojektowane skrywają zabytki pochodzące z poprzednich kościołów stojących w tym miejscu. Obiekt jest okazałą trzynawową, murowaną z cegły na kamiennej podmurówce budowlą z wieżą nakrytą barokowym hełmem. Wnętrze przekryte polichromowanym, drewnianym stropem. Większość wyposażenia świątyni pochodzi głównie z pierwszej połowy XVIII w. Najstarszym zabytkiem świątyni jest późnogotycki obraz "Ukrzyżowanie" pochodzący z początku XVI w. stojący w prawym bocznym ołtarzu. Okazały ołtarz główny, pochodzący z pierwszej połowy XVII w., stylowo zaliczany do okresu przejściowego z renesansu w barok. W nastawie ołtarza widnieje płaskorzeźbiona scena koronacji Najświętszej Marii Panny. Cennym wyposażeniem świątyni jest m. in. rokokowa chrzcielnica oraz barokowa ambona z malowaną podobizną starego XVIII-wiecznego kościoła. W bocznej kaplicy po lewej stronie ołtarza umieszczony jest obraz Matki Bożej z dzieciątkiem na ręku, dzieło nieznanego malarza pochodzące z XVII w. odtwarzające obraz "Matki Bożej Śnieżnej". W 1970 r. Biskup chełmiński Kazimierz Kowalski, mając na względzie dzieje cudownego obrazu Matki Bożej, ustanowił w tym kościele maryjne sanktuarium.

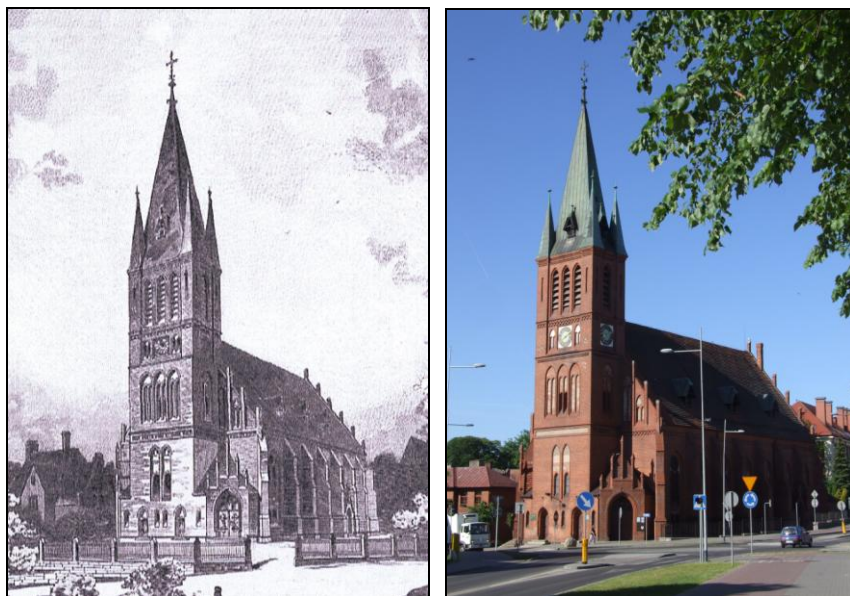

W 1997 r. na prośbę ks. Mariana Szczepińskiego, ks. biskup Pelpliński Jan Bernard Szłaga nadaje Sanktuarium Maryjnemu w Kościerzynie tytuł: Matki Bożej Kościerskiej - Królowej Rodzin. Dnia 16 maja 1998 r. w Kościerzynie odbyła się uroczysta koronacja obrazu koronami papieskimi. Świątynia ta jako Sanktuarium Matki Bożej Kościerskiej Królowej Rodzin – patronki Kościerzyny na trwałe wpisuje się w dzieje miasta i Ziemi Kościerskiej.

W trosce o stan zachowania zabytkowej substancji kościoła oraz jego wyposażenia przeprowadzane są bieżące prace remontowe. W 2009 roku w związku z awarią krzyża umiejscowionego na szczycie wieży kościoła wymieniono pokrycie wieży z blachy ocynkowanej na blachę miedzianą. Przeprowadzona wówczas lustracja poddasza i dachu kościoła wykazała znaczne uszkodzenia w pokryciu oraz konstrukcji dachowej. W 2017 roku przy wsparciu środkami z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Gminy Miejskiej Kościerzyna udało się wyremontować część dachu kościoła. Dokończenie remontu dachu wraz z wymianą uszkodzonych elementów konstrukcji zrealizowane zostanie przy wsparciu finansowym ze środków Unii Europejskiej w ramach projektu sieciowego pt. „Utworzenie Szlaku Sanktuariów Maryjnych Pomorza w Województwie Pomorskim”, którego realizacja przewidziana jest na lata 2019/2020. Dbalność o obiekt i znajdujące się w nim zabytki przekłada się na pozytywny odbiór licznie odwiedzających kościerskie Sanktuarium.

Zespół kościoła ewangelickiego, obecnie rzymsko - katolickiego pw. Zmartwychwstania Pańskiego wraz z plebanią i terenem przykościelnym

Zespół kościoła ewangelickiego, w skład którego wchodzi: kościół ewangelicki, obecnie rzymsko - katolicki p.w. Zmartwychwstania Pańskiego w Kościerzynie, budynek plebani kościoła oraz teren przykościelny, został w 2008 roku wpisany do rejestru zabytków województwa pomorskiego pod nr 1801. Kościół jako neogotycki wybudowany w latach 1892 - 1894 dla gminy ewangelickiej jest obiektem murowanym z czerwonej cegły zewnętrznie nie tynkowanym, posadowionym na kamiennym fundamencie.

Fot. Widok ogólny kościoła na rycinie z 1894 r. i fotografii z 2006 roku.

Zewnętrzna bryła kościoła wyposażona w harmonijne i pięknie wykonane detale architektoniczne oraz w strzeliste, smukłe otwory okienne zamknięte ostrymi łukami wykonanymi z profilowanych ceglanych kształtek. Od strony frontowej, tj. str. wschodniej kościół zakończony jest strzelistą wieżą z czterema mniejszymi wieżyczkami, pokrytą pierwotnie płytkami z łupka kamiennego, obecnie z blachy miedzianej. Wieża zwieńczona jest pięknie wykonanym stalowym krzyżem, posiada zamontowane w 1893 roku trzy spiżowe dzwony, które sprzężone są z zegarem wieżowym z trzema tarczami. Wnętrze strzelistego kościoła skromne, utrzymane w surowości neogotyckiego stylu. Żebrowe sklepienie w kształcie palmy oparto na stojących po środku kościoła, trzech kamiennych filarach. Zachowanymi do dziś elementami wyposażenia kościoła są witraże w oknach prezbiterium i w okiennych rozetach, prospekt z organami, kropielnica wykonana z piaskowca, którą przystosowano później do pełnienia funkcji chrzcielnicy, drewniana stolarka drzwiowa z ciekawymi i bogato zdobionymi okuciami oraz ławki. Dbalność i stała opieka nad zabytkiem jest widoczna na każdym kroku. W ostatnich latach przeprowadzono remonty organów, renowację ołtarzy oraz witraży. W planach remontowo - renowacyjnych parafii pozostaje do zrealizowania remont posadzki z ułożeniem ogrzewania podposadzkowego oraz wymiana ławek.

Zabytki sakralne postulowane o wpis do rejestru zabytków Województwa Pomorskiego.

Kościół filialny pw. św. Barbary, pełniący funkcję kaplicy cmentarnej z 1883 r. wraz z przyległą częścią starego cmentarza parafialnego obejmującego rozplanowanie kwater i nagrobków do 1945 roku wraz z układem zieleni.

Fot. Widok boczny kościoła cmentarnej pw. Św. Barbary

Kościół usytuowany na skraju cmentarza wzniesiony został na planie prostokąta z trójbocznie zamkniętą absydą i dobudowaną do niej jednostronną zakrystią. Wieża kościółka z dzwonnica wysuniętą w szczytowej ścianie neogotyckiej budowli, wymurowanej z cegły na kamiennym fundamencie, zwieńczona ośmioboczną, ostrosłupową konstrukcją, przekrytą mini dachówką karpiówką, na szczycie której zamontowano kulę czasu i stalowy krzyż. Konstrukcja dachu kościółka to tzw. więźba jętkowa – wolna. Od wnętrza oszalowana w formie drewnianej kolebki, polichromowana we wzory geometryczno – roślinne. Dach dwuspadowy kryty dachówką ceramiczną karpiówką. Elewację zdobią łukowe strzeliste okna obramione ceglana profilowaną kształtką, smukłe pilastry oraz fryz uskokowy. Obecny kościół został odbudowany w 1926 roku po częściowym pożarze murowanego kościoła z 1883 roku. Wcześniej stały tu kaplice, pierwsza drewniana pw. Świętego Krzyża wiązana z fundacją Kartuzów z 1642 r., kolejna z 1770 roku murowana w pruski mur. Obie kaplice spłonęły. W XIX zlokalizowano w obrębie kaplicy cmentarz parafialny. Wnętrza obecnego kościoła pw. Świętej Barbary w 2007 roku poddano gruntownemu remontowi z ułożeniem posadzki kamiennej w miejsce drewnianej

podłogi. Zachowane wyposażenie kościoła w stylu neobarokowym zostało odrestaurowane. Za świątynią pośród ogromnych drzew znajduje się najstarsza część cmentarza z zabytkowymi, pięknymi nagrobkami, kamiennymi aniołami, finezyjnie kutymi lub odlewanyymi z żeliwa balustradami ogrodzeń oraz żeliwnymi krzyżami. Niektóre z nich za ich walory artystyczne i historyczne pretendują o wpis do rejestru zabytków.

Budynek Klasztoru Zgromadzenia Sióstr Elżbietanek z 1904 r. przy ul. Kaplicznej 15

Siostry Elżbietanki ze Zgromadzenia Sióstr św. Elżbiety przybyły do Kościerzyny już w 1893 r. wykonując posługę w kościele farnym oraz pielęgnację chorych i biednych w ich domach. Zakupiły teren pod przyszły Dom Zakonny przystępując do jego budowy. Patronem Domu Zakonnego został św. Józef. Budowniczymi byli miejscowi rzemieślnicy Kasprzycki i bracia Armańscy. Dom został oddany do użytku sióstr już w 1902 r., a dwa lata później zakończono całą budowę domu i urządzono w nim kaplicę, której patronuje Najświętsze Serce Pana Jezusa z prawem przechowywania Najświętszego Sakramentu. W budynku usytuowanym w podwórzu od strony ogrodów w 1906 r. siostry wybudowały Ochronkę dla dzieci (obecnie Przedszkole św. Elżbiety), którą prowadzą do tej pory z przerwą w latach 1962-1993, zgodnie z zakazem ówczesnych władz.

Fot. Fasada klasztoru od str. ul. Kaplicznej.

Budynek klasztorny to murowany obiekt z surową, oszczędną formą i jeszcze skromniejszą dekoracją. Jego frontowa elewacja, w której umieszczono ostrołukowe okna wyróżniona została nieznaczną odsadzką w formie pionowego występu poszerzonego w części poddasza tworzącą zarazem ścianę osłonową z oknem lukarny zwieńczonej krzyżem. Wnętrze z zachowaną pierwotną stolarką drzwiową oraz secesyjnymi prześwietlonymi i ozdobnie okratowanymi drzwiami wejściowymi.

Klasztor Sióstr Niepokalanek, dawniej Zakład Najświętszej Marii Panny Anielskiej z kaplicą, domem kapelana, parkiem i zabudowaniami gospodarczymi stanowiącymi jednorodny zespół mieszczący się przy ul. 8 Marca 1.

Budynek Zakładu NMP Anielskiej wybudowany w latach 1861-1864 (gmach główny) wg. projektu architekta Stock'a z Chełmna, poszerzony przez miejscowego budowniczego Fromma. W 1907 roku budynek zniszczony zostaje przez pożar i w tym samym roku odbudowany wg. planów arch. Kunze i B.Wysockiego. Wówczas podwyższono budynek o jedną kondygnację, dobudowano skrzydło południowe oraz wybudowano wieżę ciśnień.

Fot. Budynek Zakładu NMP, obecnie Szkoły Podstawowej nr 1 oraz budynek kaplicy.

Kompleks budynków z czerwonej cegły zwraca na siebie uwagę swoją wielkością, zwartą trzy kondygnacyjną bryłą, potężnym dachem krytym dachówką. Elewacje bogato przyozdobione ryzalitami, facjatami, sterczynami połączonymi łukami oporowymi i gzymsami. W szczycie budynku zamontowana została figura Matki Bożej Niepokalanej sprowadzonej na zamówienie

z warsztatu Jansena w Kolonii²⁴. Wnętrze budynku ozdobne o motywach secesyjnych. W 1871 roku powstaje kaplica pw. Niepokalanie Poczętej Matki Boskiej Anielskiej wybudowana w stylu neoromańskim wg projektu architekta Obucha z Gniewa. Kaplica wymurowana w całości z cegły na planie prostokąta z prezbiterium trójbocznie zamkniętym, z małą prostokątną zakrystią. Budynek kaplicy w połączeniu z zakładem tworzy funkcjonalną całość klasztoru. Zwarta bryła budynku przykryta dwuspadowym dachem wyróżniona została dominującą nad budynkiem wieżą zakończoną ostrosłupowym hełmem z krzyżem na samym szczycie.²⁵ Obecnie w kaplicy mieści się Sanktuarium Diecezjalne MB Bolesnej z zachowanymi bogato zdobionymi witrażami sprowadzonymi z Monachium oraz Drogą Krzyżową z białej terakoty wykonaną w pracowni Jansena z Kolonii. Najcenniejszym zabytkiem świątyni jest łaskami słynąca gotycka piętnastowieczna Pieta, otoczona wielką czcią wiernych. Kamienna figura o wadze 50 kg i wysokości 58,5 cm przedstawia siedzącą na tronie zboląłą Maryję, trzymającą na kolanach martwe ciało swego Syna. Rzeźba ta pochodzi z początku XV wieku i posiada duże walory artystyczne. Wzorowana jest na najlepszych średniowiecznych dziełach artystów europejskich. W 2002 roku Pieta otrzymała korony papieskie.

5.2.2.3 Obiekty użyteczności publicznej

Obiekty użyteczności publicznej wpisane do rejestru zabytków:

Budynek Ratusza Miejskiego obecnie Muzeum Ziemi Kościerskiej im. Dra Jerzego Knyby

²⁴ Karta Ewidencyjna Zabytków Ośrodka Dokumentacji Zabytków w Warszawie, mgr Elżbieta Budzyńska, 1986.

²⁵ Kościerzyna. Zarys dziejów miasta do 1939 r., praca zbiorowa pod redakcją M.Kallasa, Wyd. Errata, Toruń 1994.

Obiekt wpisany do rejestru zabytków dnia 20.02.1998 r pod nr 1654 został wzniesiony w 1843 roku wg projektu Augusta Gratzkiego, którego nazwisko i data budowy zostały umieszczone na kamieniu cokołowym w zachodnim narożniku elewacji frontowej. Obiekt murowany o zwartej, neogotyckiej, licowanej fasadzie prezentuje rozwiązanie charakterystyczne dla budynków użyteczności publicznej tego okresu. Kompozycja elewacji frontowej oparta jest na zasadach osiowości i symetrii z charakterystycznymi dla formy neogotyku sterczynami i ostrołukowym nadprożem w środkowej części fasady. Cennym elementem budowli są piwnice z kamiennymi murami przesklepione ceglana kolebką z lunetami, które podczas remontu (1995-2000) zostały pogłębione umożliwiając ich użytkowe zagospodarowanie. Budynek po odrestaurowaniu i przebudowie oficyny został udostępniony jako obiekt muzealny. Obecnie mieści się tu Muzeum Ziemi Kościerskiej im. Dra Jerzego Knyby gromadzące zbiory z zakresu historii, kultury oraz etnografii wraz z ekspozycją znalezisk archeologicznych pochodzących z obszaru powiatu kościerskiego. Własność Gmina Miejska Kościerzyna.

Zespół Dworca Kolejowego:

Zespół pochodzący z końca XIX i pocz. XX wieku położony przy ul. Dworcowej 33, działka o nr ewid. 167/28, obręb 09, został wpisany do rejestru zabytków Województwa Pomorskiego dnia 02.09.2013r. pod nr 1894 jako Zespół Dworca Kolejowego w skład którego wchodzi:

1. budynek dworca wraz z wiatą peronową wzdłuż elewacji wschodniej budynku,
2. magazyn towarowy,
3. szalet dworcowy.

Fot. Dworzec kolejowy w Kościerzynie przed (2016r.) i po renowacji (2018r.)

Obiekt Dworca Kolejowego wraz z magazynem towarów w 2018 roku został odrestaurowany w ramach projektu pn. „Budowa węzła integracyjnego w Kościerzynie połączona z rewitalizacją i adaptacją dworca kolejowego oraz utworzeniem komunikacji zbiorowej w Powiecie Kościerskim” do finansowanego z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020. W dniu 29.09.2018r. dokonano uroczystego otwarcia Dworca kolejowego w Kościerzynie, po jego remoncie.

Za wzorową adaptację i rewitalizację Zespołu Dworca Kolejowego w Kościerzynie, pozwalającą na utrwalenie i wyeksponowanie oryginalnych elementów architektonicznych zabytku, zachowanie pierwotnego sposobu użytkowania dworca i dostosowanie go do nowych funkcji Gmina Miejska Kościerzyna zdobyła nagrodę główną w ogólnopolskim konkursie „Zabytek Zadbane” w kategorii C: adaptacja obiektów zabytkowych. Wmurowanie okolicznościowej tabliczki ze znakiem Błękitnej tarczy i napisem „Zabytek Zadbane 2019r.” dokonano w dniu 28.05.2019 roku.

5.2.2.4 Obiekty przemysłowe i zabytki techniki

Obiekty przemysłowe wpisane do rejestru zabytków:

Zespół Parowozowni (hala i budynek biurowy)

Zespół parowozowni z 1929 roku położony w Kościerzynie przy ul Towarowej został wpisany do rejestru zabytków Województwa Pomorskiego 17.12.2010 r. pod nr 1868. Zespół składa się z dwóch obiektów wpisanych do rejestru tj. hali parowozowni oraz budynku biurowego. Utworzony w 1992 roku Skansen "Parowozownia Kościerzyna" staraniem władz miasta i Muzeum Ziemi Kościerskiej w Kościerzynie w 2009 roku wszedł w struktury Muzeum Ziemi Kościerskiej i otrzymał swoją obecną nazwę – Muzeum Kolejnictwa w Kościerzynie jako jedyne takie Muzeum na Pomorzu.

Fot. Zespół parowozowni z halą i budynkiem administracyjnym.

Nieprzypadkowa lokalizacja w dawnej parowozowni pozwoliła wiernie utrwalić w materii i oddać klimat lat międzywojennych środowiska pracy kolejarzy. Największą część ekspozycji stanowią parowozy, które można oglądać nie tylko z zewnątrz, ale również wejść do środka budki maszynisty. Zbiory obejmują pojedyncze egzemplarze parowozów z serii Ok1-112 z 1915r., Ol49-71, Pt47-171 (aktualnie oznaczony Pt47-100), TKb 2845, BR52: TE-7175, TKh49: 3140, TKh100-45, TKp-4, TKt48-99, TKt48-179, Tw1-90, Ty2/Ty42: Ty2-446, Ty2-1401, Ty42-105, Ty42-126, Ty45-139 czy Tx-1123. Ponadto w Muzeum znalazły się zabytkowe lokomotywy spalinowe SP47-001, Ls40-5438, Fablok 2D, Ganz-Mavag DVM 2-2-43, elektryczne ET21-367, EZT EW90-12/05 oraz kilka wagonów motorowych jak np. SR61-001, SN61-549 i SN61-86. Odwiedzający Muzeum mają możliwość kontaktu z pojazdami szynowymi poruszającymi się po torach od końca XIX wieku aż do lat osiemdziesiątych wieku XX. Oprócz ekspozycji na wolnym powietrzu i wspomnianej już hali parowozowni zwiedzić można przylegające doń warsztaty z oryginalnym wyposażeniem oraz sale wystawowe, gdzie prezentowane są mniejsze eksponaty kolejowe, elementy starych mechanizmów, uzupełnione zbiorami dokumentów, pamiątek i modeli.

W latach 2013/2014 w ramach projektu „Pomorskiej kolei skarbnica - rewitalizacja zabytkowych obiektów Zespołu Parowozowni w Kościerzynie” dofinansowanego z Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Pomorskiego na lata 2007 – 2013 przeprowadzono rewitalizację obiektów Zespołu Parowozowni, która umożliwiła pełne przedstawienie walorów architektonicznych przemysłowej zabudowy z lat międzywojennych pomorskiego kolejnictwa.

Zespół dawnego młyna parowego (obecnie magazynu mebli) i dawnego domu właściciela młyna przy ul. Przemysłowej 1 pochodzący z początku XX wieku

Oba obiekty zostały wpisane 15.12.1996 roku do rejestru zabytków pod nr 1615 jako cenne założenie obiektu przemysłowego początku XX wieku. Budynek młyna parowego wzniesiony na podstawie projektu G. Thimana i pozwolenia na budowę z 1910 roku przez właściciela młyna Menharda.

Fot. Budynek młyna parowego i domu jego właściciela.

Budynek murowany, obecnie trzykondygnacyjny z przebudowanym w roku 1965 dachem i zmienionym pokryciem na płyty eternitowe pełni funkcje magazynowe. Jego stan jest zadawalający. Drugi budynek to dom mieszkalny, typ willowy z elementami klasycystycznymi zbudowany około 1925 roku dla właściciela młyna Menharda. Budynek murowany, piętrowy z nadbudowaną w latach 60 tych jedną kondygnacją. Po II wojnie światowej przeszedł na skarb państwa i pełnił funkcję budynku administracyjnego Gminnej Spółdzielni Samopomoc Chłopska. Obecnie obiekt jest własnością prywatną i jest nie użytkowany. Stojący pustostan został w 2015 roku podpalony, a jedynie szybka i sprawna akcja ratownicza uchroniła obiekt od całkowitego zniszczenia.

Nieużytkowany, zdewastowany obiekt domu mieszkalnego dla jego ratowania wymaga natychmiastowych prac remontowych.

5.2.2.4 Cmentarze.

Cmentarz rzymsko-katolicki przy ul. Markubowo

Miasto Kościerzyna posiada obecnie tylko jeden czynny cmentarz. Jest nim cmentarz parafialny położony przy ul. Markubowo. Cmentarz podzielony został na cztery zespoły, które powstawały w miarę potrzeb na przestrzeni lat od założenia cmentarza po dzień dzisiejszy. Zespół ten tworzą:

1. cmentarz stary z sektorami A,B,C,D,E;
2. cmentarz środkowy, sektory A,B,C,D;
3. cmentarz nowy z sektorami A,B,C,D;
4. cmentarz centralny z sektorami A,B,C,D,E;

Właścicielem i zarządcą cmentarza jest Parafia rzymskokatolicka pw. Świętej Trójcy w Kościerzynie. Na starym i środkowym cmentarzu znajdują się liczne obiekty nagrobków świadczących o kunszcie i artyzmie dawnych rzemieślników kamieniarstwa, kowalstwa czy rzeźby. Wyróżniające się tu pomniki są porównywalne z pięknymi dziełami artystów znanych nekropoli, świadcząc o kulturze i zamożności niektórych mieszkańców dawnej Kościerzyny.

Zgodnie z zapisami zawartymi w zmianach do *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Kościerzyna* postuluje się objęcie ochroną cmentarza parafialnego poprzez wpis do rejestru zabytków, gdzie przedmiotem ochrony byłby układ zieleni, rozplanowanie kwater i nagrobki powstałe przed rokiem 1945. W zakresie zieleni postuluje się rewaloryzację w historycznych granicach z zachowaniem wartościowego starodrzewu zieleni wyznaczającej układ kompozycyjny.

Corocznie poczynając od 2012 roku, dzięki społecznej kweście organizowanej przez Komitet Społeczny Na Rzecz Renowacji Nagrobków Osób Zasłużonych Dla Kościerzyny, kolejne nagrobki odzyskują swój dawny blask. Pod kierunkiem Muzeum Ziemi Kościerskiej, przy współpracy Uniwersytetu Mikołaja Kopernika Wydział Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa, przeprowadzono renowację 9 nagrobków osób zasłużonych dla Kościerzyny tj.:

- 2013r. nagrobek Amelii i Waleriana Amrogowiczów,
- 2014r. nagrobek Joanny i Klemensa Wędlukowskich,
- 2015r. nagrobek Juliana Łaszewskiego,
- 2016r. nagrobek Franciszka Piwnickiego,
- 2017r. nagrobek Władysława Glocka oraz nagrobek ks. Jakuba Żywickiego,
- 2018r. nagrobek Lubomira Szopińskiego, jego rodziców oraz siostry Wandy Szopińskiej.

Do renowacji typowane są nagrobki najcenniejsze z uwagi na wartości artystyczne (artyzm ich wykonania) lub nagrobki osób zasłużonych dla miasta Kościerzyna.

Fot. Wizerunek figury anioła przed (2009r.) i po renowacji przeprowadzonej w 2013 roku

Inne cmentarze Kościerzyny

Dawniej w Kościerzynie były jeszcze dwa cmentarze: żydowski, zlokalizowany w rejonie ul. Strzeleckiej oraz ewangelicki, położony przy ul. 8 Marca. Oba te cmentarze nie istnieją.

Cmentarz ewangelicki założony ok. 1830 roku na Szydlicach, przyjmował pochówki do 1950 roku, w latach 70-tych XX wieku został zlikwidowany, a teren cmentarza z uwagi na zabytkową zieleń, zagospodarowano na park miejski. Nieistniejący cmentarz został upamiętniony tablicą przypominającą i informującą o miejscu pochówku dawnych mieszkańców tej ziemi wyznania ewangelickiego. Tablicę zamontowano na kamiennym głazie usytuowanym od strony ul. 8 Marca, nieopodal dawnego wejścia na cmentarz.

Natomiast cmentarz żydowski (kirkut) założony w 1786 roku został w czasie II wojny światowej zdewastowany, dzieła zniszczenia dokonano w latach 60/70 dwudziestego wieku. Ostatecznie

zlikwidowany w kwietniu 1971 roku. Obecnie na jego miejscu znajduje się siedziba Gminy Kościerzyna. W 2014 roku dokonano upamiętnienia tego miejsca poprzez odsłonięcie pamiątkowej tablicy.

5.2.2.5 Zieleń zabytkowa

Najcenniejsze obiekty i obszary przyrodnicze na terenie miasta zostały objęte ochroną prawną (ustawa z dnia 16.04.2004 r. o ochronie przyrody tekst jednolity Dz.U. 2015r. poz.1651 z późniejszymi zmianami), do których zaliczono²⁶:

1. Rezerwat przyrody „Strzelnica” zachowujący naturalny charakter starodrzewu na powierzchni 3,55 ha z okazałą zwartą grupą pomnikowych 120-210 letnich dębów oraz 180 letnimi okazami buka i sosny.

2. Pomniki przyrody:
 - Jesion wyniosły (*Fraxinus excelsior*) oraz Cis pospolity (*Taxus baccata*) – zlokalizowane na terenie Nadleśnictwa Kościerzyna, Leśnictwo Strzelnica,
 - Dąb szypułkowy (*Quercus robur*) – zlokalizowany na terenie Nadleśnictwa Kościerzyna, Leśnictwo Strzelnica, na prawo od ul. Strzeleckiej przy wjeździe do lasu od ul. Strzeleckiej,
 - Lipa drobnolistna (*Tilia cordata*) – Park przy ul. 8 Marca,
 - Klon zwyczajny (*Acer platanoides*) oraz Lipa drobnolistna (*Tilia cordata*) – na terenie cmentarza parafialnego przy ul. Markubowo,
 - Daglezja zielona (*Pseudotsuga Menziesii Franco*) – 22 drzewa zlokalizowane na terenie Nadleśnictwa Kościerzyna, Leśnictwo Strzelnica, po lewej i prawej stronie przy wjeździe do lasu od ul. Strzeleckiej,
 - „Aleja Jaworowa” (*Acer pseudoplatanus*) – jest najcenniejszym pomnikiem przyrody zlokalizowanym na ul. Strzeleckiej i ul. Strzelnica od ul. T. Rogali do ściany lasu. Na drzewostan alei składa się obecnie 160 drzew, w tym klony jaworowe, klony pospolite, lipy drobnolistne, dęby szypułkowe i świerk pospolity.

²⁶ Program ochrony środowiska dla Gminy Miejskiej Kościerzyna na lata 2013-2016 z uwzględnieniem lat 2017-2020” przyjęty Uchwałą nr XLIV/356/13 Rady Miasta Kościerzyna.

Ponadto zieleni urządzona o wartościach historycznych na terenie miasta znajduje się w następujących obszarach:

- Założenie parkowo-ogrodowe w zespole Zakładu NMP Anielskiej, przy ul. 8 Marca 1, przełom XIX/XX w,
- Park na terenie dawnego Cmentarza Ewangelickiego przy ul. 8 Marca z XIX w, poddany rewaloryzacji w latach 1976/7,
- Park tzw. Wzgórza Grodowego obok budynku Starostwa Powiatowego, ul. 3Maja, przełom XIX/XX wieku,
- Park w Zespole Seminarium Nauczycielskiego, ul. Wybickiego 1 i ul. Traugutta 7, 4 ćwierćwiecze XIX wieku,
- Park przy ul. Dworcowej i Wojska Polskiego oraz przy ul. Dworcowej przy pomniku Franciszka Sędzickiego,
- Drzewostan przy wodospadzie w Parku rodzinnym wokół jeziora Kaplicznego,
- Drzewostan w Parku im. Romualda Wołodźki wokół jeziora Gałęźnego.

Istotnym elementem zieleni miasta Kościerzyna jest również starodrzew porastający cmentarz parafialny położony po obu stronach ulicy Markubowo, szczególnie jego starsza, wschodnia część, tzw. stary cmentarz graniczący od północy z ul. Skarszewską, a od zachodu z ul. Markubowo. W pobliżu kaplicy cmentarnej, obecnie kościoła pw. Świętej Barbary rosną najstarsze drzewa, w tym dwa pomniki przyrody: lipa drobnolistna i klon pospolity. Na terenie cmentarza proponowane jest objęcie ochroną 2 jaworów i klonu z bluszczem. Wśród gatunków rodzimych i egzotycznych uwagę zwracają stare i dobrze zachowane klony i jawory.

5.3 Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Do podstawowych form ochrony zabytków zgodnie art.7 z Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dnia 23 lipca 2003 roku zalicza się:

- wpis do rejestru zabytków (zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne),
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Kościerzyna na swoim terenie nie posiada obiektów oraz terenów uznanych za pomnik historii oraz parków kulturowych. W rejestrze zabytków Województwa Pomorskiego figurują jedynie nieliczne obiekty należące do grupy zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych.

5.3.1 Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków

Obecnie ochroną prawną poprzez wpisane do rejestru zabytków Województwa Pomorskiego objęte są następujące zabytki nieruchome położone na terenie miasta (załącznik nr 1):

- **Dom mieszkalny z poł. XIX wieku**; w rejestrze zabytków pod nr 605, ul. Miodowa 16;
- **Średniowieczny układ urbanistyczny miasta Kościerzyny**; w rejestrze zabytków 925, Kościerzyna – śródmieście,
- **Zespół dawnego młyna parowego**, obecnie magazynu mebli i dawnego domu właściciela młyna z początku XX wieku; w rejestrze zabytków pod nr 1615, ul. Przemysłowa 1 (dawniej 1,4),
- **Budynek Ratusza Miejskiego z 1843 roku** obecnie Muzeum Ziemi Kościerskiej; nr rejestru zabytków 1654, ul. Rynek 9,
- **Dom mieszkalny z poł. XIX w.**; nr rejestru zabytków 1696, ul. Długa 7,
- **Parafialny kościół farny rzymskokatolicki p.w. Świętej Trójcy z 1917r.** wraz z nieistniejącym cmentarzem przykościelnym oraz otaczającym go murem kamiennym; nr rejestru zabytków 1813, ul. Kościelna,
- **Zespół kościoła ewangelickiego z XIX wieku**, obecnie rzymsko-katolickiego pod wezwaniem Zmartwychwstania Pańskiego oraz plebanią dawniej tzw. Pastorówką; nr rejestru zabytków 1801, ul. Świętojańska 10,
- **Zespół Parowozowni** złożony z budynku parowozowni, budynku biurowo-hotelowego, kanału oczyszczającego w południowej części parceli oraz działki o nr ewid.167/14 z 1929r.; nr rejestru zabytków 1868, ul. Towarowa 7,
- **Zespół Dworca Kolejowego**, w skład którego wchodzi; budynek dworca z wiatą peronową wzdłuż elewacji wschodniej budynku, magazyn towarowy, szalet dworcowy; obiekty położone na działce o nr ewid.167/28, obręb 09; nr rejestru zabytków 1894, ul. Dworcowa 33.

Zgodnie ze stanem z grudnia 2006 roku w rejestrze zabytków Województwa Pomorskiego figurowało z terenu miasta Kościerzyna pięć obiektów zabytkowych i jeden zabytkowy zespół urbanistyczny. Obecnie w rejestrze zabytków pod dziewięcioma wpisami figuruje 13 obiektów i 1 zespół urbanistyczny (zał nr 1 do GPOnZ miasta Kościerzyna na lata 2019-2022).

5.3.2 Wykaz zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków

Rejestr zabytków ruchomych, tak samo jak rejestr zabytków nieruchomości, prowadzony jest przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (WKZ). Do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez WKZ na wniosek właściciela tego zabytku.

Wojewódzki Konserwator Zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę. Do rejestru nie wpisuje się zabytków wpisanych do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego.

Zabytki ruchome z terenu miasta Kościerzyna wpisane do rejestru zabytków Województwa Pomorskiego to obiekty stanowiące wyposażenie kościoła parafialnego p.w. Świętej Trójcy, w większości barokowe, odznaczające się wysokim poziomem artystycznym oraz historycznym. jako wyposażenie zachowane i przeniesione z wcześniejszych kościołów, w tym między innymi obraz Matki Boskiej Kościerskiej z poł. XVII wieku. Stan zachowania poszczególnych zabytków ruchomych jest dobry. Poddane zostały one szczegółowym badaniom i pracom renowacyjno-konserwatorskim w latach 1998- 2009.

Tabela nr 1. Zabytki ruchome z terenu miasta Kościerzyna wpisane do rejestru zabytków

Lp	Miejscowość	Obiekt	Nr rejestru	Data wpisu
1	Kościerzyna	Barokowy obraz Matki Boskiej Kościerskiej ze srebrnymi: sukienką i 19 plakietkami, wotami, rokokową monstrancją oraz 4 kielichami.	B – 287/91	06.12.1991
2	Kościerzyna	Wczesnobarokowy z elementami rokoka ołtarz główny z płaskorzeźbą z ok. poł. XVII wieku „Koronacja Marii”	11B -395/93	08.12.1993
3	Kościerzyna	Ołtarz boczny „Matki Bożej Kościerskiej” z XVII/XVIII wieku wraz z barokowym	11B -395/93	08.12.1993

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
MIASTA KOŚCIERZYNA na lata 2019 -2022**

		obrazem z XVII wieku		
4	Kościerzyna	Ołtarz boczny „Ukrzyżowanie Chrystusa” z obrazem z XVII wieku	11B -395/93	08.12.1993
5	Kościerzyna	Późnobarokowa ambona z I poł. XVIII wieku	B – 343/98	16.07.1999
6	Kościerzyna	Rokokowy zespół chrzcielnicy z 2 połowy XVIII wieku	B – 343/98	16.07.1999
7	Kościerzyna	Wagon towarowy C-II-b serii Wddz z 1928r.	B - 360	31.12.2014

5.4 Wykaz zabytków wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków

Gminna Ewidencja zabytków zgodnie z Ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z (tekst jednolity Dz.U. z 2018 poz. 2067 z późn. zmianami) powinna zawierać:

- Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków,
- Zabytki nieruchome nie wpisane do rejestru zabytków a ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- Inne zabytki nieruchome wyznaczone przez Burmistrza w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Miasto Kościerzyna od 2006 r. posiada Gminną Ewidencję Zabytków Obejmuje ona na dzień sporządzenia Programu 273 pozycje. W przedstawionej poniżej tabeli zgrupowano poszczególne zabytki wg nr budynków i nazw ulic przy których są zlokalizowane. Kolorem czerwonym oznaczono obiekty wpisane do rejestru zabytków województwa pomorskiego (załącznik nr 2).

5.4.1 Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków

Tabela nr 2. Zestawienie zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków

Lp	Ulica	Nr domu	Data powstania
1	Długa	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 12, 13, 14, 17, 20, 21 22, 23, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 38, 39	1845 -1920
2	Dworcowa	1,2, 3, 4, 9, 11, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 24gosp., 25, 26, 28, 30, 31, 32, 32 gosp., 33, 34, 36, 38, 40, wieża ciśnień, 2 perony dworca kolejowego	1895 -1932

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
MIASTA KOŚCIERZYNA na lata 2019 -2022**

3	Gdańska	2, 3, 4, 7, 8, 9, 13, 14, 16, 17, 19,20, 21	1890 -1910
4	Kapliczna	1, 2, 4, 5, 5 odlewnia, 6, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 16 gosp., 17, 18, 19, kaplica cmentarna, Cmentarz z układem zieleni	1830 -1920
5	Kartuska	3, 4, 28/30	1909 -1930
6	Klasztorna	2, 4	1905
7	Kościelna	1, 2, 5, 8, 11, 13, 14, 15	1880 -1917
8	Kościuszki	4, 6/8, 10, 14, 16/18, 26-28, 36	1890 -1915
9	Kowalska	1	1915
10	Lipowa	1, 2, 3, 4-6, 8/10, 12/14, 16	k XIX w, 1943
11	3 Maja	3, 4, 6, 7, 8, 8 gosp., 9b piwnice, 9c,+ teren grodziska, 11	1800 -1937
12	Mała Dworcowa	1, 3	p XX w
13	Mała Młyńska	1, 3,	1920 -1937
14	8 Marca	1 Zakład, kaplica, bud. gosp. trzy obiekty, 4, 6-7, 13, 15, 17, 18, 19/20, 21, 24, 25, 34, 35, 36, 37, 40, 44, 45, 46, 47, 48	1864 -1915
15	Miodowa	10, 16, 17 d.16, 18, 19	1880 -1920
16	Młyńska	2, 6, 7, 8 A, 11, 12, 13, 17, 19	k XIX w, 1938
17	Ogrodowa	2A d.2, 3	1890-1915
18	Partyzantów	2, 2 gosp. 5, 9	poł XIX w, 1880
19	Piechowskiego	2/4 d. 20	p XX w
20	Przemysłowa	1, 4	1910 – ok.1925
21	Ratuszowa	Budynek gosp.-magazyn	1880
22	Rynek	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 15 gosp., 16, 16 gosp, 17, 18, 19, 20, 21, 22	1843 -1925
23	Słodowa	2	
24	Strzelecka	1, 2, 3, 27, 29, 31, 36, aleja jaworowa, drzewostan alei prowadzącej do nieistniejącego cmentarza żydowskiego	1894 -1937
25	Strzelnica	1, bud. stajni, rezerwat	1910
26	Spichlerzowa	2	1880
27	Sikorskiego	2, 3, 4, 5, 12, 14,14, bloki poniemieckie 5;6;7;9;10;11,13	1891-1940
28	Świętojańska	1, 4, 5, 6 d.6a, 7 d.6, 8, 10, 10 plebania, 14, 17, 18, 20, 21	1880 -1924
29	Tkaczyka	1, 2, 3, 13, I i III bud.gosp.	p XIX w - 1900
30	Traugutta	3, 7	1890 -1905
31	Towarowa	7	1926
32	Wodna	2, 2 g., 3, 10, 12, 13, 16, 17, 18, 19	2p XIX w -

			1915
33	Wybickiego	1, sala gimn, park, 8, 12,14,16	1878 -1927
34	Zgromadzenia Księży Zmartwych- wstańców	2 (dawniej 9) Komisariat Policji	1910
35	Źródlana	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8	p XIX w - 1900
36	Śródmieście	Układ urbanistyczny m. Kościerzyna	XIV

W wyniku przeprowadzonej aktualizacji stanu zachowania obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków wykreślono z ewidencji 5 obiektów już nie istniejących tj.:

- ❖ ul. Długa 17 – dom mieszkalny, mieszk.; usługi
- ❖ ul. Kapliczna 18 - dom mieszkalny,
- ❖ ul. Młyńska 19 –dom mieszkalny,
- ❖ ul. Tkaczyka 13 – dom mieszkalny,
- ❖ ul. Źródlana 7 – dom mieszkalny

Wszystkie rozbiórki, z uwagi na ich zły stan techniczny obiektów, przeprowadzono zgodnie z decyzjami o rozbiórce wydanymi przez Starostę Powiatu Kościerskiego.

5.4.2 Wykaz zabytków ruchomych w zbiorach muzealnych i obiektach sakralnych

Od 1 stycznia 2007 roku Rada Miasta powołała stosowną uchwałą Muzeum Ziemi Kościerskiej im. dr Jerzego Knyby jako muzeum samorządowe z siedzibą w Kościerzynie przy ul. Rynek 9. Muzeum mieści się w budynku dawnego Ratusza Miejskiego, w najstarszym istniejącym budynku użyteczności publicznej w mieście. Prezentowane są tu m. innymi zbiory gromadzone już od lat 60. XX w. zbierane wśród mieszkańców Kościerzyny i okolic przez patrona Muzeum śp. dr Jerzego Knybę. Obecnie Muzeum Ziemi Kościerskiej prezentuje zbiory z zakresu historii, kultury oraz etnografii. Ciekawym elementem ekspozycji są znaleziska archeologiczne pochodzące z obszaru Powiatu Kościerskiego.

W kwietniu 2018 roku została otwarta nowa stała ekspozycja poświęcona wybitnemu kościerzakowi, ks. abp. prof. Henrykowi Muszyńskiemu, Prymasowi Seniorowi, Honorowemu Obywatelowi Kościerzyny. Muzeum wzbogaciło swoje zasoby o eksponaty, pamiątki

podarowane przez Księdza Prymasa, tj: szaty prymasowskie, zabytkowe meble, odznaczenia państwowe, różnego rodzaju publikacje, zdjęcia i dokumenty. Uzupełnieniem ekspozycji jest nowo powstała specjalna część multimedialna.

W Dziale Przyrodniczym swoje miejsce znalazły eksponaty obrazujące faunę ziemi kościerskiej - obecnie dział ten znajduje się w depozycie w Leśnej Izbie Edukacyjnej w Nadleśnictwie Kościerzyna z 156 eksponatami.

Muzeum ma dwa oddziały Muzeum Akordeonu i Muzeum Kolejnictwa. Muzeum Akordeonu (ul. Rynek 9) to jedyne w Polsce i trzecie w Europie muzeum o takim niespotykanym profilu. Ekspozycja w muzeum jest niezwykle interesująca. W sumie są to 143 instrumenty z całego świata, w tym zbiór instrumentów polskich, zarówno tych produkowanych przed wojną, jaki i tych powstałych po wojnie, w słynnej bydgoskiej fabryce akordeonów. Na szczególną uwagę zasługują również akordeony pochodzące z Francji – wykonane ręcznie, bogato zdobione, o nietypowym brzmieniu – o czym można przekonać się „na własne uszy”, dzięki multimedialnemu przewodnikowi po wystawie. Ekspozowane akordeony, harmonie, bandoneony, bajany i harmonijki ustne należą do rodziny instrumentów działających na zasadzie stroika przelotowego. Wiele z nich to unikaty, nie tylko o dużej wartości historycznej, zachwycające kunsztem wykonania. Prezentowane instrumenty w części pochodzą z kolekcji Pawła Nowaka. Ekspozycja jest nowoczesna, wyposażona w kiosk multimedialny, za pomocą którego zwiedzający mogą nie tylko zobaczyć i poczytać o każdym z instrumentów, ale także posłuchać jaki wydaje dźwięk. Wszystkie informacje opracowane zostały w czterech językach: polskim, kaszubskim, angielskim i niemieckim. Każdy może też spróbować swoich sił w grze na akordeonie.

Drugim oddziałem kościerskiego Muzeum jest Muzeum Kolejnictwa, które przejęło schedę po funkcjonującym od 1.11.1992r. Skansenie PKP Kościerzyna. Skansen ten, zwany Parowozownią Kościerzyna był placówką muzealną prowadzoną przez Zakład Taboru Kolejowego w Gdyni do 2008 roku. Od 2009 r. wszedł w struktury Muzeum Ziemi Kościerskiej i otrzymał nazwę – Muzeum Kolejnictwa w Kościerzynie. Wśród zgromadzonych eksponatów są tu liczne wytwory techniki, a zwłaszcza urządzenia, środki transportu oraz maszyny i narzędzia świadczące o kulturze materialnej polskiego kolejnictwa. Dzieje kościerskiej parowozowni sięgają dwunastego wieku. W 1885 roku do Kościerzyny dotarła kolej i zgodnie z zasadami obowiązującymi w Kolejach Pruskich zbudowano parowozownię zwrotną.

Fot. Parowóz Pu29-3, jeden z cenniejszych eksponatów.

W ekspozycji na wolnym powietrzu można oglądać m. innymi parowozy, lokomotywy, wagony. Oprócz ekspozycji na wolnym powietrzu i wspomnianej już hali parowozowni zwiedzać można przylegające doń warsztaty z oryginalnym wyposażeniem oraz sale wystawowe, gdzie prezentowane są mniejsze eksponaty kolejowe, elementy starych mechanizmów, uzupełnione zbiorami dokumentów, pamiątek i modeli. Do najcenniejszych zabytków należą dwie unikatowe lokomotywy: największy polski parowóz Pu29-3 oraz spalinowóz SP47-001, a także wagon kolejki na Gubałówkę z 1938 r., wyprodukowany w ilości dwóch egzemplarzy. Nieprzypadkowa lokalizacja Muzeum w dawnej parowozowni pozwoliła wiernie utrwalić w materii i oddać klimat lat międzywojennych, a także zetknąć się z techniką minionych czasów. Strukturę rodzajową wszystkich eksponatów muzealnych objętych ochroną z podziałem na własne i depozyty pokazano w poniższej tabeli nr 3.

Tabela nr 3. Struktura własnościowa eksponatów w Muzeum Ziemi Kościerskiej

Stan z 31.12.2018 r.

L.p.	Miejsce ekspozycji	Zbiory		Opis muzealiów
		własne	depozyty	
A	Muzeum Ziemi Kościerskiej			
1.	Dział Historii i Kultury Ziemi Kościerskiej	986	44	Różnego rodzaju dokumenty, meble, makiety, ryciny, obrazy, sztandary itp.
2.	Archeologia	54		Głównie popielnice z okresu kultury pomorskiej oraz kamienne narzędzia z okresu neolitu
3.	Dział Etnografii	214		Sprzęty domowe, wytwory rzemiosła i sztuki ludowej
4.	Dział Przyrodniczy	156		Zbiór ptasich jaj, wypchane i spreparowane zwierzęta z terenów Ziemi Kościerskiej
B	Muzeum Akordeonu	23	120	Zbiór instrumentów z całego świata, w tym instrumentów polskich, produkowanych przed wojną i po wojnie w bydgoskiej fabryce akordeonów.
C	Muzeum Kolejnictwa	132	27	Są to przede wszystkim duże obiekty ekspozycji na wolnym powietrzu jak parowozy, lokomotywy, wagony. Ponadto mniejsze eksponaty kolejowe, elementy starych mechanizmów, uzupełnione zbiorami dokumentów, pamiątek i modeli.
	Łącznie:	1564	191	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych z Muzeum Ziemi Kościerskiej wg stanu z 31.XII.2018r.

W okresie od 31.12.2014r. do 31.12.2018r. łącznie zbiory własne Muzeum powiększyły się o 144 eksponaty, a depozyty muzealne o 31 eksponatów.

5.4 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Zabytkiem archeologicznym jest zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów. Jest nim również zabytek ruchomy będący tym wytworem.

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
MIASTA KOŚCIERZYNA na lata 2019 -2022**

W rejestrze zabytków archeologicznych Województwa Pomorskiego, decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku z dn. 09.01.1970 r. pod nr C-108 (dawny nr rej. zab. 86/A) zapisano, jako obszar ścisłej ochrony, wczesnośredniowieczne grodzisko położone na wzgórzu przy szosie z Gdańska.

Natomiast w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków na terenie miasta Kościerzyna ujęto następujące zabytki archeologiczne:

Tabela nr 4. Zabytki archeologiczne

Nr stanowiska	Obszar AZP	Nr na obszarze	Rodzaj stanowiska	Chronologia	Lokalizacja	Nr rejestru	Uwagi
1			cmentarzysko grobów skrzynkowych cmentarzysko grobów skrzynkowych	Ha D La wcz. i śr.			przydzielono do stanowiska 10
2	16-38	13	cmentarzysko	WEŻ	nieustalona		zasięg nieznany
3	16-38	14	cmentarzysko	WEŻ	nieustalona		archiwalne; brak strefy ochrony
4	16-38	12	grodzisko (?)	WEŻ	zasięg nieznany	C-108 (86/A)	
5	16-38	15	znalezisko luźne miasto	nieokreślona Ś — Współcz.	zasięg		
6	16-38	25	znalezisko luźne	WEŻ	nieustalona		archiwalne; brak strefy ochrony
7	16-38	26	znalezisko luźne	WEŻ	nieustalona		archiwalne; brak strefy ochrony
8	17-38	8	osada osada osada osada śląd osadnictwa	WEŻ Ś XVIII - XX w WEŻ XII - XIII w. Now.	zasięg		
9			miasto	Now.			przydzielono do stanowiska 5
10	17-38	11	cmentarzysko grobów skrzynkowych	WEŻ	zasięg nieznany		
11			osada miejska	Now.			przydzielono do stanowiska 5
12			miasto	Now.			przydzielono do stanowiska 5
13			miasto	Now.			przydzielono do stanowiska 5
14			miasto	Now.			przydzielono do stanowiska 5
15	17-37	12	nieokreślone	Now.	zasięg nieznany		przebadane w ramach budowy obwodnicy Kościerzyny, brak strefy ochrony
16	17-37	13	osada osada śląd osadnictwa	La B OWR Now.	zasięg nieznany		częściowo przebadane w ramach budowy obwodnicy Kościerzyny
17	17-38	12	nieokreślone	WEŻ	zasięg nieznany		przebadane w ramach budowy obwodnicy

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOŚCIERZYNA na lata 2019 -2022

							Kościerzyna, brak strefy ochrony
18	17-37	14	gospodarstwo	Now.	umowna		przebadane w ramach budowy obwodnicy Kościerzyny, brak strefy ochrony
19	17-38	28	osada osada osada	Ha D/La D XII - XIII w. Now.	zasięg		częściowo przebadane w ramach budowy obwodnicy Kościerzyny
20	17-37	21	osada śląd osadnictwa osada osada śląd osadnictwa	Ha D OWR WŚ Now. Współcz.	zasięg		przebadane w ramach budowy obwodnicy Kościerzyny, brak strefy ochrony
21	17-38	13	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	WŚ Now.	punkt		
22	17-38	14	śląd osadnictwa	Ś	punkt		
23	16-37	23	śląd osadnictwa	Ś	punkt		
24	17-38	29	cmentarzysko grobów skrzynkowych	WEŻ	zasięg nieznany		dawniej stanowisko 8
<p>Stanowiska 1 - 7, 9-14, 24 pochodzą z danych archiwalnych MAG (stanowisko 8 z danych archiwalnych MAG zostało błędnie zidentyfikowane ze stanowiskiem odkrytym w trakcie budowy obwodnicy). Stanowiska 15-20 pochodzą z badań związanych z budową obwodnicy Kościerzyny. Stanowiska 21-24 pochodzą z badań AZP z 2016r. W trakcie badań AZP z 2016r. stanowisko 1 zidentyfikowano ze stanowiskiem 10, natomiast stanowiska 9 oraz 11-14 zidentyfikowano ze stanowiskiem 5 (wszystkie stanowiska dotyczą miasta).</p>							

Źródło: Wojewódzka ewidencja zabytków archeologicznych, dane z projektu zmiany w Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Kościerzyna (SUiKZP) opracowanego przez Przedsiębiorstwo Projektowo-Realizacyjne DOM sp. z o.o. w Starogardzie Gdańskim w oparciu o dane pozyskane Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Gdańsku.

Na terenie Miasta wydzielono trzy strefy ochrony archeologicznej:

- teren grodziska wczesnośredniowiecznego,
- obszar starego miasta,
- teren cmentarzyska grobów skrzynkowych.

Fot: Przypadkowe odkrycie archeologiczne grobu skrzynkowego

W strefach ochrony archeologicznej wprowadzono wymóg uzgadniania planów i projektów wszelkich prac inwestycyjno remontowych z wojewódzkim, powiatowym konserwatorem zabytków stosownie do kompetencji w celu ochrony i wszechstronnego udokumentowania reliktyw dawnej przestrzeni osadniczej miasta. Działanie takie pozwoli na odkrywanie obiektów pod nadzorem archeologów i dostarczy dokumentacji archeologiczno-konserwatorskiej niezbędnej do naukowego opracowania historii Kościerzyny

Z obserwacji zadań inwestycyjnych prowadzonych na terenie miasta, szczególnie w obszarze zabytkowego zespołu urbanistycznego, w sąsiedztwie terenów objętych strefą ochrony archeologicznej oraz badań prowadzonych w związku z budową obwodnicy Kościerzyny (oddana do użytku w październiku 2017r.) wynika, iż wskazanym jest kontynuowanie dalszych badań, dających rzetelną informację o życiu miasta w przeszłości.

Fot. Badania archeologiczne na terenie dawnego browaru przy ul Miodowej

Dobrym przykładem były badania przeprowadzone w bezpośrednim sąsiedztwie ul. Miodowej i Słodowej na terenie dawnego browaru. Badania zaowocowały odkryciem fundamentów, zapewne średniowiecznych budynków, rowu okalającego w tym miejscu miasto, którego umocnienia i głębokość jak również lokalizacja okazała się inna niż wynikałoby to ze źródeł historycznych. Podczas prac odkryto doły do gaszenia wapna, studnie, w tym jedną murowaną przy obiekcie browaru, znaleziono liczne przedmioty używane w życiu codziennym mieszkańców tu zamieszkujących w przeszłości. Opracowana dokumentacja z badań archeologicznych będzie skarbnicą wiedzy o życiu mieszkańców Kościerzyny w przeszłości.

5.6 Pomniki, tablice pamiątkowe i krzyże przydrożne elementem dziedzictwa kulturowego

Cenną wartością kulturową miasta są liczne pomniki poświęcone postaciom związanym z Kościerzyną i jej regionem, wśród których dominuje pomnik Józefa Wybickiego, autora hymnu narodowego urodzonego w niedalekim Będominie, czy pomnik Jana Pawła II oraz nowy pomnik Aleksandra Majkowskiego (odsłonięty w Kościerzynie na ul. Długiej w 2018r.) oraz popiersia: Franciszka Sędzickiego, Tomasza Rogali, Leona Heykego.

Inną liczną grupę obiektów świadczących o historii miasta stanowią pamiątkowe głazy kamienne z tablicami oraz same tablice pamiątkowe montowane na budynkach i kościołach dla upamiętnienia wydarzeń z minionej historii miasta. Godnym też zauważenia i objęcia opieką są przydrożne krzyże i pomniki kultu religijnego znajdujące się na terenie miasta. Stan zachowania tych obiektów jest ogólnie dobry, wymaga jednak zabiegów konserwatorskich. W tym zakresie miasto ostatnimi laty corocznie przywracało blask dawnej świetności pomnikom najbardziej dotkniętym destrukcją materiału. Opracowanie kompleksowego programu renowacji wraz z ich inwentaryzacją to jedno z planowanych zadań do wykonania w okresie obowiązywania tej edycji Programu.

5.7 Niematerialne dziedzictwo kulturowe

Niematerialne dziedzictwo kulturowe to przekazywanie z dziada, pradziada tradycji kultury ludowej, to przede wszystkim kultywowanie tej tradycji.

W rozumieniu Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, której tekst został przyjęty na 32 sesji w październiku 2003 roku, dziedzictwo niematerialne, to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, której są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości.

Dziedzictwo niematerialne w rozumieniu Konwencji UNESCO obejmuje:

- a) tradycje i przekazy ustne, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego,
- b) sztuki widowiskowe,
- c) zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne,
- d) wiedzę i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata,
- e) umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

Głównymi celami Konwencji jest:

- a) ochrona niematerialnego dziedzictwa,
- b) zapewnianie poszanowania niematerialnego dziedzictwa wspólnot, grup i jednostek,
- c) wzrost na poziomie lokalnym, krajowym i międzynarodowym, świadomości znaczenia niematerialnego dziedzictwa kulturowego oraz zapewnienie, aby dziedzictwo to było wzajemnie doceniane,
- d) zapewnianie międzynarodowej współpracy i pomocy w tym zakresie.

Potrzeba ochrony dziedzictwa niematerialnego winna być realizowana poprzez m.in. identyfikację, badanie, dokumentowanie, promowanie i wspieranie.

Na szczeblu lokalnym wyraża się ono w podtrzymywaniu i rozwijaniu mowy kaszubskiej, sztuki ludowej, która najbardziej przejawia się w malarstwie na szkle, rzeźbie, plecionkarstwie, hafcie kaszubskim i tańcach kaszubskich jak również kuchni kaszubskiej.

Przykładem dobrych praktyk w tym zakresie jest np. kultywowanie tańca kaszubskiego wśród starszych i młodszych mieszkańców miasta począwszy od maluszków w przedszkolach, po dzieci i młodzież w szkołach.

Fot. Kultywowanie tańca i śpiewu kaszubskiego w pracy kaszubskich zespołów tanecznych.

Ambasadorem tej dziedziny kultury jest Zespół Pieśni i Tańca Kościerzyna, który działa już ponad czterdzieści lat kontynuując powojenne tradycje taneczne zespołu powołanego przez Lubomira Szopińskiego. Ponadto dla ciągłości dziedzictwa kulturowego Kaszub nie bez znaczenia jest podtrzymanie tradycji językowych, przejawiające się m. in. przez wprowadzanie języka kaszubskiego do szkół, przedszkoli, organizowanie konkursów jak np. „Rodnej Mowy”, czy propagowanie kaszubskiej literatury, przedstawiającej dorobek literacki związany z regionem poprzez organizowanie corocznych Targów Książki Pomorskiej i Kaszubskiej – w 2019 roku to już jubileuszowa, XX edycja.

Spektrum działań dla zachowania niematerialnego dziedzictwa kulturowego jest bardzo szeroki i od lat leży w centrum działań miejskich instytucji kultury (Kościerskiego Domu Kultury im. Józefa Wybickiego, Muzeum Ziemi Kościerskiej im. dr Jerzego Knyby, Biblioteki Miejskiej im. Konstantego Damrota) w zakresie muzyki, rękodzieła, szeroko pojętej sztuki kaszubskiej i literatury ukazujących różnorodność kultury kaszubskiej. Innym przejawem dbałości o niematerialne dziedzictwo kulturowe na terenie Kaszub jest propagowanie zachowanych do dziś odrębnych zwyczajów świątecznych jak np. kaszubski "dyngus", urządzany w drugi dzień świąt wielkanocnych który polega na "biciu" świeżo ściętymi gałązkami jałowca, a nie polewaniu dziewcząt wodą. Przykładów takich działań jest więcej, najważniejszym jest jednak dbałość o ich rzetelne przekazanie następnym pokoleniom w tym także w formie inwentaryzowanej dokumentacji opisowej, ikonograficznej, filmowej, itp.

5.8 Obiekty postulowane o wpis do rejestru zabytków

Zgodnie z ustawą z dnia 23.07.2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2011r. poz. 1446 ze zm.) obiekt który spełnia łącznie poniższe przesłanki może zostać uznany za obiekt zabytkowy:

- stanowi nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły,
- jest dziełem człowieka lub jest związany z jego działalnością,
- stanowi świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia,
- jego zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

W przypadku stwierdzenia istnienia wartości zabytku (artystycznej, historycznej bądź naukowej) wystarczy, aby obiekt posiadał przynajmniej jedną z nich, aby możliwy był jego wpis do rejestru

zabytków. Przy tym trzeba podkreślić, że ochronie i opiece podlegają obiekty bez względu na ich stan zachowania, a zatem, np. zły stan techniczny budynku nie może być podstawą do zanegowania jego wartości zabytkowych i odstąpienia od wpisu do rejestru zabytków²⁷. Postępowanie o wpis zabytku nieruchomego wszczyna się z urzędu - tj. inicjatorem jest wojewódzki konserwator zabytków, albo na wniosek strony - tj. osób lub instytucji, których interesu prawnego sprawa dotyczy (właściciel zabytku nieruchomego lub użytkownik wieczysty gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy).

W Kościerzynie występują zabytki, które zachowały swoją historyczną i architektoniczną wartość, i których wpisanie do rejestru zabytków Województwa Pomorskiego jest zasadne. Poniżej wykaz zabytkowych obiektów w Kościerzynie proponowanych do wpisu do rejestru (załącznik nr 3):

1. **ul. Kapliczna 15**; Klasztor s.s. Elżbietanek, 1893r.
2. **ul. Markubowo**: Kaplica cmentarna, 1883r. wraz z cmentarzem parafialnym - z układem zieleni, rozplanowaniem kwater i nagrobkami do 1945r.
3. **ul. 3 Maja 9c**; Budynek Starostwa Powiatowego z parkiem, 3 ćwierćwiecze XIX w.
4. **ul. 8 Marca 1**; Zakład Najświętszej Marii Panny Anielskiej, klasztor, kaplica, dom kapelana, park i zabudowania gospodarcze stanowiące jednorodny zespół, 1864 r. rozbudowane w 1907r. obecnie w części obiektu znajduje się Szkoła Podstawowa nr 1.
5. **ul. Wybickiego 1**; Zespół Seminarium Nauczycielskiego; szkoła z salą gimnastyczną; dawny budynek mieszkalny i założenie zieleni parkowej, 1878 r, przebudowany w 1901r. obecnie Powiatowy Zespół Szkół Nr 2.
6. **ul. Strzelecka 1**; Gimnazjum Męskie 1894 r. z dawnym domem dyrektora szkoły, obecnie Szkoła Podstawowa nr 2.
7. **ul. Dworcowa 2**; Budynek sądu i ksiąg wieczystych wraz z otoczeniem, 1880r.
8. **ul. 3 Maja 3**; Budynek Poczty, XX wiek.
9. **ul. Kapliczna 2**; Budynek mieszkalny, dawna plebania ewangelicka, 1830r.

Wymienione obiekty wskazane zostały również w Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Kościerzyna oraz w „Programie Opieki nad Zabytkami Powiatu Kościerskiego na lata 2015-2018” jako godne zachowania i wpisanie do rejestru zabytków. Stanowią one o dziedzictwie kulturowym Kościerzyny.

²⁷ Ustawa z dnia 23.07.2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1586 ze zm.)

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA KOŚCIERZYNA. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

Analiza SWOT jest podstawowym i powszechnie stosowanym narzędziem diagnostycznym w opracowaniach o charakterze strategicznym. Analiza SWOT jest podstawą dla wyznaczenia priorytetów Programu oraz w konsekwencji szczegółowych zadań realizacji Programu.

Silne strony:

- Walory krajobrazowe i przestrzenne miasta z częścią przyrodniczo – turystyczną,
- Występowanie na obszarze miasta zabytków znaczących dla środowiska kulturowego województwa tj. dziewięciu zabytków wpisanych do rejestru zabytków w tym zachowany średniowieczny układ urbanistyczny,
- Zaktualizowana Gminna Ewidencja Zabytków,
- Różnorodność i stosunkowo duża ilość obiektów zabytkowych wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków – 274 obiekty,
- Zachowane zabytki budownictwa małomiasteczkowego,
- Istnienie placówek muzealnych z dobrze wyeksponowanymi zasobami,
- Pojedyncze obiekty, które zachowały swoją historyczną i architektoniczną wartość w niezmienionej formie,
- Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego obejmujące ochronę obiektów zabytkowych na terenie Miasta,
- Kultywowanie tradycji ludowej i mowy kaszubskiej,
- Rozwinięta infrastruktura kulturalna, rekreacyjna i sportowa,
- Aktywna działalność Kościerskiego Domu Kultury oraz Muzeum Ziemi Kościerskiej,
- Całoroczny kalendarz imprez kulturowych oraz sportowych,
- Aplikacja mobilna Miasta Kościerzyna,
- Dogodny układ komunikacyjny łączący Miasto z sąsiednimi gminami, powiatami oraz Trójmiastem.

Słabe strony:

- Niewiele obiektów wpisanych do rejestru zabytków w stosunku do zachowanego zasobu obiektów zabytkowych,
- Niezadawalający stan techniczny znacznej części obiektów zabytkowych,
- Postępujący proces niszczenia oraz niewystarczający stan zabezpieczenia obiektów zabytkowych również cmentarzy,
- Zbyt niskie środki finansowe z budżetu Miasta przeznaczone na ochronę zabytków, również tych wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków,
- Niedostosowana uchwała w sprawie udzielenia dotacji z budżetu Miasta na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku, wpływająca na nieskie zainteresowanie ze strony właścicieli,
- Tendencja do niekorzystnego przekształcania historycznej zabudowy przez wprowadzanie nowej zabudowy, nie liczącej się z lokalną tradycją, architekturą i historycznymi uwarunkowaniami,
- Zanikanie tradycyjnej sztuki budowlanej i form budowlanych oraz stosowania tradycyjnych materiałów,
- Brak świadomości społecznej dot. zachowania zabytków dawnej zabudowy miasta, szczególnie drewnianych, parterowych budynków świadczących o jego materialnym dziedzictwie,
- Obawa właścicieli obiektów ujętych w GEZ przed trudnościami w podejmowaniu działań po wpisie budynków do rejestru zabytków, co wstrzymująca ich decyzje o wpisie do rejestru zabytków i wpływająca na postępującą destrukcję obiektów,
- Niski poziom wykształcenia i świadomości mieszkańców oraz właścicieli zabytków w zakresie kultury i sztuki,
- Brak spójnej promocji z sąsiednimi gminami,
- Ograniczona wizualizacja obszaru, na którym znajdują się obiekty zabytkowe (m.in. tablice, oznakowania, szlaki).

Szanse:

- Wykorzystanie obiektów zabytkowych występujących w obszarze zabytkowego zespołu urbanistycznego w celach edukacyjnych, kulturalnych, turystycznych,

- Zwiększenie aktywności społecznej w różnego rodzaju stowarzyszeniach czy związkach mających na celu krzewienie oświaty, kultury w tym propagowanie dziedzictwa kulturowego,
- Zwiększenie aktywności w organizacjach turystycznych, powiązanie promocji zabytków z turystyką, rozwój bazy noclegowej oraz gastronomicznej, oznakowanie tras turystycznych pod kątem zabytków i atrakcji turystycznych,
- Kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych,
- Wzrastająca świadomość mieszkańców, właścicieli budynków w zakresie poprawy stanu technicznego budynków,
- Rozwój edukacji i podnoszenie poziomu świadomości tożsamości kulturowej – regionalnej i miejscowej – wśród dzieci, młodzieży,
- Zainteresowanie właścicieli obiektów zabytkowych właściwie przeprowadzanymi pracami konserwatorskimi podnoszącymi walory tych obiektów (dobre praktyki),
- Możliwość finansowania prac konserwatorskich i remontowych obiektów zabytkowych ze środków finansowych pochodzących z różnych źródeł zewnętrznych: państwowe, samorządowe, prywatne, środki UE i inne,
- Edukacja kadr zarządzających z zakresu dziedzictwa kulturowego,
- Uwzględnianie problemów ochrony dziedzictwa kulturowego w programach, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, planach rozwoju oraz planach zagospodarowania przestrzennego.

Zagrożenia:

- Brak programów umożliwiających wsparcie właścicieli obiektów zabytkowych nie wpisanych do rejestru i trudności w pozyskiwaniu środków finansowych dla tych obiektów,
- Pogarszający się stan techniczny tkanki zabytkowej spowodowany upływem czasu, niewystarczającą konserwacją i remontami, niewłaściwym użytkowaniem, dowolnym przekształcaniem a niejednokrotnie celowym niszczeniem obiektów zabytkowych,
- Niewłaściwe wykonywanie prac projektowych, budowlanych i konserwatorskich, niezgodnie ze sztuką budowlaną i konserwatorską prowadzące do niekorzystnych

przekształceń obiektów zabytkowych i ich zewnętrznego wyglądu częste modernizacje bez poszanowania wartości oryginału zabytku,

- Presja inwestycyjna polegająca na lokalizowaniu zespołów współczesnej zabudowy mieszkalnej i innej w bezpośrednim sąsiedztwie obszarów cennych kulturowo i krajobrazowo, nie wpasowujących się w ten krajobraz,
- Brak środków na ochronę i zabezpieczenie zabytków,
- Brak inwestorów zainteresowanych rewitalizacją i konserwacją obiektów zabytkowych,
- Wysokie koszty remontów i konserwacji obiektów zabytkowych,
- Skomplikowane procedury ubiegania się o dofinansowanie ze środków zewnętrznych, zwłaszcza dla osób prywatnych,
- Brak skutecznego egzekwowania prawa w zakresie ochrony zabytków,
- Brak ubezpieczenia obiektów od pożarów,
- Brak wykwalifikowanej lokalnej kadry, migracja zarobkowa młodzieży, zatracenie więzi z regionem i tradycją,
- Niewystarczające wykorzystanie potencjału turystycznego, brak inwestycji w infrastrukturę m.in. bazy noclegowej czy ścieżek spacerowych,
- Samowola budowlana właścicieli obiektów zabytkowych, brak uzgodnień projektu budowlanego z Konserwatorem Zabytków, wprowadzanie elementów niezgodnych np. z lokalną architekturą.

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

OKREŚLENIE CELÓW, PRIORYTETÓW I KIERUNKÓW DZIAŁAŃ W ZAKRESIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Głównym celem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Kościerzyna na lata 2019-2022 jest ochrona dziedzictwa kulturowego miasta oraz podwyższenie świadomości społecznej mieszkańców i właścicieli zabytkowych obiektów dla zachowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego oraz kultywowania tradycji regionalnych. Cel będzie realizowany w ramach trzech priorytetów:

Priorytet I – Ochrona, opieka i zarządzanie dziedzictwem kulturowym

Priorytet II – Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego

Priorytet III – Promocja, edukacja historyczna i dokumentacja dziedzictwa kulturowego miasta

8. DZIAŁANIA W ZAKRESIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Stosownie do wymogów *Ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* sprawowanie opieki nad zabytkami w Gminie Miejskiej Kościerzyna będzie realizowane w zakresie działań wyszczególnionych poniżej:

Tabela nr 5. Działanie w zakresie opieki nad zabytkami Gminy Miejskiej Kościerzyna

PRIORYTET I: Ochrona, opieka i zarządzanie dziedzictwem kulturowym	
KIERUNEK	ZAKRES ZADAŃ
Ochrona ustawowa	Bieżące prowadzenie elektronicznej bazy danych „KOŚCIERSKIE ZABYTKI” w oparciu o Gminną Ewidencję Zabytków.
	Bieżąca aktualizacja Gminnej Ewidencji.
	Podjęcie działań w kierunku wpisania do rejestru zabytków Województwa Pomorskiego obiektów ujętych w GEZ jako nominowane do wpisu do rejestru
	Przeprowadzenie spotkań z właścicielami zabytków postulowanych do wpisu do rejestru celem ich ochrony poprzez wpis do rejestru zabytków województwa pomorskiego.
	Współpraca z Wojewódzkim i Powiatowym Konserwatorem Zabytków w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.
	Bieżące uzupełnianie oraz aktualizowanie kart adresowych Gminnej Ewidencji Zabytków, w tym uwzględnianie, nowych budynków nie ujętych w ewidencji.
	Wykreślenie z ewidencji obiektów nieistniejących oraz takich, które utraciły cechy zabytkowe w wyniku modernizacji.
	Opracowanie wykazu zabytków zagrożonych, wymagających działań interwencyjnych.
Prace konserwatorskie i restauratorskie	Utrzymywanie obiektów zabytkowych w należyтым stanie technicznym, prowadzenie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych, stanowiących własność Gminy

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
MIASTA KOŚCIERZYNA na lata 2019 -2022**

	<p>Miejskiej Kościerzyna.</p> <p>Okresowe kontrole stanu technicznego obiektów zabytkowych stanowiących własność Gminy Miejskiej Kościerzyna.</p> <p>Bieżące kontrolowanie zabytków ruchomych we współpracy z właścicielami obiektów.</p> <p>Monitorowanie realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.</p> <p>Udzielanie pomocy finansowej (w formie dotacji) właścicielom remontującym obiekty wpisane do rejestru zabytków, położonych w średniowiecznym układzie urbanistycznym śródmieścia Kościerzyny oraz Gminnej Ewidencji Zabytków w ramach środków zabezpieczonych w budżecie na dany rok.</p> <p>Informowanie o możliwościach pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami:</p> <ul style="list-style-type: none"> – środki zewnętrzne (fundusze strukturalne, fundusze fundacji i Ministerstwa Kultury, jednostek samorządowych, w tym wojewódzkich i powiatowych), – środki gminne (wnioskowanie o ujęcie w corocznym budżecie miasta). <p>Kontynuowanie wspierania działań konserwatorskich prowadzonych przy zabytkowych nagrobkach na kościerskiej nekropolii.</p> <p>Wspieranie organizacji pozarządowych działających w zakresie kultury i dziedzictwa kulturowego dofinansowaniem projektów składanych w ramach corocznego otwartego konkursu ofert na realizację zadań publicznych w zakresie: działu 921: Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego.</p>
PRIORYTET II: Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego	
KIERUNEK	ZAKRES ZADAŃ
Ochrona krajobrazu kulturowego miasta	<p>Uwzględnianie wytycznych konserwatorskich chroniących kościerskie zabytki i ich prawidłową ekspozycję przy opracowywaniu nowych oraz zmianach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego miasta i dokumentów o charakterze strategicznym.</p>
	<p>Powiązanie zapisów Gminnej Ewidencji Zabytków z zapisami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i decyzji o warunkach zabudowy.</p>

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
MIASTA KOŚCIERZYNA na lata 2019 -2022**

	Zawiązanie platformy współpracy prywatnych właścicieli zabytkowych obiektów, m.in. w zakresie pozyskiwania dofinansowania zewnętrznego np. na konserwację, remonty czy promocję.
PRIORYTET III: Promocja, edukacja historyczna i dokumentacja dziedzictwa kulturowego miasta	
KIERUNEK	ZAKRES ZADAŃ
Promocja	Prowadzenie na stronie internetowej miasta zakładki poświęconej kościerskim zabytkom, z udostępnieniem elektronicznej publikacji wykazu zabytków wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków celem zwiększenia świadomości mieszkańców o zasobie dziedzictwa kulturowego miasta.
	Oznakowanie obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków wraz ze zdjęciami w Aplikacji Mobilnej Miasta Kościerzyna.
	Umieszczenie tablic z historią na wszystkich obiektach wpisanych do rejestru zabytków, pomnikach przyrody oraz obiektach sakralnych.
	Promocja dobrych praktyk konserwatorskich.
	Organizowanie i wspieranie imprez mających na celu propagowanie niematerialnego dziedzictwa kulturowego jak np.: <ul style="list-style-type: none"> – „Tydzień Kuchni Kaszubskiej” – Międzynarodowy Festiwal Folkloru z prezentacją m.in. kaszubskich kapel i zespołów tanecznych – Konkurs Recytatorski Literatury Kaszubskiej „RODNÔ MÔWA” - eliminacje miejskie Konkurs wiedzy o regionie „Kaszubi wczoraj i dziś” - w 2018r przeprowadzono IX edycję konkursu
	Opracowywanie publikacji, folderów promocyjnych, broszur o tematyce ochrony zabytków oraz dziedzictwa kulturowego.
	Promocja odkryć archeologicznych i badań konserwatorskich
	Zacieśnienie współpracy z organizacjami pozarządowymi działającymi w sferze ochrony zabytków
	Współpraca z podmiotami odpowiedzialnymi za oznakowanie na drogach wojewódzkich, powiatowych i gminnych (sąsiadujących) w celu informowania i ułatwiania dojazdu do obiektów zabytkowych
	Edukacja

	<p>stronie internetowej, w publikacjach Muzeum Ziemi Kościerskiej i w mediach</p> <p>Wspomaganie i organizacja konkursów, szkoleń, prelekcji związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego, podnoszących poziom wiedzy o zabytkach miasta wśród dzieci, młodzieży i dorosłych na szczeblu szkoły, miasta, powiatu – np. konkursy plastyczne, fotograficzne i historyczne</p> <p>Organizowanie wystaw, spotkań na temat historii regionu, dawnego i dzisiejszego krajobrazu kulturowego zabytków. Propagowanie wśród mieszkańców prowadzenia działalności agroturystycznej połączonej ze zwiedzaniem regionu. Opracowywanie kompleksowego kalendarz imprez kulturalnych, rekreacyjnych i sportowych na terenie Miasta.</p> <p>Edukacja mieszkańców w zakresie ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego.</p> <p>Podnoszenie kwalifikacji i szkolenia pracowników Urzędu Miasta Kościerzyna oraz jednostek kulturowych zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego.</p> <p>Opracowanie „vademecum” dla właścicieli zabytków</p>
Dokumentacja	<p>Kwerendy historyczne w archiwach, muzeach, bibliotekach, urzędach i zasobach prywatnych celem rozszerzenia i uzupełnienia informacji do bazy danych „Kościerskie Zabytki” i Gminnej Ewidencji Zabytków.</p> <p>Zamieszczenie na stronie internetowej miasta inwentaryzacji pomników, tablic pamiątkowych i krzyży przydrożnych będącymi obiektami dziedzictwa kulturowego.</p> <p>Bieżące dokumentowanie fotograficznej stanu zachowania zabytków wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków i Rejestru Zabytków Województwa Pomorskiego.</p>

9. INSTRUMENTARIUM ORAZ MONITORING REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

9.1 Instrumenty prawne

Podstawą realizacji GPOnZ są instrumenty prawne wynikające z obowiązujących przepisów prawnych oraz decyzji administracyjnych wydanych na ich podstawie, w tym m. innymi:

- wpis do rejestru zabytków Województwa Pomorskiego,

- decyzje administracyjne wojewódzkiego konserwatora zabytków dotyczące ochrony i opieki nad zabytkami,
- ustawa o ochronie i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003r z późniejszymi zmianami,
- ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003r.,
- ustawa prawo budowlane z dnia 7 lipca 1994r.,
- ustawa prawo ochrony środowiska z dnia 27 kwietnia 2001r.,
- ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004r.,
- ustawa o gospodarce nieruchomościami z dnia 21 sierpnia 1997r.,
- ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej z dnia 25 października 1991r.,
- ustawa o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu.

9.2 Instrumenty koordynacji

Realizacja Programu wymaga współpracy z instytucjami ochrony zabytków różnych szczebli, w tym z wojewódzkim i powiatowym konserwatorem zabytków oraz współpracy z instytucjami kultury: Muzeum Ziemi Kościerskiej im. Jerzego Knyby, Kościerskim Domem Kultury im. Józefa Wybickiego, Biblioteką Miejską im. Ks.Konstantego Damrota, parafiami z terenu miasta, właścicielami obiektów zabytkowych i organizacjami pozarządowymi.

9.3 Instrumenty finansowe

Podstawowym narzędziem finansowym Programu będą dotacje celowe udzielane na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (na podstawie uchwały o dotacjach na prace konserwatorskie przy zabytkach z terenu miasta) jak również dotacje do budynków położonych w średniowiecznym układzie urbanistycznym śródmieścia Kościerzyny (wpis do rejestru zabytków Województwa Pomorskiego nr 925) oraz budynków ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków.

Finansowanie działań przy zabytkach może również pochodzić z funduszy Unii Europejskiej, Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego, Mechanizmu Norweskiego, uwzględniających ochronę dziedzictwa kulturowego. Ważnym źródłem są także środki z budżetu państwa, z budżetu samorządu Województwa Pomorskiego, czy powiatowego.

Informacje o możliwych źródłach finansowania prac związanych z opieką nad zabytkami, ich właściciele, na bieżąco uzyskują od pracowników Gminy Miejskiej Kościerzyna.

9.4 Instrumenty społeczne

W tym obszarze prowadzone będą działania w zakresie edukacji, promocji, współdziałania z organizacjami pozarządowymi, współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi oraz spółkami).

9.5 Instrumenty kontrolne

Kierunki i zadania sformułowane w niniejszym Programie podlegać będą monitoringowi poprzez systematycznie zbieranie informacji dotyczących stopnia ich realizacji. W tym celu przewiduje się:

- bieżącą aktualizację i weryfikację Gminnej Ewidencji Zabytków w oparciu o informacje uzyskane podczas lustracji bądź pozyskane informacje z innych źródeł,
- ocenę zmian w zagospodarowaniu przestrzennym gminy,
- monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego,
- prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia GPOnZ,
- przynajmniej raz na dwa lata przeprowadzenie analizy stopnia realizacji Programu i sporządzenia sprawozdania z realizacji. Sprawozdanie takie Burmistrz Miasta przedstawia Radzie Miasta, a następnie przesyła do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- Przeprowadzenie przynajmniej, raz na cztery lata, lustracji terenowej zabytków znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków z określeniem stanu ich zachowania.

9.6 MONITORING REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Ocena realizacji Programu odbywać się będzie poprzez wskaźniki ujęte w poniższej tabeli:

Tabela nr 6. Wskaźniki monitoringu Programu

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
MIASTA KOŚCIERZYNA na lata 2019 -2022**

Piorytet I. Ochrona, opieka i zarządzanie dziedzictwem kulturowym:	
Działanie	Wskaźnik monitoringu
Bieżące prowadzenie elektronicznej bazy danych „KOŚCIERSKIE ZABYTKI” w oparciu o Gminną Ewidencję Zabytków.	Stały nadzór nad bazą danych
Bieżąca aktualizacja Gminnej Ewidencji.	Stały nadzór nad bazą danych
Podjęcie działań w kierunku wpisania do rejestru zabytków Województwa Pomorskiego obiektów ujętych w GEZ jako nominowane do wpisu do rejestru	Ilość obiektów z GEZ wpisanych do rejestru zabytków Województwa Pomorskiego
Przeprowadzenie spotkań z właścicielami zabytków postulowanych do wpisu do rejestru celem ich ochrony poprzez wpis do rejestru zabytków województwa pomorskiego.	Ilość przeprowadzonych spotkań
Współpraca z Wojewódzkim i Powiatowym Konserwatorem Zabytków w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.	Ilość przeprowadzonych konsultacji z Wojewódzkim i Powiatowym Konserwatorem Zabytków
Bieżące uzupełnianie oraz aktualizowanie kart adresowych Gminnej Ewidencji Zabytków, w tym uwzględnianie, nowych budynków nie ujętych w ewidencji.	Ilość przeprowadzonych aktualizacji i uzupełnień
Wykreślenie z ewidencji obiektów nieistniejących oraz takich, które utraciły cechy zabytkowe w wyniku modernizacji.	Ilość obiektów wykreślonych z GEZ
Opracowanie wykazu zabytków zagrożonych, wymagających działań interwencyjnych.	Opracowany wykaz zabytków zagrożonych
Utrzymywanie obiektów zabytkowych w należyтым stanie technicznym, prowadzenie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych, stanowiących własność Gminy Miejskiej Kościerzyna.	Ilość zaplanowanych i przeprowadzonych prac konserwatorskich
Okresowe kontrole stanu technicznego obiektów zabytkowych stanowiących własność Gminy Miejskiej Kościerzyna.	Ilość przeprowadzonych kontroli stanu technicznego
Bieżące kontrolowanie zabytków ruchomych we współpracy z właścicielami obiektów.	Ilość przeprowadzonych kontroli zabytków ruchomych
Monitorowanie realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.	Ilość raportów z przeprowadzonego monitoringu Programu
Udzielanie pomocy finansowej (w formie dotacji)	Wartość udzielonej pomocy

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
MIASTA KOŚCIERZYNA na lata 2019 -2022**

właścicielom remontującym obiekty wpisane do rejestru zabytków, położonych w średniowiecznym układzie urbanistycznym śródmieścia Kościerzyny oraz Gminnej Ewidencji Zabytków w ramach środków zabezpieczonych w budżecie na dany rok.	finansowej. Poziom (w %) wydatków budżetu miasta na ochronę i opiekę nad zabytkami (inwestycje, remonty, dotacje na prace konserwatorskie).
Informowanie o możliwościach pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami: <ul style="list-style-type: none"> – środki zewnętrzne (fundusze strukturalne, fundusze fundacji i Ministerstwa Kultury, jednostek samorządowych, w tym wojewódzkich i powiatowych), – środki gminne (wnioskowanie o ujęcie w corocznym budżecie miasta). 	Ilość przeprowadzonych akcji promocyjnych
Kontynuowanie wspierania działań konserwatorskich prowadzonych przy zabytkowych nagrobkach na kościerskiej nekropolii.	Liczba obiektów odrestaurowanych na kościerskiej nekropolii
Wspieranie organizacji pozarządowych działających w zakresie kultury i dziedzictwa kulturowego dofinansowaniem projektów składanych w ramach corocznego otwartego konkursu ofert na realizację zadań publicznych w zakresie: działu 921: Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego.	Wartość udzielonych dotacji NGO na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego
PRIORYTET II: Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego	
Działanie	Wskaźnik monitoringu
Uwzględnianie wytycznych konserwatorskich chroniących kościerskie zabytki i ich prawidłową ekspozycję przy opracowywaniu nowych oraz zmianach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego miasta i dokumentów o charakterze strategicznym.	Ilość zweryfikowanych dokumentów/udział w pracach planistycznych. Liczba nowych oraz liczba zaktualizowanych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego miasta uwzględniających ochronę obiektów zabytkowych.
Powiązanie zapisów Gminnej Ewidencji Zabytków z zapisami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i decyzji o warunkach zabudowy.	Ilość zweryfikowanych dokumentów/udział w pracach planistycznych. Liczba nowych oraz liczba zaktualizowanych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego miasta

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
MIASTA KOŚCIERZYNA na lata 2019 -2022**

	uwzględniających ochronę obiektów zabytkowych.
Zawiązanie platformy współpracy prywatnych właścicieli zabytkowych obiektów, m.in. w zakresie pozyskiwania dofinansowania zewnętrznego np. na konserwację, remonty czy promocję.	Ilość współpracy nawiązanej z i przez prywatnych właścicieli zabytkowych obiektów
PRIORYTET III: Promocja, edukacja historyczna i dokumentacja dziedzictwa kulturowego miasta	
Działanie	Wskaźnik monitoringu
Prowadzenie na stronie internetowej miasta zakładki poświęconej kościerskim zabytkom, z udostępnieniem elektronicznej publikacji wykazu zabytków wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków celem zwiększenia świadomości mieszkańców o zasobie dziedzictwa kulturowego miasta.	Prowadzenie na stronie internetowej miasta zakładki poświęconej kościerskim zabytkom, z wykazem zabytków wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków oraz opisem najważniejszych kościerskich zabytków.
Oznakowanie obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków wraz ze zdjęciami w Aplikacji Mobilnej Miasta Kościerzyna.	Liczba oznakowanych obiektów
Umieszczenie tablic z historią na wszystkich obiektach wpisanych do rejestru zabytków, pomników przyrody oraz obiektach sakralnych.	Liczba umieszczonych tablic
Promocja dobrych praktyk konserwatorskich.	Liczba wypromowanych dobrych praktyk
Organizowanie i wspieranie imprez mających na celu propagowanie niematerialnego dziedzictwa kulturowego jak np.: <ul style="list-style-type: none"> – „Tydzień Kuchni Kaszubskiej” – Międzynarodowy Festiwal Folkloru z prezentacją m.in. kaszubskich kapel i zespołów tanecznych – Konkurs Recytatorski Literatury Kaszubskiej „RODNÔ MÔWA” - eliminacje miejskie Konkurs wiedzy o regionie „Kaszubi wczoraj i dziś” - w 2018r przeprowadzono IX edycję konkursu	Liczba zrealizowanych konkursów i działań edukacyjnych na terenie miasta
Opracowywanie publikacji, folderów promocyjnych, broszur o tematyce ochrony zabytków oraz dziedzictwa kulturowego.	Liczba przygotowanych/wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, map, przewodników)
Promocja odkryć archeologicznych i badań konserwatorskich	Liczba przeprowadzonych promocji odkryć archeologicznych i badań konserwatorskich

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
MIASTA KOŚCIERZYNA na lata 2019 -2022**

Zacieśnienie współpracy z organizacjami pozarządowymi działającymi w sferze ochrony zabytków	Ilość konsultacji z organizacjami pozarządowymi
Współpraca z podmiotami odpowiedzialnymi za oznakowanie na drogach wojewódzkich, powiatowych i gminnych (sąsiadujących) w celu informowania i ułatwiania dojazdu do obiektów zabytkowych	Ilość konsultacji z podmiotami odpowiedzialnymi za oznakowanie
Prezentacja historii miasta i jego zabytków na miejskiej stronie internetowej, w publikacjach Muzeum Ziemi Kościerskiej i w mediach	Ilość prezentacji historii miasta i jego zabytków na stronie internetowej miasta
Wspomaganie i organizacja konkursów, szkoleń, prelekcji związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego, podnoszących poziom wiedzy o zabytkach miasta wśród dzieci, młodzieży i dorosłych na szczeblu szkoły, miasta, powiatu – np. konkursy plastyczne, fotograficzne i historyczne	Liczba zrealizowanych konkursów i działań edukacyjnych na terenie miasta
Organizowanie wystaw, spotkań na temat historii regionu, dawnego i dzisiejszego krajobrazu kulturowego zabytków. Propagowanie wśród mieszkańców prowadzenia działalności agroturystycznej połączonej ze zwiedzaniem regionu. Opracowywanie kompleksowego kalendarz imprez kulturalnych, rekreacyjnych i sportowych na terenie Miasta.	Liczba zrealizowanych wystaw i spotkań na terenie miasta
Edukacja mieszkańców w zakresie ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego.	Ilość przeprowadzonych akcji edukacyjnych
Podnoszenie kwalifikacji i szkolenia pracowników Urzędu Miasta Kościerzyna oraz jednostek kulturowych zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego.	Ilość przeszkolonych pracowników Ilość szkoleń z udziałem pracowników
Opracowanie „Vademecum” dla właścicieli zabytków	Opracowane „Vademecum”
Kwerendy historyczne w archiwach, muzeach, bibliotekach, urzędach i zasobach prywatnych celem rozszerzenia i uzupełnienia informacji do bazy danych „Kościerskie Zabytki” i Gminnej Ewidencji Zabytków.	Ilość kart zaktualizowanych na podstawie przeprowadzonych kwerend
Zamieszczenie na stronie internetowej miasta inwentaryzacji pomników, tablic pamiątkowych i krzyży przydrożnych będącymi obiektami dziedzictwa kulturowego.	Zamieszczona na stronie internetowej Miasta aktualizacja inwentaryzacji pomników, tablic pamiątkowych i krzyży

	przydrożnych
Bieżące dokumentowanie fotograficznej stanu zachowania zabytków wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków i Rejestru Zabytków Województwa Pomorskiego.	Dokumentacja fotograficzna

Konsekwentna realizacja założeń polityki Miasta w zakresie opieki nad zabytkami daje szansę na uratowanie tego dziedzictwa dla przyszłych pokoleń.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA OCHRONY, OPIEKI I PROMOCJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania środków finansowych na prace w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Zgodnie z ustawą²⁸ opieka nad zabytkiem, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych spoczywa na jej właścicielu posiadającym tytuł prawny do zabytku. Dla zabytków wpisanych do rejestru zabytków możliwe jest pozyskiwanie środków ze źródeł zewnętrznych, które można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- środki Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- środki wojewódzkie w gestii wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- środki powiatowe,
- środki gminne,
- środki Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków,
- inne źródła np. fundusze różnych fundacji, Narodowego i Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Fundusz Termomodernizacji i Remontów, fundusz kościelny.

Źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych Unii Europejskiej,
- źródła z programu Polska Cyfrowa PO PC 2014-2020,

²⁸ Ibidem, rozdział 7.

- źródła pozaunijne – Mechanizm Norewski i Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

Środki Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Dotacje na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych oraz działań badawczych, projektowych, promocyjnych udzielane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzić mogą z dotacji przyznawanych w ramach corocznie ogłaszanych programów.

Szczegółowe informacje na temat tych programów znajdują się na stronach ministerstwa:

<http://www.mkidn.gov.pl/pages/strona-glowna/finansowanie-i-mecenat/programy-ministra/programy-mkidn-2019.php>

Programy MKiDzN skierowane są do instytucji kultury, organizacji pozarządowych, instytucji filmowych, szkół i uczelni wyższych, jednostek samorządu terytorialnego, podmiotów gospodarczych, kościołów i związków wyznaniowych oraz ich osób prawnych.

Program Ochrona zabytków.

Strategicznym celem programu Ochrona zabytków jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne. Kluczowe dla realizacji celów programu są zadania prowadzące do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku, w ramach programu dofinansowania nie mogą zaś uzyskać projekty zakładające adaptację, przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczącą rekonstrukcję. Duży nacisk kładziony będzie na dofinansowanie prac przy obiektach najbardziej zagrożonych oraz zabytkach najcenniejszych – wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, uznanych za Pomniki Historii oraz tych, posiadających wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Istotnym celem programu jest również zwrócenie uwagi na obiekty, mające szczególne znaczenie dla dziedzictwa kulturowego – zarówno w kontekście ogólnoswiatowym, jak lokalnym, gdzie pełnią ważną rolę nośnika historii i tradycji.

Zgodnie z §2 ust.1 Regulaminu Programu Ochrona zabytków w ramach Programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;

- 2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);
- 3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- 4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych).

Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

W ramach programu przewiduje się przeprowadzenie dwóch naborów wniosków w terminach:

- 1) do 31 października 2018 roku, dla zadań określonych w § 2 ust. 1 pkt. 1 i 2;
- 2) do 31 marca 2019 roku dla wszystkich rodzajów zadań określonych w § 2 ust.1.

Program Ochrona zabytków archeologicznych

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

O dofinansowanie w ramach programu ubiegać mogą się, z zastrzeżeniem ust. 3, następujące podmioty posiadające siedzibę, zakład lub oddział na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej:

- 1) samorządowe instytucje kultury,
- 2) państwowe instytucje kultury,
- 3) organizacje pozarządowe,
- 4) publiczne uczelnie akademickie,
- 5) niepubliczne uczelnie akademickie,
- 6) podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

Corocznie w ramach programu przewiduje się przeprowadzenie naboru wniosków. Na 2019 rok ogłoszono nabór wniosków w terminie do 30 listopada 2018 roku.

Szczegóły dotyczące programu zamieszczone są na stronie Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego: <http://www.mkidn.gov.pl/pages/strona-glowna/finansowanie-i-mecenat/programy-ministra/programy-mkidn-2019/ochrona-zabytkow-archeologicznych.php>

Program: Miejsca pamięci i trwale upamiętnienia w kraju

Strategicznym celem programu jest wspieranie opieki nad miejscami pamięci i trwałymi upamiętnieniami na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo kluczowych wydarzeń z historii Polski, a także wspieranie działań mających na celu upowszechnianie wiedzy na temat tych wydarzeń. W sposób szczególny dotyczy to miejsc noszących ślady masowych zbrodni reżimów totalitarnych. Ustawowe zadania Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w zakresie podtrzymywania i rozpowszechniania tradycji narodowej i państwowej - w przypadku najważniejszych miejsc pamięci, powinny przyjąć konkretną formę stworzenia możliwości sprzyjających otoczeniu tych miejsc stałą i stabilną opieką, polegającą w szczególności na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania miejsca pamięci oraz wydarzeń i osób z nim związanych,
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy miejscach pamięci,
- 3) zabezpieczenia i utrzymania miejsca pamięci oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
- 4) korzystania z miejsca pamięci w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości i autentyczności,
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o miejscu pamięci oraz jego znaczeniu dla historii, dziedzictwa i tożsamości narodowej.

Celem programu jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości.

Szczegółowe informacje znajdują się na stronie internetowej:
<http://www.mkidn.gov.pl/pages/strona-glowna/finansowanie-i-mecenat/programy-ministra/programy-mkidn-2019/miejsca-pamieci-i-trwale-upamietnienia-w-kraju.php>

Program Infrastruktura kultury

Strategicznym celem programu jest stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze. Katalog działań programu, obejmujący prace budowlane, zakup wyposażenia niezbędnego dla realizacji celów statutowych, czy sporządzanie dokumentacji technicznej, daje możliwość finansowania zadań generujących istotne zmiany jakościowe, w zakresie sprawności i efektywności funkcjonowania zaplecza materialno-technicznego, podmiotów objętych programem. Od wielu lat sytuacja podmiotów działających w sferze kultury ukazuje ogromne potrzeby wsparcia finansowego, które umożliwi ich modernizację i rozwój, a także zwiększenie dostępu i podniesienie atrakcyjności oferty kulturalnej.

Podmiotami uprawnionymi do składania wniosków są:

organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne, państwowe instytucje kultury. Szczegóły dotyczące programu zamieszczone są na stronie Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

<http://www.mkidn.gov.pl/pages/strona-glowna/finansowanie-i-mecenat/programy-ministra/programy-mkidn-2019/infrastruktura-kultury.php>

Środki w gestii Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Wojewódzki konserwator zabytków w ramach posiadanych środków finansowych udziela dotacji celowych na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków określonych w art. 76-78 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (DZ. U. z 2018 r, poz. 2067, 2245).

Szczegóły dotyczące warunków ubiegania się o dotację lub refundację, określenia beneficjentów uprawnionych do składania wniosków, kosztów kwalifikujących, trybu naboru wniosków, kryteriów oceny wniosków, warunków rozliczania dofinansowania zostały określone w regulaminie ustalającym zasady rozpatrywania wniosków oraz udzielania i rozliczania dotacji celowej ogłaszanym corocznie na stronie internetowej Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Gdańsku <https://wuoz.gd.bip.gov.pl/fobjects/details/498367/zarządzenie-pwzkz-4-z-dnia-21-01-2019-pdf.html>

Terminy składania wniosków do dnia 28 lutego roku, w którym dotacja ma być udzielona- dotyczy prac, które zostaną przeprowadzone oraz do dnia 30 czerwca roku, w którym dotacja ma

być udzielona, dotyczy prac, które zostały przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających złożenie wniosku.

Środki powiatowe

Dotacje celowe na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków udzielane są na podstawie obowiązującej Uchwały Nr XXVI/41/2008 Rady Powiatu Kościerskiego z dnia 24 października 2008 r. w sprawie przyjęcia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków. (Dz. Urz. Województwa Pomorskiego Nr 130, poz. 3188)

Środki gminne

Pochodzące z budżetu Gminy Miejskiej Kościerzyna obejmują:

- dotacje do prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków Województwa Pomorskiego z terenu miasta Kościerzyna przyznawanych zgodnie Uchwałą Nr XXXIV/229/08 Rady Miasta Kościerzyna z dnia 27 sierpnia 2008r. z późniejszymi zmianami w sprawie przyjęcia zasad i trybu udzielania dotacji celowej.
- dotacje do prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiektach położonych w strefie ochrony konserwatorskiej zabytkowego zespołu urbanistycznego miasta Kościerzyna wpisanego do rejestru zabytków Województwa Pomorskiego
- środki na realizację zadań własnych gminy w ramach działań inwestycyjnych i remontowych w obszarze strefy i na obiektach zabytkowych wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków oraz rejestru zabytków będących własnością Gminy Miejskiej Kościerzyna, zarządzanych przez gminę lub jej jednostki organizacyjne.
- Środki własne budżetu gminy ujęte w rozdziale 92120 – Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami na realizację działań objętych programem.
- Środki własne budżetu gminy wspierające działalność organizacji pozarządowych działających w zakresie kultury i dziedzictwa kulturowego dofinansowaniem projektów składanych w ramach corocznego otwartego konkursu ofert na realizację zadań publicznych w zakresie: działu 921: Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOŚCIERZYNA na lata 2019 -2022

Regularne zabezpieczenie środków z budżetu miasta pozwala na podjęcie powolnych i systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Inne źródła:

Innymi źródłami finansowania działań dla ratowania dziedzictwa kulturowego zarówno materialnego jak i niematerialnego są liczne dotacje i granty pochodzące od fundacji i stowarzyszeń. Przykładowe adresy fundacji, które w ramach ogłaszanych konkursów przyznają małe granty w zakresie kultury i ochrony zabytków:

Fundacji PGNiG im. Ignacego Łukasiewicza, <https://fundacja.pgnig.pl/wniosek-o-dofinansowanie/>

Fundacji ratowania zabytków i pomników przyrody, <http://www.zabytki.org/>

Fundacja KGHM Polska Miedź:

<http://fundacjakghm.pl/kultura-i-tradycje;jsessionid=4E89F7FF55FDF16EFEA75F37D8461CBC>

Fundacja PZU, www.fundacja.pzu.pl

O fundacjach, zakresach działań i adresach szerzej na stronie

<https://www.fundacje.org>

Źródła zagraniczne

Fundusze Strukturalne Unii Europejskiej²⁹

Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020 (4.2.2)

Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020 (RPO WP) jest jednym z narzędzi realizacji *Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020* (SRWP). Stojące przed województwem pomorskim wyzwania wyznaczają zakres interwencji RPO WP, który określono w celach tematycznych i priorytetach tematycznych skupiających się na sferze gospodarczej, edukacji, aktywności zawodowej i społecznej, wykorzystaniu specyficznych potencjałów poszczególnych obszarów, a także na systemie transportowym, energii i środowisku.

²⁹ <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/PoradnikBeneficjenta/Polis/Strony/11.1-Ochrona-i-zachowanie-dziedzictwa-kulturowego.aspx>

Dokumentem uszczegóławiającym zapisy RPO WP jest Szczegółowy opis osi priorytetowych (SzOOP), stanowiący kompendium wiedzy na temat możliwości i sposobu realizacji projektów w ramach RPO WP. Program realizowany jest przez 12 Osi Priorytetowych.³⁰

Oś priorytetowa 8 KONWERSJA odpowiada za wyzwania dotyczące aktywizacji obszarów depresji społeczno-gospodarczej oraz optymalizacji wykorzystania ich potencjałów (społecznego, gospodarczego, kulturowego i krajobrazowego) poprzez inwestycje skupiające się na kompleksowej rewitalizacji zdegradowanych obszarów miejskich oraz zrównoważonym wykorzystaniu regionalnego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego³¹.

Oś ta obejmuje swoim zakresem cztery działania:

Działanie 8.1 Kompleksowe działania rewitalizacyjne – wsparcie dotacyjne z dwoma poddziałaniami: 8.1.1 Kompleksowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne w miastach Obszaru Metropolitalnego Trójmiasta – mechanizm ZIT oraz 8.1.2 Kompleksowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne w miastach poza Obszarem Metropolitalnym Trójmiasta. Literalnie miasto Kościerzyna zostało wymienione w tym poddziałaniu jako potencjalnie uprawnione do wsparcia dla zdegradowanych przestrzennie i społecznie obszarów miasta. W ramach tego poddziałania preferowane będą projekty obejmujące kompleksową rewitalizację wskazanych w lokalnych programach rewitalizacji obszarów problemowych obejmujących:

- renowację, rewaloryzację, przebudowę i remont istniejącej zabudowy w tym zabytkowej, pełniącej funkcje edukacyjne, kulturalne, sportowe, rekreacyjne, gospodarcze oraz inne społeczne, także w uzasadnionych przypadkach wybrane elementy wspólne w budynkach mieszkalnych wraz z wyposażeniem i zagospodarowaniem bezpośredniego otoczenia,
- adaptację historycznej zabudowy na cele: edukacyjne, kulturalne, sportowe, rekreacyjne, gospodarcze i inne społeczne wraz z wyposażeniem i zagospodarowaniem bezpośredniego otoczenia (prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane),
- kompleksowe zagospodarowanie przestrzeni publicznych i półpublicznych o lokalnym charakterze (w tym: renowacja parków, skwerów, zieleńców) i odnowa istniejących

³⁰ Szczegółowy opis osi priorytetowych (SzOOP) Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020, Załącznik Nr 2 do uchwały nr 949/78/15 Zarządu Województwa Pomorskiego z dnia 24 września 2015 r., str.4

³¹ Ibidem, s. 123.

terenów zielonych wraz z budową małej architektury (w szczególności małej architektury dedykowanej konkretnym projektom i miejscom, w tym wybieranej w trybie konkursów architektonicznych i urbanistycznych) wraz z tworzeniem zagospodarowania miejskiego dedykowanego rozwojowi drobnych usług ogólnomiejskich,

- budowę, rozbudowę i przebudowę podstawowej infrastruktury komunalnej (m.in. drogowej, rowerowej i pieszej, jak również sieci lub urządzeń wodociągowych, kanalizacyjnych, ciepłowniczych, elektrycznych, gazowych lub telekomunikacyjnych) na obszarze objętym projektem, w celu zapewnienia dostępu obiektów i terenów rewitalizowanych do podstawowych usług komunalnych,
- budowę nowej, publicznej infrastruktury związanej z rozwojem funkcji m.in. gospodarczych, kulturalnych, edukacyjnych, społecznych, rekreacyjnych (w szczególnych przypadkach).

Działanie 8.2 Kompleksowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne – wsparcie poza dotacyjne.³²

Celem działania jest zwiększenie aktywności społecznej i gospodarczej mieszkańców zdegradowanych obszarów miejskich. Realizowane przedsięwzięcia w ujęciu kompleksowym, wynikające z lokalnych programów rewitalizacji, będą obejmowały w szczególności wspieranie integracji społeczno-zawodowej mieszkańców zdegradowanych obszarów miejskich, rewaloryzację, modernizację i adaptację istniejącej zabudowy, zagospodarowanie przestrzeni publicznych oraz dostosowanie budynków do funkcji społecznych, gospodarczych, rekreacyjnych, kulturalnych i edukacyjnych. W ramach kompleksowych przedsięwzięć możliwa będzie modernizacja infrastruktury technicznej (wyłącznie, gdy przyczyni się to do fizycznej, gospodarczej i społecznej rewitalizacji i regeneracji obszarów miejskich jako elementu lokalnego programu rewitalizacji).

Wszystkie realizowane projekty oprócz działań infrastrukturalnych muszą obejmować również bezpośrednio z nimi powiązane działania społeczne skierowane do mieszkańców zdegradowanych obszarów.

Działanie 8.3 Materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe³³

³² Ibidem, s.129;

³³ Ibidem, s.12;

Celem szczegółowym działania jest zwiększenie atrakcyjności turystycznej miejsc o szczególnych walorach kulturowych i przyrodniczych.

Interwencją objęte zostaną przedsięwzięcia obejmujące ratowanie, przywracanie wartości i ochronę charakterystycznych zabytków lub ich zespołów wraz z otaczającym je kontekstem krajobrazowym, poprzez m.in. prace rehabilitacyjne i modernizacyjne służące nadaniu im nowych funkcji (usług turystyki lub kultury), przy możliwym jednoczesnym zachowaniu funkcji dotychczasowych, jak również wdrażanie nowych form zarządzania (tworzenie parków kulturowych).

Szczegóły dotyczące programu umieszczono pod adresem:

http://www.rpo.pomorskie.eu/documents/10184/88888/1165_94_15_zal_2_szoop_24_11_2015.pdf/2f21c032-dcbe-480d-8933-7d0d1f6d4dc1

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Kościerzyna na lata 2019-2022 zgodny jest z zapisami Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020.

MECHANIZM FINANSOWY EUROPEJSKIEGO OBSZARU GOSPODARCZEGO I NORWESKI MECHANIZM FINANSOWY

1. Rodzaje projektów podlegających dofinansowaniu:

- rewitalizacja, konserwacja, renowacja i adaptacja na cele kulturalne historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z otoczeniem,
- budowa, rozbudowa, remonty i przebudowa instytucji kultury o znacznym potencjale wpływu na społeczno-ekonomiczny rozwój regionu,
- konserwacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych, archiwaliów i zbiorów audiowizualnych, w tym filmowych,
- rozwój zasobów cyfrowych w dziedzinie kultury, w tym: digitalizacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych, archiwaliów

i zbiorów audio, audiowizualnych i filmowych oraz tworzenie wirtualnych instytucji kultury.

2. Rodzaje podmiotów, które mogą ubiegać się o dofinansowanie:

- państwowe i samorządowe instytucje kultury,
- publiczne szkoły artystyczne i uczelnie artystyczne (w zakresie zadań z obszaru konserwacji i renowacji historycznych obiektów, zespołów zabytkowych i zabytków ruchomych oraz rozwoju zasobów cyfrowych w dziedzinie kultury),
- publiczne uczelnie wyższe (w zakresie zadań z obszarów: konserwacji i renowacji historycznych obiektów, zespołów zabytkowych i zabytków ruchomych oraz rozwoju zasobów cyfrowych w dziedzinie kultury,
- archiwa państwowe,
- jednostki samorządu terytorialnego i ich związki,
- kościoły i związki wyznaniowe,
- organizacje pozarządowe ze sfery kultury.

Więcej informacji na stronie internetowej: <http://www.eog.gov.pl/strony/zapoznaj-sie-z-funduszami/oferta-funduszy/kultura/>

11. ZAŁĄCZNIKI

- Załącznik nr 1. Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Pomorskiego.
- Załącznik nr 2. Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków.
- Załącznik nr 3. Wykaz zabytków nieruchomych postulowanych o wpis do Rejestru Zabytków Województwa Pomorskiego.
- Załącznik nr 4. Obszar ochrony środowiska kulturowego.

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
MIASTA KOŚCIERZYNA na lata 2019 -2022**

załącznik nr 1
do GPOnZ miasta Kościerzyna
na lata 2019-2022

**Wykaz zabytków nieruchomych z terenu miasta Kościerzyna
wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Pomorskiego**

L. p.	Adres, ul.	Obiekt	Datowanie	Nr rejestru zabytków	Data wpisu do rejestru
1	Miodowa 16	Dom mieszkalny	poł. XIX w.	482* 605**	30.05.1972
2	Kościerzyna –śródmieście	Układ urbanistyczny miasta Kościerzyny	XII-XIII w.	796* 925**	25.09.1978
3	Przemysłowa 1 (dawniej 1,4)	Zespół dawnego młyna parowego (obecnie magazynu mebli) i dawnego domu właściciela młyna	XX w.	1144* 1615**	15.12.1996
4	Rynek 9	Budynek Ratusza Miejskiego obecnie Muzeum Ziemi Kościerskiej i restauracja	XIX w. 1843 r.	1180* 1654**	20.02.1998
5	Długa 7	Dom mieszkalny	poł. XIX w.	1201* 1696**	23.07.1999
6	Kościelna 5	1.Parafialny kościół farny rzymskokatolicki p.w. Świętej Trójcy, 2.Teren nieistniejącego cmentarza kościelnego, obecnie teren przykościelny wokół kościoła wraz z otaczającym go murem kamiennym, 3.działka na której usytuowane są wymienione zabytki	XX w. 1914-17	A-1813	08.08.2007
7	Świętojańska 10	Zespół kościoła ewangelickiego w skład którego wchodzi: 1. kościół ewangelicki, obecnie rzym.-kat. pod wezwaniem Zmartwychwstania Pańskiego, 2.plebania kościoła, 3.teren przykościelny na którym usytuowane są zabytki	XIX w. 1892-4, 1887	A-1801	06.10.2008
8	Towarowa 7	Zespół parowozowni złożony z budynku parowozowni, budynku biurowo-hotelowego kanału oczyszczającego w pd. części parceli oraz działki o nr ewid.167/14.	1929	A-1868	17.12.2010
9	Dworcowa 33	Zespół dworca kolejowego: 1. budynek dworca z wiatą peronową wzdłuż elewacji wschodniej budynku 2. magazyn towarowy 3. szalet dworcowy 4. działka o nr ewid.167/28, obręb 09	XIX / XX w.	A-1894	02.09.2013

* Dawny nr w rejestrze zabytków pod którym zabytek wpisano,

** Nowy nr w obowiązującym rejestrze zabytków

Źródło: Rejestr Zabytków Województwa Pomorskiego.

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
MIASTA KOŚCIERZYNA na lata 2019 -2022**

załącznik nr 2
do GPOnZ miasta Kościerzyna
na lata 2019-2022

**Zestawienie zabytków nieruchomości wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków
miasta Kościerzyna wg adresów i dat powstania**

L.P.	ULICA	OBIEKT / obecna funkcja	WIEK	DATA powstania
1.	Długa 1	dom mieszkalny /mieszk.- usługi; sklep	XIX	1880
2.	Długa 2	dom mieszkalny / mieszk.- usługi; sklep	XIX	1880
3.	Długa 3	dom mieszkalny / mieszk.-usługi; sklep	XIX	1880
4.	Długa 4	dom mieszkalny / mieszk.; usługi; sklep	XIX	1880
5.	Długa 5	dom mieszkalny / mieszk.; usługi; sklep	XIX	1880
6.	Długa 6	dom mieszkalny / mieszk.; usługi; sklep	XIX	1861
7.	Długa 7	dom mieszkalny	poł XIX	
8.	Długa 9	dom mieszkalny / mieszk.; usługi	XIX	1880
9.	Długa 12	dom mieszkalny / mieszk.; usługi	XIX	1880
10.	Długa 13	dom mieszkalny / mieszk.; usługi	XIX	1880
11.	Długa 14	dom mieszkalny	XIX	1880
12.	Długa 16	dom mieszkalny / mieszk.; usługi	XX	1915
13.	Długa 17	dom mieszkalny / mieszk.; usługi	poł XIX	
14.	Długa 20	dom mieszkalny	XIX	1845
15.	Długa 21	dom mieszkalny	XIX	1880
16.	Długa 22	dom mieszkalny	XIX	1844-5
17.	Długa 23	dom mieszkalny	p XIX	
18.	Długa 24	dom mieszkalny / mieszk.; usługi	XIX	1905
19.	Długa 30	dom mieszkalny / mieszk.; usługi; sklep	XIX	1895
20.	Długa 32	budynek gospodarzy	XX	1900
21.	Długa 32	dom mieszkalny / mieszk.; usługi; sklep	XX	1900
22.	Długa 33	dom mieszkalny / mieszk.; usługi; sklep	1poł XIX	
23.	Długa 34	dom mieszkalny / mieszk.; usługi; sklep	k XIX	
24.	Długa 35	dom mieszkalny / mieszk.; usługi; bar	1poł XIX	
25.	Długa 36	dom mieszkalny / mieszk.; usługi; sklep	k XIX	
26.	Długa 38	dom mieszkalny / mieszk.; usługi; sklep	XX	1920
27.	Długa 39	dom mieszkalny / mieszk.; usługi; sklep	XX	1920
28.	Dworcowa 1	dom mieszkalny	XIX	1834
29.	Dworcowa 2	budynek użyteczności publicznej / sąd	2 poł.XIX	ok. 1880
30.	Dworcowa 3	budynek użyteczności publicznej / bank	XX	1923
31.	Dworcowa 4	dom mieszkalny	XX	1910
32.	Dworcowa 6	dom mieszkalny; usługi	XX	1904
33.	Dworcowa 9	dom mieszkalny	XX	1905
34.	Dworcowa 11	dom mieszkalny	k XIX	
35.	Dworcowa 15	dom mieszkalny	XIX	1895
36.	Dworcowa 16	dom mieszkalny	XIX	1904
37.	Dworcowa 17	dom mieszkalny	XIX	1899
38.	Dworcowa 18	budynekmieszkalny - (d. przychodnia lekarska PKP)	k XIX	
39.	Dworcowa 19	dom (d. funkcje administr; urzędy)	XX	1900
40.	Dworcowa 20	dom mieszkalny	XX	1905
41.	Dworcowa 22	dom mieszkalny	XX	1906-7
42.	Dworcowa 23	Zakład Energetyczny (d. elektrownia) obecnie budynek administracyjny i mieszkalny	p XX	
43.	Dworcowa 24	dom mieszkalny	XX	1905
44.	Dworcowa 24	budynek gospodarczy	p XX	
45.	Dworcowa 25	dom mieszkalny; urzędowy	k XIX	
46.	Dworcowa 26	dom mieszkalny-d. dom noclegowy pracowników PKP	XX	1905
47.	Dworcowa 28	dom mieszkalny	XX	1905
48.	Dworcowa 30	dom mieszkalny	XX	1905

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
MIASTA KOŚCIERZYNA na lata 2019 -2022**

49.	Dworcowa 31	biuro stacyjne przy dworcu PKP - zawiadowcy	XX	1910
50.	Dworcowa 32	dom mieszkalny	XX	
51.	Dworcowa 32	budynek gospodarczy	XX	lata 30
52.	Dworcowa 33	zespół dworca kolejowego w skład którego wchodzi: 1. Budynek dworca wraz z wiatą peronową wzdłuż elewacji wschodniej budynku; 2. Magazyn towarowy; 3. Szalet dworcowy; 4. Działka o nr ewid. 167/28, na której zespół jest usytuowany.	XIX	1890
53.	Dworcowa 34	dom mieszkalny	XX	1932
54.	Dworcowa 36	dom mieszkalny	XX	1932
55.	Dworcowa 38	dom mieszkalny	XX	1932
56.	Dworcowa 40	dom mieszkalny	XX	
57.	Dworcowa 42	budynek dawnej Okręgowej S-ni Mleczarskiej	16w. XX	
58.	Dworcowa	wieża ciśnień (obecnie ul. Mestwina II)	XX	
59.	Gdańska 2	dom mieszkalny; usługi;sklep	XX	1910
60.	Gdańska 3	dom mieszkalny; usługi;sklep	XX	1910
61.	Gdańska 4	dom mieszkalny; usługi;sklep	XX	1900
62.	Gdańska 7	dom mieszkalny	XX	1910
63.	Gdańska 8	dom mieszkalny; usługi	XX	1910
64.	Gdańska 9	dom mieszkalny; usługi; sklep	XIX	1890
65.	Gdańska 13	dom mieszkalny; usługi; sklep	k XIX	
66.	Gdańska 14	dom mieszkalny; usługi; sklep	XX	1910
67.	Gdańska 16	dom mieszkalny; usługi; sklep	XX	1900
68.	Gdańska 17	dom mieszkalny; usługi; sklep	XIX	
69.	Gdańska 19	dom mieszkalny; usługi; sklep	XIX	1890
70.	Gdańska 20	dom mieszkalny; usługi; sklep	XIX	
71.	Gdańska 21	dom mieszkalny; usługi; sklep	XIX	
72.	Kapliczna 1	dom mieszkalny	XX	1910
73.	Kapliczna 2	dawniej plebania ewangelicka, ob. dom mieszkalny	XIX	1830
74.	Kapliczna 4	d. szpital ewangelicki - ob. mieszkalny	2ćw. XX	
75.	Kapliczna 5	d. Budynek Odlewni Państwowego Ośrodka Maszyn, ob. Usługi	XIX	1897
76.	Kapliczna 5	budynek przemysłowy dawny warsztat, obecnie usługi	p XX	
77.	Kapliczna 6	dom mieszkalny	XX	1905
78.	Kapliczna 8	dom mieszkalny	p XX	
79.	Kapliczna 9	dom mieszkalny	XX	1907
80.	Kapliczna 10	dom mieszkalny	XIX	1890
81.	Kapliczna 12	dom mieszkalny	XIX	1880
82.	Kapliczna 12	budynek gospodarczy	XIX	1890
83.	Kapliczna 13	dom mieszkalny	XX	1900
84.	Kapliczna 14	dom mieszkalny	XX	1905
85.	Kapliczna 15	klasztor Zgromadzenia SS.Elżbietanek	XIX	1893
86.	Kapliczna 16	dom mieszkalny	XIX	1880
87.	Kapliczna 16	budynek gospodarczy	poł XIX	
88.	Kapliczna 17	dom mieszkalny	XIX	1892
89.	Kapliczna 18	dom mieszkalny	poł XIX	
90.	Kapliczna 19	dom mieszkalny	XX	1920
91.	Kapliczna ob. Markubowo	kaplica cmentarna pw. św. Barbary	XIX	1883
92.	Kapliczna ob. Markubowo	Cmentarz przy kaplicy; układ zieleni	XIX/XX	
93.	Kartuska 2	dom mieszkalny	XX	1920
94.	Kartuska 3	dom mieszkalny	XX	1920
95.	Kartuska 4	dom mieszkalny	XX	1.30
96.	Kartuska 28/30	dom mieszkalny	XX	1909
97.	Klasztorna 2	dom mieszkalny	XX	1905
98.	Klasztorna 4	dom mieszkalny	XX	1905
99.	Kościelna 1	dom mieszkalny; usługi; sklep	XX	1900
100.	Kościelna 2	dom mieszkalny; usługi	XIX	1890

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
MIASTA KOŚCIERZYNA na lata 2019 -2022**

		<p>1. parafialny kościół pw. Św. Trójcy 2. teren nieistniejącego cmentarza kościelnego, obecnie teren przykościelny wokół kościoła p.w. Św. Trójcy wraz z otaczającym go murem kamiennym 3. działka o nr geodezyjnym 71, na której usytuowane są wymienione zabytki.</p>		
101.	Kościelna 5		XX	1914-7
102.	Kościelna 8	dom mieszkalny-rozebrany, a nast. zrekonstruowany	XIX	
103.	Kościelna 11	dom mieszkalny	XIX	1890
104.	Kościelna 13	dom mieszkalny	XIX	1880
105.	Kościelna 14	dom mieszkalny; usługi	XIX	1880
106.	Kościelna 15	dom mieszkalny	XIX	1880
107.	Kościeszki 4	dom mieszkalny	XIX	1898
108.	Kościeszki 6/8	dom mieszkalny	p XX	
109.	Kościeszki 10	dom mieszkalny	XX	1915
110.	Kościeszki 14	dom mieszkalny	XX	
111.	Kościeszki 16/18	dom mieszkalny	XIX	1890
112.	Kościeszki 26-28	dom mieszkalny	20	1915
113.	Kościeszki 32	dom mieszkalny	k XIX	
114.	Kościeszki 36	dom mieszkalny	k XIX	
115.	Kowalska 1	dom mieszkalny	XX	1915
116.	Lipowa 1	dom mieszkalny wielorodzinny	XX	ok. 1940
117.	Lipowa 2	dom mieszkalny	XX	1906
118.	Lipowa 3	dom mieszkalny wielorodzinny	XX	ok. 1940
119.	Lipowa 4-6	dom mieszkalny	k XIX	
120.	Lipowa 8-10	dom mieszkalny	p XX	
121.	Lipowa 12/14	dom mieszkalny	p XX	
122.	Lipowa 16	dom mieszkalny	XX	1905
123.	3 Maja 3	poczta	XX	
124.	3 Maja 4	dom mieszkalny	2poł XIX	
125.	3 Maja 6	d. dom mieszkalny- ob. Urząd	XX	1937
126.	3 Maja 7	dom mieszkalny	XX	1925
127.	3 Maja 8	dom mieszkalny	k XIX	1890
128.	3 Maja 8	budynek gospodarczy	XX	1900
129.	3 Maja 9a	Urząd Miasta budynek administracyjny,	XX 1973r	
130.	3 Maja 9b	budynek administracyjny ZUS - zabytkowe piwnice, Starostwo	XV	
131.	3 Maja 9c	budynek administracyjny,	3ćw.XIX	
132.	3 Maja 11	dom mieszkalny	4ćw. XIX	
133.	Mała Dworcowa 1	dom mieszkalny	p XX	
134.	Mała Dworcowa 3	dom mieszkalny	p XX	
135.	Mała Młyńska 1	dom mieszkalny	XX	1937
136.	Mała Młyńska 3	dom mieszkalny	XX	1920
137.	Mała Młyńska 5	dom mieszkalny	XX	1920
138.	8 Marca 1	Zakład NMP Anielskiej - obecnie szkoła podstawowa i klasztor	XIX	1864
139.	8 Marca	budynek gospodarczy I przy Zakładzie NMP Anielskiej	XIX	1888
140.	8 Marca	budynek gospodarczy II	XIX	1865
141.	8 Marca	budynek gospodarczy III przy Zakładzie NMP Anielskiej, obecnie usługi i sklep	2poł XIX	
142.	8 Marca	kaplica pw. MB Królowej Anielskiej przy Zakładzie SS Niepokalanek sanktuarium MB Bolesnej	XIX	1871
143.	8 Marca 4	dom kapelana przy NMP Anielskiej (Klasztor SS Niepokalanek)	XIX	1890
144.	8 Marca 6-7	dom mieszkalny	p XX	
145.	8 Marca13	dom mieszkalny	p XX	
146.	8 Marca15	dom mieszkalny	p XX	
147.	8 Marca17	dom mieszkalny	XX	1907
148.	8 Marca18	dom mieszkalny	p XX	
149.	8 Marca19-20	dom mieszkalny	XX	1900

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
MIASTA KOŚCIERZYNA na lata 2019 -2022**

150.	8 Marca 21	dom mieszkalny	XX	1910
151.	8 Marca 24	dom mieszkalny	XX	1910
152.	8 Marca 25	dom mieszkalny	k XIX	
153.	8 Marca 29	dom mieszkalny	p XX	
154.	8 Marca 34	dom mieszkalny; usługi; sklep	p XX	
155.	8 Marca 35	dom mieszkalny	XX	1909
156.	8 Marca 36	dom mieszkalny	k XIX	
157.	8 Marca 37	dom mieszkalny	XX	1903
158.	8 Marca 40	dom mieszkalny i biura	XX	1900
159.	8 Marca 44	dom mieszkalny	XX	1915
160.	8 Marca 45	dom mieszkalny	p XX	
161.	8 Marca 46	dom mieszkalny	XX	1915
162.	8 Marca 47	dom mieszkalny	XIX	1890
163.	8 Marca 48	dom mieszkalny	XX	1910
164.	Miodowa10	dom mieszkalny	XX	1920
165.	Miodowa16	dom mieszkalny	poł XIX	
166.	Miodowa17	dom mieszkalny (dawniej nr.16)	p XIX	
167.	Miodowa18	dom mieszkalny; kuźnia	XX	
168.	Miodowa19	warsztat rzemieślniczy - ob. usługi	k XIX	
169.	Miodowa 22	budynek przemysłowy z kominem	XIX	1880
170.	Młyńska 2	dom mieszkalny	k XIX	
171.	Młyńska 6	dom mieszkalny	p XX	
172.	Młyńska 7	dom mieszkalny	k XIX	
173.	Młyńska 8a	dom mieszkalny	p XX	
174.	Młyńska 11	dom mieszkalny; usługi	XX	1938
175.	Młyńska 12	dom mieszkalny	p XX	
176.	Młyńska 13	budynek gospodarczy	k XIX	
177.	Młyńska 17	dom mieszkalny	k XIX	
178.	Młyńska 19	dom mieszkalny	XX	1915
179.	Ogrodowa 3 2A	dom mieszkalny z ogrodem	XIX	1890
180.	Partyzantów 2	dom mieszkalny	poł XIX	
181.	Partyzantów 2	budynek gospodarczy	poł XIX	
182.	Partyzantów 5	dom mieszkalny	1poł XIX	
183.	Partyzantów 9	dom mieszkalny	XIX	1880
184.	Piechowskiego 2/4	dom mieszkalny (dawniej nr 20)	p XX	
185.	Przemysłowa 1	dom mieszkalny, willa	p XX	ok.1925
186.	Przemysłowa 4	młyn parowy, ob. Magazyn	p XX	1910
187.	Ratuszowa	budynek gospodarczy; ob. kawiarnia	XIX	1880
188.	Rynek 1	dom mieszkalny; usługi; restauracja	k XIX	
189.	Rynek 2	dom mieszkalny; usługi; sklep	XIX	1880
190.	Rynek 3	dom mieszkalny; usługi; sklep	XIX	1890
191.	Rynek 4	dom mieszkalny; usługi; sklep	XX	1905
192.	Rynek 5	dom mieszkalny; usługi; sklep	XX	1900
193.	Rynek 6	dom mieszkalny; usługi; bar	XX	1904
194.	Rynek 7	dom mieszkalny; usługi; sklep	k XIX	
195.	Rynek 9	ratusz- ob. Muzeum Ziemi Kościerskiej	XIX	1843
196.	Rynek 10	dom mieszkalny; usługi; sklep	XIX	1905
197.	Rynek 11	dom mieszkalny; usługi; sklep	XX	1907
198.	Rynek 12	dom mieszkalny; usługi; sklep	XX	1904
199.	Rynek 13	dom mieszkalny; usługi; restauracja	XX	1905
200.	Rynek 14	dom mieszkalny; usługi; sklep	k XIX	
201.	Rynek 15	dom mieszkalny; usługi; sklep	k XIX	
202.	Rynek 15	budynek gospodarczy I w zespole przy ul, Rynkowej	poł XIX	
203.	Rynek 16	dom mieszkalny; usługi; sklep	k XIX	
204.	Rynek 16	budynek gospodarczy II w zespole przy ul, Rynkowej - d.1 Maja 16	XX	1920
205.	Rynek 17	dom mieszkalny; usługi; sklep	XX	1906
206.	Rynek 18	dom mieszkalny; usługi; sklep	XX	1906
207.	Rynek 19	dom mieszkalny; usługi; apteka, sklep	XIX	1890
208.	Rynek 20	dom mieszkalny; usługi; sklep	XX	1900
209.	Rynek 21	dom mieszkalny; biblioteka	2poł XIX	

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
MIASTA KOŚCIERZYNA na lata 2019 -2022**

210.	Rynek 22	dom mieszkalny; usługi; sklep	XX	1925
211.	Słodowa 2	budynek gospodarczy;	p XX	
212.	Strzelecka 1	budynek Gimnazjum Męskiego - ob. szkoła podstawowa	XIX	1894
213.	Strzelecka 2	dom mieszkalny przy Gimnazjum Męskim - szkoła podstawowa	XX	1911
214.	Strzelecka 3	dom mieszkalny	XX	1910
215.	Strzelecka 27	dom mieszkalny	XX	1907
216.	Strzelecka 29	dom mieszkalny	XX	1907
217.	Strzelecka 31	dom mieszkalny	XX	1937
218.	Strzelecka 36	dom mieszkalny	p XX	
219.	Strzelecka	aleja jaworowa z aleją drzew przy drodze do dawnego cmentarza żydowskiego	XIX	
220.	Strzelnica 1	leśniczówka	XX	1910
221.	Strzelnica 1st	stajnia przy leśniczówce	XX	1910
222.	Strzelnica	rezerwat dębów „Strzelnica”	p. XIX	
223.	Spichlerzowa 2	budynek gospodarczy; magazyn PSS	XIX	1880
224.	Sikorskiego 2	dom mieszkalny	XX	1901
225.	Sikorskiego 3	Zespół Szkół Zawodowych	XX	1915
226.	Sikorskiego 4	dom mieszkalny	XX	1904
227.	Sikorskiego 5	dom mieszkalny	XX	1939
228.	Sikorskiego 12	dom mieszkalny	XX	1915
229.	Sikorskiego 13	dom mieszkalny	XIX	1891
230.	Sikorskiego 14	dom mieszkalny	XX	
231.	Sikorskiego	osiedle domów (bloki niemieckie)	XX	ok.1940
232.	Świętojańska 1	dom mieszkalny;usługi	XX	1910
233.	Świętojańska 4	dom mieszkalny	XX	1900
234.	Świętojańska 5	dom - oddział dziecięcy szpitala	XX	1900
235.	Świętojańska 6	dom mieszkalny	poł XIX	
236.	Świętojańska 6a	dom mieszkalny	p XX	
237.	Świętojańska 8	dom mieszkalny	3cw. XIX	
238.	Świętojańska 9	dom mieszkalny połączony ze stodołą	poł XIX	1880
239.	Świętojańska 10	kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki kościół parafialny p.w. Zmartwychwstania Pańskiego oraz teren przykościelny odpowiadający geodezyjnie północnej części działki o nr 228/3	XIX	1893
240.	Świętojańska 10	plebania przy kościele	XIX	1887
241.	Świętojańska 14	dom mieszkalny	XX	1900
242.	Świętojańska 17	dom mieszkalny; usługi	XIX	1899
243.	Świętojańska 18	dom mieszkalny; usługi	XIX	1880
244.	Świętojańska 19	dom mieszkalny; usługi	k XIX	
245.	Świętojańska 20	dom mieszkalny; usługi	XIX	1880
246.	Świętojańska 21	dom mieszkalny	XX	1924
247.	Tkaczyka 1	Budynek administracyjny	4cw.XIX	
248.	Tkaczyka 2	dom mieszkalny	1cw.XIX	
249.	Tkaczyka 3	łazienki miejskie	p XX	
250.	Tkaczyka 13	dom mieszkalny	XX	1900
251.	Tkaczyka I g	budynek gospodarczy I	p XX	
252.	Tkaczyka IIg	budynek gospodarczy II	poł XIX	
253.	Tkaczyka IIIg	budynek gospodarczy III	XIX	
254.	Traugutta3	dom mieszkalny	XIX	1890
255.	Traugutta 7	dom mieszkalny-Seminarium Nauczycielskiego - ob. Kuratorium, ZNP	XX	1905
256.	Wodna 2	dom mieszkalny	k XIX	
257.	Wodna 2g	budynek gospodarczy	2poł XIX	
258.	Wodna 3	dom mieszkalny	XX	1915
259.	Wodna 10	dom mieszkalny	p XX	
260.	Wodna 12	dom mieszkalny	XX	
261.	Wodna 13	dom mieszkalny; usługi	p XX	1900
262.	Wodna 16	dom mieszkalny	k XIX	
263.	Wodna 17	dom mieszkalny	p XX	
264.	Wodna 18	dom mieszkalny	k XIX	

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
MIASTA KOŚCIERZYNA na lata 2019 -2022**

265.	Wodna 19	dom mieszkalny; usługi	XX	
266.	Wybickiego 1	dawne Seminarium Nauczycielskie, ob. Powiatowy Zespół Szkół Nr 2	XIX	1878
267.	Wybickiego 1	sala gimnastyczna d. Seminarium Nauczycielskiego	XIX	1880
268.	Wybickiego	park w zespole d. Seminarium Nauczycielskiego	4ćw. XIX	
269.	Wybickiego 8	dom mieszkalny	XIX	1890
270.	Wybickiego 12	dom mieszkalny	XX	1927
271.	Wybickiego 14	dom mieszkalny	XX	1927
272.	Wybickiego 16	dom mieszkalny	p XX	
273.	Zgromadzenia Księży Zmartwychwstańców 2	Komisariat Policji (d. MO)	XX	1910
274.	Źródlana 1	dom mieszkalny	p XX	1900
275.	Źródlana 2	dom mieszkalny	1ćw. XIX	
276.	Źródlana 3	dom mieszkalny	XIX	1890
277.	Źródlana 4	dom mieszkalny	3ćw. XIX	
278.	Źródlana 5	dom mieszkalny	3ćw. XIX	
279.	Źródlana 6	dom mieszkalny	XIX	1890
280.	Źródlana 7	dom mieszkalny	poł XIX	
281.	Źródlana 8	dom mieszkalny	k XIX	
282.	Sródmieście	Układ urbanistyczny m. Kościerzyny	XIV	
283.	Towarowa 7	Zespół parowozowni złożony z budynku parowozowni , budynku biurowo-hotelowego, kanału cząstkowego w pd. Części parceli oraz działki o nr ewidencyjnym 167/14	1929r	
284.	Dworcowa 33	Dwa historyczne perony dworca kolejowego	k XIX	
285.	Ogrodowa 2 3	Dom mieszkalny	XIX/XX	
286.	Jeziorna 9	Dom mieszkalny		1930
287.	Jeziorna 17	Dom mieszkalny		1932
288.	Jeziorna 19	Dom mieszkalny		1932

Zakończono na 288 pozycji, z tego wykreślono budynki rozebrane - 20 poz.; pozostało 268 poz.

Wygrubieniem w kolorze czerwonym zaznaczono obiekty wpisane do rejestru zabytków województwa pomorskiego
Przekreślone zostały obiekty nie istniejące i wykreślone z rejestru zabytków województwa pomorskiego (kolor czerwony) oraz wykreślone z wykazu Wojewódzkiej i Gminnej Ewidencji Zabytków (kolor czarny na niebieskim tle)

Załącznik nr 3
do GPOnZ miasta Kościerzyna
na lata 2019-2022

*Obiekty użyteczności publicznej z terenu miasta Kościerzyna
postulowane o wpis do rejestru zabytków województwa pomorskiego.*

Lp	Lokalizacja	Fot.	Obiekt	Datowanie
1	Kapliczna 15		Klasztor s.s. Elżbietanek	1893 r.
2	Markubowo		Kaplica cmentarna wraz z cmentarzem parafialnym; z układem zieleni, rozplanowaniem kwater i nagrobkami do 1945 r	1883 r.
3	3 Maja 9c		Budynek Starostwa Powiatowego z parkiem	3 ćw. XIX w
4	8 Marca 1		Zespół Zakładu NMP Anielskiej (obecnie Szkoła Podstawowa nr 1)	1864 r., rozbudowa 1907 r.
5	Wybickiego 1		Zespół Seminarium Nauczycielskiego; szkoła z salą gimnast., dawny budynek mieszkalny i założenie zieleni parkowej (ob. Powiatowy Zespół Szkół Nr 2),	1878 r., przebudowane w 1901 r.
6	Strzelecka 1		Gimnazjum Męskie (obecnie Szkoła Podstawowa nr 2),	1894 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
 MIASTA KOŚCIERZYNA na lata 2015 -2018

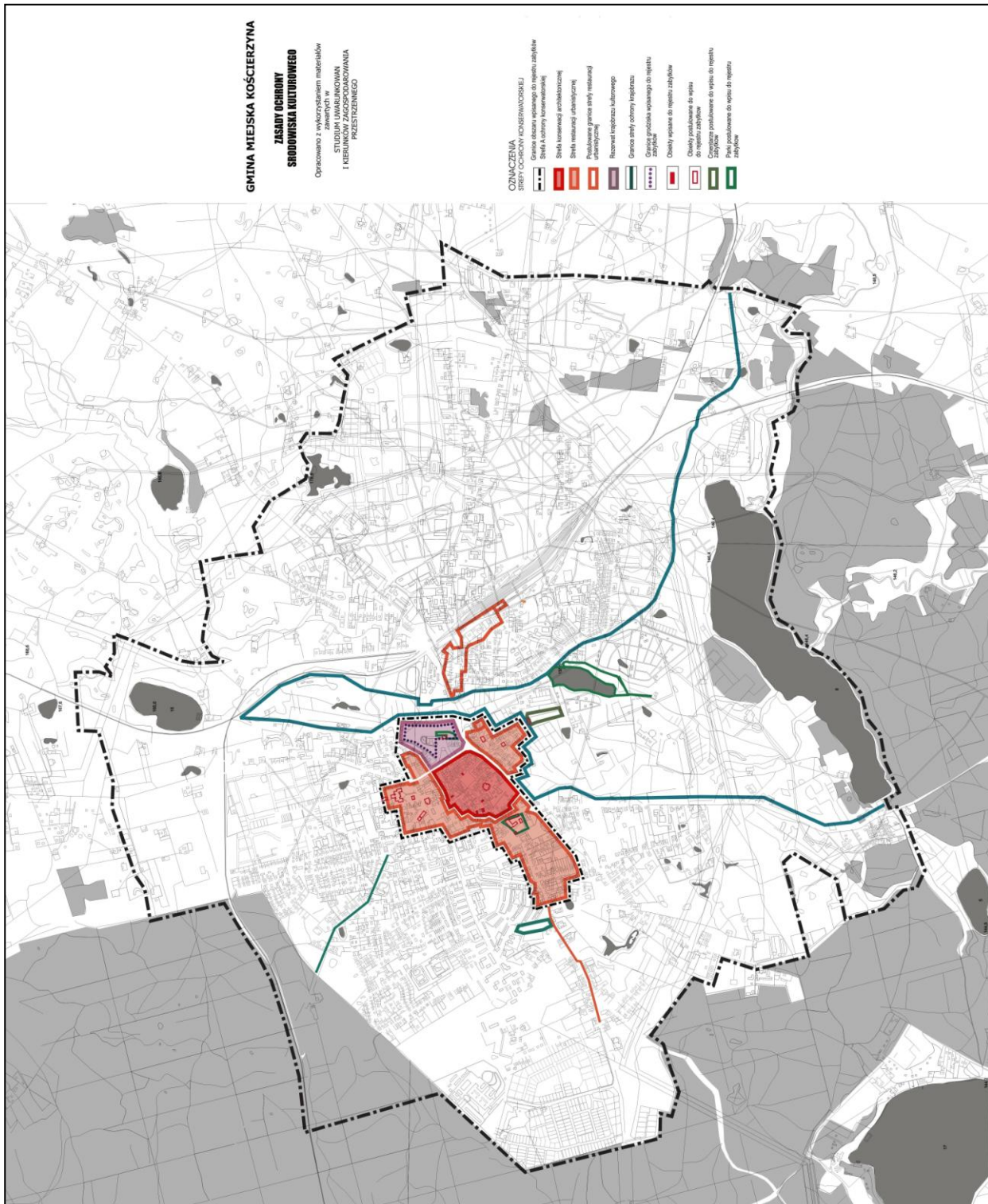

7	Strzelecka 2		Dawny dom dyrektora przy Gimnazjum Męskim (obecnie szkoła)	1911 r.
8	Dworcowa 2		Zespół Budynku Sądu, ksiąg wieczystych wraz z otoczeniem	1880 r.
9	3 Maja 3		Budynek Poczty	XX wiek
10	Kapliczna 2		Budynek mieszkalny, dawna plebania ewangelicka	1830 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOŚCIERZYNA na lata 2019 -2022

Załącznik nr 4
 do GPOnZ miasta Kościerzyna
 na lata 2019-2022

UZASADNIENIE

Ustawa z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym wskazuje ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami jako jedno z zadań własnych gminy, natomiast ustawa z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na organy samorządowe obowiązek zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych dla ochrony dóbr kultury oraz nakłada na gminę obowiązek sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami. Gmina Miejska Kościerzyna posiada Program Opieki nad Zabytkami od 2007 roku Miasta. Zgodnie z ustawą Program podlega aktualizacji co cztery lata. Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest podstawowym dokumentem wyznaczającym cele i kierunki działania w zakresie opieki nad zabytkami zlokalizowanymi w mieście Kościerzyna, zawiera również zestawienie obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków. Dokument ten jest istotny przy ubieganiu się przez właścicieli zabytków o środki ze źródeł zewnętrznych na ich renowację i remonty, np. z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W związku z powyższym proponuje się przyjęcie powyższej uchwały.